

มุลยมก และ ขันธยมก

หลักสูตรมหาอาภิธรรมิกะตรี
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

มุลยมก

และ

บันธยมก

หลักสูตรมหาอาภิธรรมิกะตรี

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิมพ์จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

(สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

ชื่อหนังสือ : มุลยมก และขันธยมก
หลักสูตรมหาอาภิธรรมิกะตรี อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของ : มุลนิธิสัทธัมมโชติกะ

รจนาดโดย : พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ

ปีที่พิมพ์ : ๒๕๕๘

จำนวนพิมพ์ : ๒,๐๐๐ เล่ม

๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘

พิมพ์ที่ หจก. ทิพย์วิสุทธิ

๒๕๐/๑๓๐-๑๓๒ ซอยโรงพยาบาลศรีวิชัย ถนนเจริญสุขนิทวงศ์ เขตบางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๐๐
โทร. ๐-๒๕๑๒-๗๗๐๗, ๐-๒๕๑๒-๗๗๐๙, ๐-๒๕๑๒-๕๐๗๐ โทรสาร ๐-๒๕๑๒-๗๗๑๐
นายวิสุทธิ อัมไพรวรรณ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๕๘

พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ
พระบูรพาจารย์ แห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิสัทธัมมโชติกะ

คำนำ

หนังสือ ขันขมก เล่มนี้ เป็นหลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรม ชั้นมหาอภิธัมมิกะตรี ของอภิธัมมโชติกะวิทยาลัย วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจารย์ถวิล อภัยภูมินาถ พร้อมด้วยคณะศิษย์ของพระอาจารย์สัทธัมมะโชติกะมหาจริยะ ได้รวบรวมและจัดพิมพ์ขึ้น โดยรักษาดั้งเดิม เป็นที่น่าอนุโมทนาสาธุการ อันเป็นผลจากมหากุศลญาณสัมปยุต ของผู้รวบรวมจัดพิมพ์

หลักสูตร ขันขมกปกรณ์ นี้ จักเป็นการอำนวยความสะดวกแก่การศึกษาพระอภิธรรม ชั้นมหาอภิธัมมิกะตรีเป็นอย่างยิ่ง ขอให้ท่านนักศึกษารับไปเป็นหลักสูตรศึกษาทรงจำ และทำความเข้าใจในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ ประการ อันเป็นวิปัสสนาภูมิอย่างหนึ่งที่จะปฏิบัติให้บังเกิด วิปัสสนาญาณขึ้นโดยลำดับ จนกว่าจะบรรลุมรรคผลนิพพานได้

ขออำนาจพรให้ท่านผู้รวบรวมและจัดพิมพ์ และนักศึกษาทั้งปวง จงเจริญใน พระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีสติปัญญายิ่งๆ ขึ้นไปจนบรรลุ พระนิพพานเทอญ

พระครูสังวรสมาธิวัตร

หัวหน้ากองวิชาการ อ.ช.ว.

วัดมหาธาตุฯ นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี

คำปรารภ

เนื่องจากการศึกษาพระอภิธรรมในสำนักโชติกะวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ยังขาดหนังสือคู่มือการศึกษาชั้นมหาตรียุ่อก ๒ เรื่อง คือ มูลยมก กับ ขันธยมก ซึ่งเป็นยมกที่ ๑ และที่ ๒ ก่อนอายุตนยมกที่ได้จัดพิมพ์ไปแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕

ดังนั้น ข้าพเจ้าพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ของพระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ และคณะนักศึกษาพระอภิธรรมบางท่าน จึงเห็นว่าควรที่จะจัดพิมพ์ขึ้น เพื่อจะได้สะดวกแก่การศึกษาและสาขาต่างๆ ที่ติดต่อกับอภิธัมมโชติกะวิทยาลัย เหตุนี้จึงได้ช่วยกันรวบรวมข้อความต่างๆ ที่ได้เรียนมาพิมพ์ ประกอบข้อความในพระไตรปิฎก เพื่อกันลืม กันความสงสัย และบางอย่างก็ได้บันทึกไว้ในหนังสือประมวลข้อธรรม เท่าที่จะรวบรวมได้

ฉะนั้น ถ้าข้อความอันใดเห็นว่าไม่ถูก ก็ขอได้ช่วยชี้แจงแจ้งให้ทราบ จะเป็นพระคุณยิ่ง.

ถวิล อภัยภูมินารถ
(สงวนลิขสิทธิ์)

ค่านอบน้อมพระรัตนตรัย

นโม ตสสุ ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นุญมฺมํ ปกาเสนฺโต

นุทฺตถาย ปาปํ

นุญ ทุกฺขาธิปฺนฺนํ

นุทาปิตํ นมามิหิ ฯ

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ประกาศอยู่ซึ่งพระธรรมอันสละสลวย เพื่ออันบรรเทา
เสียซึ่งกรรมอันลามก แก่สัตว์ทั้งหลายผู้ฉนจมาแล้วในทุกข์โดยแท้ ข้าพเจ้าขอนอบน้อม
พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ยังทุกข์ให้บรรเทาแล้ว ฯ

สวากันนุสาเสติ

สارธมฺเม จ ปาณินิ

สาร์ธมฺมํ มนุสฺसानิ

สาสิตํ ตํ นมามิหิ ฯ

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงพร่ำสอนอยู่ซึ่งพระธรรมอันเป็นสาระทั้งหลาย
แก่สาวกและสัตว์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้สั่งสอนแล้วซึ่ง
พระธรรมอันเป็นแก่นสาร แก่มนุษย์ทั้งหลาย

สุวาคตนุตฺตํ สิวํ รมฺมํ

สุวาณญฺย ฐมฺมเทเสนุตฺตํ

สุวาหณญฺย ปุณฺณกฺขเขตฺตํ

สุวาสนนุตฺตํ นมามิหิ ฯ

พระธรรมใด ชีบออกหนทางอันรื่นรมย์เกษม นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามไปโดย
ปลอดภัยอย่างดีเลิศ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเป็นเนื่อนานุญคำจุน รองรับ
ผู้เคารพนับถือ ให้ไหลไปสู่สวรรค์และพระนิพพาน

ขาทนุโต โส สพุทฺธํ

ขายิตํ มธฺรฐมฺมํ

ขายนุตฺตํ ทิวริํ โลกํ

ขายิตนุตฺตํ นมามิหิ ฯ

พระธรรมใด ยังชนทั้งปวงให้ได้ดื่มรสพระธรรม อันให้เกิดความสงบสุขหวาน
ปานน้ำผึ้ง เข้าถึง กาย วาจา ใจ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น ซึ่งครอบงำโลกทั้ง ๓
ได้อย่างเด็ดขาดแล้ว

อกุโธ เสฏฺโฐ วโร ฐมฺโม

อกุคฺคปฺปญฺโญ ปพุทฺธมติ

อกุคฺคธมฺมํ สุนิปฺปญฺญํ

อกุคฺคตนุตฺตํ นมามิหิ ฯ

พระธรรมใด เลิศ ประเสริฐสุด เป็นยอดบุญ ปลุกคนให้ตื่นจากหลับคือกิเลส
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเลิศล้ำ ละเอียดประณีต เป็นยอดกุศล นำคนให้
พ้นทุกข์ถึงสุขอันไพบูรณ์กล่าวคือพระนิพพาน

ปฐิสัมภิตา จตสุโส จ ปสฺนุโจ โส อนุตฺตโร
 ปญฺญา อุตฺตโร โลเก ปสฺนุจปี นมามิหิ ฯ

พระสงฆ์ใด ได้บรรลุปฐิสัมภิตา ๔ เป็นผู้ประเสริฐ ยอดเยี่ยม ข้ามโลกทั้ง ๓ ด้วยปัญญา ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้อันนักปราชญ์สรรเสริญแล้ว

ปสฺสโต ฌมฺมกมุภีโร ปญฺณวนฺโต อลงฺกโต
 ปสฺนุโน อตฺถฌมฺมณฺจ ปสฺนุจปี นมามิหิ ฯ

พระสงฆ์ใด ผู้อันชาวโลกยกย่องสรรเสริญแล้ว มีความเข้าใจลึกซึ้งในพระธรรม มีปัญญาดี ไม่คดทางกาย วาจา ใจ มีความเชื่อความเลื่อมใสในพระสัทธรรม รู้ทั่วถึงซึ่งอรรถธรรม ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้ประเสริฐ ผู้สูงสุด.

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำนำ

ก

วจนัตตะ และคำอธิบายในคำว่า ยมกะ
ในยมกะปกรณ์นี้มีปัญหาอยู่ ๕ อย่าง
ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัยนามี ๕ อย่าง

๑

๒

๒

มูลยมกะ

อนุสนธิในกุสลติกะนิทเทสวาระ
กุสลติกะนิทเทสมีวาระ ๑๐ อย่าง

๔

๔

มูลวาระ

มูลนัยในกุสลบท

๖

มูลมูลนัยในกุสลบท

๕

มูลกนัยในกุสลบท

๑๒

มูลมูลกนัยในกุสลบท

๑๕

มูลนัยในอกุสลบท

๑๘

มูลมูลนัยในอกุสลบท

๒๒

มูลกนัยในอกุสลบท

๒๕

มูลมูลกนัยในอกุสลบท

๒๘

มูลนัยในอพุยากตบท

๓๑

มูลมูลนัยในอพุยากตบท

๓๕

มูลกนัยในอพุยากตบท

๓๘

มูลมูลกนัยในอพุยากตบท

๔๒

มูลนัยในนามบท

๔๕

มูลมูลนัยในนามบท

๔๘

มูลกนัยในนามบท

๕๑

มูลมูลกนัยในนามบท

๕๕

ชั้นธยมกะ

ปณัตติวาระ

อนุสนธิในปณัตติวาระ

๖๐

อธิบายในมหาวาระทั้ง ๓

๖๑

เรื่อง

หน้า

อธิบายในปริญาทั้ง ๓	๖๒
อธิบายในนยวาระทั้ง ๔ มีปทโสธนวาระ	๖๒
อธิบายพิเศษในอนุโลมปุจฉา	๖๔
การวินิจฉัยองค์ธรรมนัยที่หนึ่งและนัยที่สอง	๖๖
ข้อสังเกตของความต่างกันระหว่างคำทั้งสอง	๖๗
ปทโสธนวาระปัจจนิก	๗๓
ปทโสธนมุลจักกวาระอนุโลม	๗๕
ปทโสธนมุลจักกวาระปัจจนิก	๘๕
สุทธขันธ์วาระอนุโลม	๕๕
สุทธขันธ์วาระปัจจนิก	๕๘
สุทธขันธ์มุลจักกวาระอนุโลม	๑๐๒
สุทธขันธ์มุลจักกวาระปัจจนิก	๑๐๓

ปวัตติวาระ

อุปปาทวาระ

อนุสนธิในอุปปาทวาระในปวัตติวาระ	๑๑๔
ปัจจุปปันนวาระอนุโลม	๑๑๕
อธิบายกัมมชกลาป ๓-๗-๔ และหมายเหตุ	๑๑๗
ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก	๑๒๓
อดีตวาระอนุโลม	๑๓๓
อดีตวาระปัจจนิก	๑๔๔
อนาคตวาระอนุโลม	๑๕๑
อนาคตวาระปัจจนิก	๑๕๘
ปัจจุปปันนาอดีตวาระอนุโลม	๑๖๕
ปัจจุปปันนาอดีตวาระปัจจนิก	๑๗๓
ปัจจุปปันนานาคตวาระอนุโลม	๑๘๑
ปัจจุปปันนานาคตวาระปัจจนิก	๑๘๕
อดีตานาคตวาระอนุโลม	๑๙๘
อดีตานาคตวาระปัจจนิก	๒๐๔

นิโรธวาระในปวัตติวาระ

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม	๒๑๑
ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก	๒๑๖

เรื่อง

หน้า

อดีตวาระอนุโลม	๒๒๓
อดีตวาระปัจจนิก	๒๒๘
อนาคตวาระอนุโลม	๒๓๓
อนาคตวาระปัจจนิก	๒๓๕
ปัจจุปบันนาติตวาระอนุโลม	๒๔๕
ปัจจุปบันนาติตวาระปัจจนิก	๒๔๒
ปัจจุปบันนาคตวาระอนุโลม	๒๕๕
ปัจจุปบันนาคตวาระปัจจนิก	๒๖๗
อดีตานาคตวาระอนุโลม	๒๗๔
อดีตานาคตวาระปัจจนิก	๒๘๒

อุปปาพะนิโรธวาระในปวัตติวาระ

ปัจจุปบันนวาระอนุโลม	๒๘๕
ปัจจุปบันนวาระปัจจนิก	๒๙๕
อดีตวาระอนุโลม	๓๐๑
อดีตวาระปัจจนิก	๓๐๖
อนาคตวาระอนุโลม	๓๑๑
อนาคตวาระปัจจนิก	๓๑๘
ปัจจุปบันนาติตวาระอนุโลม	๓๒๕
ปัจจุปบันนาติตวาระปัจจนิก	๓๓๒
ปัจจุปบันนาคตวาระอนุโลม	๓๓๘
ปัจจุปบันนาคตวาระปัจจนิก	๓๔๕
อดีตานาคตวาระอนุโลม	๓๕๒
อดีตานาคตวาระปัจจนิก	๓๕๕

ปริญญาวาระ

อนุสนธิ ปริญญาวาระ ๖ และบุคคล ๑๐ จำพวก	๓๖๕
การจำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓ และจำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐	๓๖๕
อธิบายอภัพพบุตฺถน	๓๖๖
ปัจจุปบันนวาระอนุโลม	๓๖๗
ปัจจุปบันนวาระปัจจนิก	๓๖๕

เรื่อง

หน้า

อดีตวาระอนุโลม	๓๓๐
อดีตวาระปัจจนิก	๓๓๒
อนาคตวาระอนุโลม	๓๓๓
อนาคตวาระปัจจนิก	๓๓๕
ปัจจุบันนาอดีตวาระอนุโลม	๓๓๗
ปัจจุบันนาอดีตวาระปัจจนิก	๓๓๙
ปัจจุบันนาอนาคตวาระอนุโลม	๓๔๑
ปัจจุบันนาอนาคตวาระปัจจนิก	๓๔๓
อดีตนาอนาคตวาระอนุโลม	๓๔๖
อดีตนาอนาคตวาระปัจจนิก	๓๔๘
อธิบายท้ายเล่ม	๓๕๑
รายนามผู้บริจาคปัจจัยพิมพ์หนังสือมุลยมกและจันทรยมก	๓๕๓

ข้อความเบื้องต้นใน ยมกะสูตรปตถนิสสยะ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

วจนฺตเถ และคำอธิบายในคำว่า “ยมกะ”

เกณฺฐเจเน ยมกนฺติ ยุกพฺภูเจเน ยุกพฺภูหิ ยมกนฺติ วุจฺจติ (ยมกอรรถกถา)
ที่เรียกว่ายมกะ เพราะอรรถว่าอะไร ?

แก้ว่า ด้วยอรรถว่าเป็นคู่กัน, จริงดังนั้น สิ่งที่เป็นคู่กันท่านจึงเรียกว่า “ยมกะ”

อธิบายว่า สิ่งที่เป็นคู่กันนั้นคือ อนุโลม ปฏิโลมคู่ ๑ สันนิฏฐาน สังสยคู่ ๑
ปุจฺฉา วิสัชนาคู่ ๑

คำว่า ยมกะ ในบทว่า ยมกปาฏิหาริย์ และในบทว่า ยมกสถานมนุสฺเร นั้น
คำว่า ยมกะ ก็แปลว่า เป็นคู่ๆ เช่นเดียวกัน

วจนฺตเถของยมกะ

ยมสฺส ราชสฺส วิสยํ กมฺติ อติกุํกมฺติ เอเตนาติ = ยมกั

ปกรณฺ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพระยายมเสียได้

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห ยมสทฺทูปฺท กมุชาตุ กุวิปฺจย)

หรือ ๑. นิพฺพานํ ยนฺติ กฺจฺจนฺติ เอเตนาติ = ยั

ปกรณฺ์ชื่อว่า ยั เพราะเป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห ยาชาคู ณ ปจฺจย)

๒. มนฺนฺติ ชานฺนฺติ ปรมตฺถมฺมํ เอเตนาติ = มั

ปกรณฺ์ชื่อว่า มั เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรมของเวไนยสัตว์

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห มนฺชาคู กุวิปฺจย)

๓. กมฺติ อติกุํกมฺติ วิจิกิฉฺจํ เอเตนาติ = กั

ปกรณฺ์ชื่อว่า กั เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องก้าวล่วงวิกิจฉาของเวไนยสัตว์

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห กมุชาตุ กุวิปฺจย)

๔. ยณฺจ ตํ มณฺจ กณฺจจติ = ชมกั

ปกรณฺ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน เป็นเครื่องรู้
ปรมัตถธรรม และเป็นเครื่องก้าวล่วงวิกิจฉาของเวไนยสัตว์

(ติปท กมฺมชารย สมาสวิคฺคห)

ในยมกะปกรณ์นี้ พระองค์ทรงเทศนาสภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นมูล เป็นขั้นเป็นอายตนะ เป็นต้นเหล่านี้ ถ้วนแล้วแต่เป็นคำถามคำตอบด้วยกันทั้งสิ้น

ฉะนั้นบรรดาผู้ที่คือนักศึกษาและผู้ที่มีหน้าที่สอนทั้งหลาย ควรเข้าใจในหลักคำถามคำตอบดังต่อไปนี้ :-

ในยมกะปกรณ์นี้มีปัญหาอยู่ ๔ อย่างคือ :-

๑. ปุเรปัญหา = หมายถึงเป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันคือ องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทนั้นต่างกับองค์ธรรมของสังสยบท.

๒. ปัจฉาปัญหา = หมายถึงเป็นคำถามที่มีองค์ธรรมเหมือนกันคือ องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท กับองค์ธรรมของสังสยบทนั้นเหมือนกัน.

๓. ปริปุณณปัญหา = หมายถึงเป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันก็มี องค์ธรรมที่เหมือนกันก็มี คือองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทบางอย่างก็ต่างกับองค์ธรรมของสังสยบท และบางอย่างก็เหมือนกันกับองค์ธรรมของสังสยบท หมายความว่าทั้งปุเรปัญหา และปัจฉาปัญหาพร้อมอยู่ในปัญหานี้.

๔. โมฆปัญหา = โฆฆปัญหานี้มีอยู่สองประการคือ

๑. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ซึ่งองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทนั้นไม่มี ฉะนั้นคำถามประเภทนี้จึงเป็นโฆฆะไป.

๒. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท แต่สังสยบทที่เป็นบทตามนั้นไม่มีองค์ธรรม ฉะนั้นคำถามนี้ก็เป็โฆฆะเช่นเดียวกัน.

ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัยนามิ ๕ อย่างคือ :-

๑. สรุพทัสสนวิสัยนา = หมายถึงเป็นคำวิสัยนาโดยการแสดงสรุปองค์ธรรมของธรรมหมวดแรกและหมวดหลังทั้งสองไปด้วยกัน เช่น คำวิสัยนาในบทว่า ดีณวกุสลมุลานิ, อวเสสา กุสลา ฌมมา น กุสลมูลา.

ดีณวกุสลมุลานิ เป็นปริมโกฏฐาส อวเสสา กุสลา ฌมมา น กุสลมูลา เป็นปัจฉิมโกฏฐาสดังนี้ เป็นต้น

สรุพทัสสนวิสัยนามิ ๒ อย่างคือ :-

๑. สรุพทัสสนวิสัยนา = ที่มีวิงค์โดยตรงอย่างหนึ่ง

๒. สรุพทัสสนวิสัยนา = ที่มีวิงค์โดยอ้อมอย่างหนึ่ง

การแสดงวิสัยทัศน์ = โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่าสรูปทัสสนวิสัยทัศน์ที่มีวิภังค์โดยตรง เช่น กุสละสมุฏฐานัน รูป กุสละมูเลน เอกมุลัน น กุสละ เป็นธรรมหมวดแรก กุสละ กุสละมูเลน เอกมุลณเจว กุสละจ เป็นธรรมหมวดหลังดังนี้.

การแสดงวิสัยทัศน์ = โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า สรูปทัสสนวิสัยทัศน์ที่มีวิภังค์โดยอ้อม เช่น มุลานิ ยานิ เอกโต อุปุปชชติ กุสละมุลานิ เอกมุลานิ เจว อญณมญณมุลานิ จ เป็นธรรมหมวดแรก, อวเสสา กุสละมุลสหาตา ธมมา กุสละมูเลน เอกมุลาน น จ อญณมญณมุลาน เป็นธรรมหมวดหลังดังนี้เป็นต้น.

๒. ปฏิภาณวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้แก่คำว่า อามนตา นั้นเอง.

๓. ปาฬิตวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์ที่กล่าวคำตอบตรงกันข้ามกับคำถาม เช่นถามว่า ยตถ รูปกขณโร นุปุปชติ, ตตถ เวทนา กขณโร นุปุปชติ ? รูปันธั ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในกมุติ, เวทนาอันธัก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในกมุตินั้นใช่ไหม ? ตอบว่า นุปุปชติ กำลังเกิด

๔. ปฏิกเขปวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์ที่กล่าวห้ามคำถาม เพราะคำถามนั้นไม่มีองค์ธรรมอยู่ในสันนิฏฐานบท เช่นถามว่า ยตถ รูปกขณโร นุปุปชติ, ตตถ เวทนา กขณโร นุปุปชติ ? รูปันธัไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาอันธัก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม ? ตอบว่า นตถิ ไม่มี ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่รูปันธัไม่เคยเกิดนั้นไม่มีเลย ฉะนั้นคำถามอย่างนี้จึงเป็นโมฆปัญหา เป็นปัญหาอย่างที่ไม่มีการตอบ.

๕. ปฏิเสธวิสัยทัศน์ = หมายถึงเป็นคำวิสัยทัศน์ที่กล่าวปฏิเสธสังสยบท เพราะสังสยบทนั้นไม่มีองค์ธรรม เช่นถามว่า โย รูปกขณโร ปริชานาติ, โส เวทนา กขณโร ปริชานาติ ? บุคคลใดกำลังรู้รอบซึ่งรูปันธั, บุคคลนั้นเคยรู้รอบซึ่งเวทนาอันธัมาแล้วใช่ไหม ? ตอบว่า โน ไม่ใช่ ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่กำลังรู้รอบซึ่งรูปันธันั้นจะได้เคยรู้รอบเวทนาอันธัมาแล้วนั้นไม่มี ฉะนั้นคำถามอย่างนี้เป็นโมฆปัญหาเหมือนกัน แต่เป็นโมฆปัญหาที่ยังมีคำตอบได้.

(สันนิฏฐาน หมายความว่า ที่อาศัย, สังสย หมายความว่า ผู้อาศัย)

๑. มุลยมกะ กุสลติกะนิทเทศวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดง “กถาวัตถูปกรณ์” จบลงแล้วทรงแสดง “ยมกะปกรณ์”
ต่อไป :-

ยมกะปกรณ์ มี “ยมกะ” ๑๐ อย่างคือ :-

๑. มุลยมกะ ๒. ขันธยมกะ ๓. आयตनยมกะ ๔. ธาตุยมกะ ๕. สัจจยมกะ
๖. สังขารยมกะ ๗. อนุสสขยมกะ ๘. จิตตยมกะ ๙. รัมมยมกะ ๑๐. อินทริยยมกะ
ใน “ยมกะ” ๑๐ อย่างนี้พระองค์ทรงแสดง “มุลยมกะ” ก่อน แล้วทรงแสดง
ขันธยมกะ เป็นต้นต่อไปตามลำดับ.

มุลยมกะ มี ๒ อย่างคือ อุตเทศและนิทเทศ พระองค์ทรงแสดงอุตเทศก่อน
แล้วทรงแสดงนิทเทศต่อไป :-

อุตเทศ มี ๒ อย่างคือ ดิกมาติกากุตเทศ และทุกมาติกากุตเทศ พระองค์
ทรงแสดงดิกมาติกากุตเทศก่อน แล้วทรงแสดงทุกมาติกากุตเทศต่อไป

หมายเหตุ สำหรับดิกมาติกากุตเทศ และทุกมาติกากุตเทศทั้งสองนี้ไม่จำเป็นที่
จะต้องนำมาแสดงในที่นี้ เพราะว่าในอุตเทศนั้นไม่มีคำอธิบายอันใดที่เป็นพิเศษ เพียงแต่
เป็นหัวข้อของนิทเทศคล้ายๆ กับสารบาญ

นิทเทศ มี ๒ อย่างคือ ดิกมาติกานิทเทศ และทุกมาติกานิทเทศ พระองค์
ทรงแสดงดิกมาติกานิทเทศก่อน แล้วทรงแสดงทุกมาติกานิทเทศต่อไป

ดิกมาติกานิทเทศมีติกะ ๒๒ คือ กุสลติกะเป็นต้นจนถึงสนิทัสสนติกะเป็นที่สุด
ทุกมาติกานิทเทศมีทูกะ ๑๐๐ คือ เหตุทูกะเป็นต้นจนถึงสธนะทูกะเป็นที่สุด

ในดิกมาติกานิทเทศ ๒๒ นั้น พระองค์ทรงแสดงกุสลติกะนิทเทศก่อน
แล้วทรงแสดงเวทนาติกะนิทเทศต่อไป.

กุสลติกะนิทเทศ มีวาระ ๑๐ อย่างคือ :-

๑. มุลวาระ ๒. เหตุวาระ ๓. นิทานวาระ ๔. สัมภวาระ ๕. ปภวาระ
๖. สมุฏฐานวาระ ๗. อาหารวาระ ๘. อารัมมณวาระ ๙. ปัจจยวาระ ๑๐. สมุทยวาระ

มุล เหตุ นิทานญจ

สมภโว ปภเวน จ

สมุฏฐานาหารารมมณ

ปัจจโย สมุทยน จาติ ฯ

ในวาระ ๑๐ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลวาระก่อน แล้วทรงแสดงเหตุวาระเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในมูลวาระ มีบท ๔ อย่างคือ ๑. กุสลบท ๒. อกุสลบท ๓. อพยากตบท ๔. นามบท

ในบท ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงกุสลบทก่อน แล้วทรงแสดงอกุสลบทเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในกุสลบทมีนัย ๔ อย่างคือ มุลนัย, มูลมูลนัย, มูลกนัย, มูลมูลกนัย.

ในนัย ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลนัยก่อน แล้วทรงแสดงมูลมูลนัยเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

มูลนัย มียมกะ ๓ อย่างคือ มุลยมกะ, เอกมุลยมกะ, อัญญมัญญมุลยมกะ ในยมกะ ๓ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมุลยมกะก่อน แล้วทรงแสดงเอกมุลยมกะเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในมุลยมกะนี้มี ๒ อย่างคือ อนุโลม, ปฏิโลม, พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไป

อนุโลมมี ๒ อย่างคือ ปุจฉา, วิสัชนา, พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนาต่อไป

ปุจฉามี ๒ อย่างคือ สันนิฏฐานะ, สังสยะ, พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานะก่อน แล้วทรงแสดงสังสยะต่อไป.

มูลวาระ

กุศลบท

ก. มุตนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุศลมูลาติ ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ากุศลมูลใช่ไหม ?

วิสันา ตีเณว กุศลมูลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุศลมูลา. อโถกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ากุศลมูล, กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ากุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุศลมูลา, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ ? หรือว่า ธรรมเหล่าใด ชื่อว่ากุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม ?

วิสันา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต กุศลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ากุศลมูลใช่ไหม ? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ตีเณว กุศลมูลานิ แล้วทรงยกเอากุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ (เว้นกุศลมูล ๓) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า อวเสสา กุสลา ฐมา น กุศลมูลา คำวิสันาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิสันาที่มีวิกังคโดยอ้อม.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุศลมูลา เป็นสันนิฎฐานบท.

สพุเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่าหรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ากุศลมูล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิฉนวิสัชนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฐานบท เพราะว่ากุศลมูล ๓ ซึ่งเป็น องค์ธรรมของสันนิฐานบท เหล่านั้นก็เป็นกุศลด้วย.

จบมุลยมกะ

หมายเหตุต่อจากบทนี้ไปถ้าคำถามบทใดเป็นปริปัญณปัญหากับคำวิสัชนาเป็น สรุปลักษณะวิสัชนาโดยอ้อม และปัญาปัญหากับปฎิฉนวิสัชนาแล้ว การจำแนกโกฏฐาส ก็เช่นเดียวกันกับที่ได้แสดงไว้แล้วนี้ ถ้าจะมีการเปลี่ยนก็คงเปลี่ยนแต่องค์ธรรมตามคำถาม แห่งบทนั้น ๆ เท่านั้น

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมูเลน เอกมุลลาติ ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ กุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมุลลา, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศล ไซไหม?

วิสัชนา กุสลดสมุฏฐานํ รูปี กุสลมูเลน เอกมุลลํ น กุสลํ, กุสลํ กุสลมูเลน เอกมุลลญฺเจว กุสลดญฺจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฐานบท

สพุเพ เต กุสลมูเลน เอกมุลลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺเลน เอกมฺลา เป็นสันนิฎฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสลจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พลปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุสลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ใน ปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า กุสลมฺลจฺจนํ รูปํ กุสลมฺเลน เอกมฺลํ น กุสลํ แล้วทรงยกเอากุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า กุสลํ กุสลมฺเลน เอกมฺลญฺเจว กุสลญฺจ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทตฺตสนวิชันนาที่มีวิภังค์โดยตรง

จบเอกมฺลยมกะ

๓. อัญญมัญญมฺลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมฺเลน เอกมฺลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมฺเลน อญฺญมญฺญมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลใช่ไหม?

วิชันนา มฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมฺลानิ เอกมฺลानิ เจว อญฺญมญฺญ มฺลานิ จ, อวเสสา กุสลมฺลสทฺทาทา ธมฺมา กุสลมฺเลน เอกมฺลา น จ อญฺญมญฺญมฺลา. กุสลมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสลมฺลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุสลมฺลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺเลน อญฺญมญฺญมฺลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมูลา ฐมา เป็นสันนิฐานบท
สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุสลจิตตชรูป ๑๗
” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนติ กุสลมุลานิ เอกมุลานิ เจว อญฺญมญฺญมุลานิ จ, แล้วทรงยกเอากุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุสลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลมุลสหาตา ฐมา กุสลมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา คำวิสันนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทศสนวิสันนาที่มีวิกังคโดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา เป็นสันนิฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓
ของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลนัย

๐๐๐๐

จ. มุลมุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมุลมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม?

วิชันนา ตีเณว กุสลมมูลมุลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมมูลมุลาน.
อโละกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุสลมมูล, กุสลธรรมที่เหลือ
นอกนั้นไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุสลมมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมมูลมุลาน, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นกุสลมมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม?

วิชันนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต กุสลมมูลมุลาน เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = กุสลมมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชันนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมมูลมุลาน เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลมมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมมูลมุลาน เอกมูลมุลานติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุสลมมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียว
กันกับกุสลมมูลใช่ไหม?

วิชันนา อามนุตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมมูลมุลาน เอกมูลมุลาน, สพุเพ เต ฐมา กุสลาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุสลมมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม?

วิธัชนา กุสลดสมุฏฐานัน รูป กุสลดมุเลน เอกมุลมุลัน น กุสลด, กุสลด กุสลดมุเลน เอกมุลมุลณเจว กุสลดณจ. รูปซึ่งมีกุสลดเป็นสมุฏฐานัน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ กุสลดมุล แต่ไม่ใช่เป็นกุสลด, กุสลดธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุสลดมุลก็ใช่ เป็นกุสลดก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพเพ เต กุสลดมุเลน เอกมุลมุลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลดจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลดมุเลน เอกมุลมุลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลดจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสลดจิตตรูป ๑๗

” ของสังสยบท ” = กุสลดจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปุณณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทศสนวิธัชนา

โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลดมุเลน เอกมุลมุลา ฐมา, สพเพ เต กุสลดมุเลน อญญมญญมุลมุลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ กุสลดมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลดมุล ใช่มั้ย?

วิธัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปุปชฺชนติ กุสลดมุลานิ เอกมุลมุลานิ เจว อญญมญญมุลมุลานิ จ, อวเสสา กุสลดมุลสหชาตา ฐมา กุสลดมุเลน เอกมุลมุลา น จ อญญมญญมุลมุลา. กุสลดมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสลดมุลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุสลดมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุสลดมุล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมูตา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลมูตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมูตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุสลจิตตชรูป ๑๓

” ของสังสยบท ” = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสันนา โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมูตา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลนัย

๐๐๐๐

ก. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใด เหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิธัชนา กุสละสมุฏฐานัน รูปิ กุสละมูลกัม น กุสละ, กุสละ กุสละมูลกณเจว กุสละณจ.
รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐานันมีมูลที่เป็นกุศล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลที่เป็นกุศลก็ใช่
เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสละมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสละมูลกา, เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุศลจิตตชรูป ๑๗

” ของสังสยบท ” = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิธัชนา

โดยตรง.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสละมูลเณ เอกมูลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
กุศลมูลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสละมูลเณ เอกมูลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
กุศลใช่ไหม?

วิธัชนา กุสละสมุฏฐานัน รูปิ กุสละมูลเณ เอกมูลกัม น กุสละ, กุสละ กุสละมูลเณ
เอกมูลกณเจว กุสละณจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐานัน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล
แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ กุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมฺulen เอกมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺulen เอกมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสล-
จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทศสนวิสัยนา
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ กุสลมฺulen เอกมฺลกา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมฺulen
อญฺญมญฺญมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลใช่ไหม?

วิสัยนา มฺลกา นิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมฺลกา นิ เอกมฺลกา นิ เจว
อญฺญมญฺญมฺลกา นิ จ, อวเสสา กุสลมฺลสพฺพชาตา ฐมา กุสลมฺulen เอกมฺลกา น จ
อญฺญมญฺญมฺลกา. กุสลมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสลมฺลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียว
กันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุสลมฺลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็น
อันเดียวกันกับกุสลมฺล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา, สพฺเพ เต ฐมา
กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด
เป็นกุสลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลกา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุศล-

จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนาวิสัชนา

โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญญา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลกนัย

ฅม. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลมุลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา กุสลสมฺภูจํ รุปํ กุสลมุลมุลกํ น กุสลํ, กุสลํ กุสลมุลมุลกญฺเจว
กุสลญจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมฺภูจํ มีมูลที่เป็นกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูล
ที่เป็นกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ฐมา,

เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมุลมุลกา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุศล-
จิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทศสนวิสัยนา
โดยตรง

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมุเลน เอกมุลมุลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียว
กันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมุเลน เอกมุลมุลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา กุสลสมฺมูจํ รุปํ กุสลมุเลน เอกมุลมุลกํ น กุสลํ, กุสลํ กุสลมุเลน
เอกมุลมุลกญฺเจว กุสลญฺจ. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมมุติฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน
กับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่
เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมุเลน เอกมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

” ของสังสยบท ได้แก่ = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมุลมุลกา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสล-
จิตตขรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ สรุบทัสสนวิสังขนาโดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลมุลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน
อญฺญมญฺญมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
กุสลมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมุลใช่ไหม?

วิสังขนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมุลานิ เอกมุลมุลกาณิ เจว
อญฺญมญฺญมุลมุลกาณิ จ, อวเสสา กุสลมุลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมุลมุลกา
น จ อญฺญมญฺญมุลมุลกา. กุสลมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุสลมุลเหล่านั้นมีมูลที่
เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิด
พร้อมกันกับกุสลมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุสลมุล แต่ไม่มี
มูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา, สพฺเพ เต
ธมฺมา กุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุสลมุลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุสลใช่ไหม?

วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ กุสลมูเลน เอกมุลมุลกา ธมฺมา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = กุสลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และ กุสล-
จิตตขรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = กุสลมุล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทัศนวิสัย
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมูเลน อณฺณมณฺณมุลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กุสลมุล ๓

” ของสังสยบท ได้แก่ = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ
และจบมุลมุลกนัยในกุสลบท

หมายเหตุ เพื่อความเข้าใจและเป็นข้อสังเกตในการจำแนกโกฏฐาส ข้อสังเกต
ในการจำแนกโกฏฐาสนั้น มีอยู่ในการแสดงองค์ธรรมคือ :-

๑. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “เท่านั้น” ก็ต้องเข้าใจว่าปัญหานี้เป็น
“ปริบูรณ์ปัญหา” และคำวิสัยนั้นต้องเป็น “สรุปทัศนวิสัย” เสมอไป

๒. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “เหมือนกัน” ก็ต้องเข้าใจว่าปัญหานี้เป็น
“ปัจฉาปัญหา” และคำวิสัยก็ต้องเป็น “ปฏิวัจนวิสัย” เสมอไป

๓. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “องค์ธรรมของสังสยบทไม่มี” ก็ต้องเข้าใจว่า
ปัญหานี้เป็น “ปุเรปัญหา” และคำวิสัยก็ต้องเป็น “ปาฬิตวิสัย” เสมอไป

๔. เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มี” ก็ต้อง
เข้าใจว่าปัญหานี้เป็น “โมฆปัญหา” และคำวิสัยต้องเป็น “ปฏิกเขปวิสัย” หรือ
“ปฏิเสธวิสัย” อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป.

อกุสลบท

ก. มุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมุลาติ? ธรรมเหล่านี้
เหล่านี้ที่เป็นอกุสลมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าอกุสลมุลใช่ไหม?

วิสัยนา ตีเณว อกุสลมุลานิ, อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมุลา. โลกะ,
โทสะ, โมหะ, เพียง ๓ เท่านั้นชื่อว่าอกุสลมุล, อกุสลธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าอกุสลมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลา, สพุเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ? หรือว่า
 ธรรมเหล่าใดชื่อว่าอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิชันนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อกุศลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

” ของสังสยบท ” = อกุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชันนา
 โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพุเพ เต อกุสลมฺulen เอกมฺลาติ?
 ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
 อกุศลมูลใช่ไหม?

วิชันนา อเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมฺulen น เอกมฺลํ, สเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมฺulen
 เอกมฺลํ. อกุศลที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะ
 มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺulen เอกมฺลา, สพุเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?
 หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
 อกุศลใช่ไหม?

วิธัชนา อกุลสสมุฏฐานํ รูปํ อกุลสมูลน เอกมูลํ น อกุลสํ, อกุลสํ อกุลสมูลน เอกมูลญฺเจว อกุลสญฺจ. รูปซึ่งมีอกุลสเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุลสมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุลส, อกุลสธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุลสมูลก็ใช่ เป็นอกุลสก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุลสา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุลสมูลน เอกมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุลสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อกุลสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุลสมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุลสมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า อเหตุกํ อกุลสํ อกุลสมูลน น เอกมูลํ, แล้วทรงยกเอาอกุลสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สเหตุกํ อกุลสํ อกุลสมูลน เอกมูลํ, คำวิธัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนาวิธัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุลสมูลน เอกมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา อกุลสา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุลสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุลสจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุลสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนาวิธัชนาโดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลา ฐมา, สพุเพ เต อกุสลมูเลน
อญญมญญมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสันนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปุปฺพชนฺติ อกุสลมุลานิ เอกมุลานิ เจว
อญญมญญมุลานิ จ, อวเสสา อกุสลมุลสหชาตา ฐมา อกุสลมูเลน เอกมูลา น จ
อญญมญญมูลา. อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้นมีมูลเป็น
อันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลื่อ
นอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมูเลน อญญมญญมูลา, สพุเพ เต ฐมา
อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต อกุสลมูเลน อญญมญญมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต
๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พลณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทสสนวิสันนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมูเลน อญญมญญมูลา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลนัย

ข. มุลมุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อกุสลมุลมุลลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุลใช่ไหม?

วิธัชนา ตีเณว อกุสลมุลมุลลานิ, อวเสสา อกุสลา ฐมา น อกุสลมุลมุลลา. โลกะ, โทสะ, โมหะ, เพียง ๓ เท่านั้นชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุล, อกุศลธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมุลมุลลา, สพุเพ เต ฐมา อกุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามุลที่เป็นอกุศลมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต อกุสลมุลมุลลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

” ของสังสยบท ” = อกุศลมุล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิธัชนา โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมุลมุลลา เป็นสันนิฎฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อกุศลมุล ๓

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญญา ถามว่า ฯลฯ.

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา สพุเพ เต อกุสลมุเลน เอกมุลมุลลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมุลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับอกุศลมุลใช่ไหม?

วิชา อเหตุก อุตล อุตลมูลน น เอกมูลมูล, สเหตุก อุตล อุตลมูลน เอกมูลมูล. อุตลที่เป็นเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูล, อุตลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุตลมูลน เอกมูลมูลา, สพุเพ เต ธมมา อุตลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอุตลใช่ไหม?

วิชา อุตลสมุฏฐานัน รูป อุตลมูลน เอกมูลมูล น อุตล, อุตล อุตลมูลน เอกมูลมูลนเจว อุตลน. รูปซึ่งมีอุตลเป็นสมุฏฐานัน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอุตล, อุตลธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุตลมูลก็ใช่ เป็นอุตลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุตลา ธมมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อุตลมูลน เอกมูลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชาโดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุตลมูลน เอกมูลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมมา อุตลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อุตลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อุตลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิชาโดยตรง

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลมูเลน เอกมุลมูลา ฐมา, สพุเพ เต อุกุสลมูเลน
อญญมญญมุลมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
อุกุสลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกุสลมูล
ใช่ไหม?

วิสันา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปุชฺชนติ อุกุสลมุลานิ เอกมุลมุลานิ เจว
อญญมญญมุลมุลานิ จ, อวเสสา อุกุสลมุลสหชาตา ฐมา อุกุสลมูเลน เอกมุลมูลา
น จ อญญมญญมุลมูลา. อุกุสลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อุกุสลมูลเหล่านั้นมีมูล
ที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิด
พร้อมกันกับอุกุสลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุกุสลมูล
แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมูเลน อญญมญญมุลมูลา, สพุเพ เต ฐมา
อุกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกุสลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอุกุสใช่ไหม?

วิสันา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลมูเลน เอกมุลมูลา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต อุกุสลมูเลน อญญมญญมุลมูลา เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อุกุสจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อุกุสจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อุกุสมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทสสนวิสันาโดยอ้อม
ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมูเลน อญญมญญมุลมูลา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อุกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อุกุสมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลนัย.

๐๐๐๐

ค. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมฺมา, สพุเพ เต อุกุสลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อุกุสลํ น อุกุสลมุลกํ, สเหตุกํ อุกุสลํ อุกุสลมุลกํ. อุกุศลที่
เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอกุศล, อุกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นอกุศล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมุลกา, สพุเพ เต ฐมฺมา อุกุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อุกุสสสมุฏฺฐานํ รูปํ อุกุสลมุลกํ น อุกุสลํ, อุกุสลํ อุกุสลมุลกญฺเจว
อุกุสสญฺจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เป็นอกุศล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อุกุศลธรรม
มีมูลที่เป็นอกุศลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อุกุสลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ. เป็นสรุปทัศนวิสัย
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมฺมา อุกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อุกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิธานาโดยตรง

จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อกุสลมุเลน เอกมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมุเลน น เอกมุลกํ, สเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมุเลน เอกมุลกํ. อกุศลที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมุเลน เอกมุลกา, สพุเพ เต ฐมา อกุสลาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อกุสสสมุฏฐานํ รูปํ อกุสลมุเลน เอกมุลกํ น อกุสล์, อกุสล์ อกุสลมุเลน เอกมุลกญฺเจว อกุสสญฺจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลแต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อกุสลมุเลน เอกมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิธานาโดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺulen เอกมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุสลจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ. เป็นสรุปทักสันวิสัย
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมฺulen เอกมฺลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมฺulen
อญฺญมญฺญมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่,
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา มฺลกา นิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมฺลกา นิ เอกมฺลกา นิ เจว
อญฺญมญฺญมฺลกา นิ จ, อวเสสา อกุสลมฺลสหาตา ธมฺมา อกุสลมฺulen เอกมฺลกา
น จ อญฺญมญฺญมฺลกา. อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้นมีมูล
เป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลื
นอกนั้นก็มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา
อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมฺulen เอกมฺลกา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อกุสลมฺulen อญฺญมญฺญมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุสลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัสนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลเลน อณฺณมณฺณมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลกนัย.

๐๐๐๐

ฅ. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุศลมูลมุลกาติ? ธรรม
เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อกุสล์ น อกุศลมูลมุลกํ, สเหตุกํ อกุสล์ อกุศลมูลมุลกํ.
อกุศลที่เป็นเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลมุลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัชนา อกุสสสมุฏฺฐานํ รูปี อกุศลมูลมุลกํ น อกุสล์, อกุสล์ อกุศลมูล-
มุลกณฺเฑว อกุสสณฺเฑว. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เป็นอกุศลมูลแต่ไม่ใช่เป็นอกุศล,
อกุศลธรรมมีมูลที่เป็นอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา	เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อกุศลมูลมุลกา	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถ้ามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนา
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุศลมูลมูลกา เป็นสันนิฐานานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกใน
โมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถ้ามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนา
โดยตรง

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อกุสลมฺulen เอกมูลมูลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูล
อันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมฺulen น เอกมูลมูลกํ, สเหตุกํ อกุสล์
อกุสลมฺulen เอกมูลมูลกํ. อกุศลที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
อกุศลมูล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺulen เอกมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา
อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิสัยนา อกุสสสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุสลมฺulen เอกมูลมูลกํ น อกุสล์, อกุสล์
อกุสลมฺulen เอกมูลมูลกณฺเฑว อกุสสณฺจ. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เรียกว่าเป็น
มูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียว
กันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนา
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา อุกุสลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อุกุสลจิตตรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่
ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทัสสนวิสัยนา
โดยตรง

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา ฐมา, สพฺเพ เต อุกุสลมฺเณ
อญฺญมญฺญมฺลมูลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับ
อุกฺสลมฺลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกฺสลมฺล
ใช่ไหม?

วิสัยนา มฺลฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อุกุสลมฺลฺลานิ เอกมฺลมูลกานิ เจว
อญฺญมญฺญมฺลมูลกานิ จ, อวเสสา อุกุสลมฺลสพฺพชาตา ฐมา อุกุสลมฺเณ เอกมฺลมูลกา
น จ อญฺญมญฺญมฺลมูลกา. อุกุสลมฺลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อุกุสลมฺลเหล่านั้นมีมูล
ที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อม
กับอุกฺสลมฺลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอุกฺสลมฺล แต่ไม่มีมูลที่
เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺเลน อลฺลณฺมลฺลณฺมุลมฺลกา, สพุเพ เต ฐมา
 อกุสลาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่,
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อกุสลมฺเลน เอกมุลมฺลกา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต อกุสลมฺเลน อลฺลณฺมลฺลณฺมุลมฺลกา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมห-
 เจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุศลจิตตชรูป ๑๗.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
 เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรูปทสสนวิชันนา
 โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อกุสลมฺเลน อลฺลณฺมลฺลณฺมุลมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต ฐมา อกุสลา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ใน
 โมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ
 และจบมุลมุลกนัยในอกุศลบท

อพฺยาगतบพ

ก. มุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ฐมา. สพุเพ เต อพฺยากตมฺลาคติ? ธรรม
 เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่า อพฺยากตมุล ไซไหม?

วิธัชนา ตีเณว อพฺยาคตมฺลานิ, อวเสสา อพฺยาคตา ฐมา น อพฺยาคตมฺลา. อโลกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้นชื่อว่า อพฺยาคตมฺล, อพฺยาคตธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่า อพฺยาคตมฺล.

ปฏิโลมปุจฺฉา เย วา ปน อพฺยาคตมฺลา, สพุเพ เต ฐมา อพฺยาคตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่า อพฺยาคตมฺล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาคตะใช่ไหม?

วิธัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา เยเกจิ อพฺยาคตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อพฺยาคตมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาคตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา เย วา ปน อพฺยาคตมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อพฺยาคตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อพฺยาคตมฺล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฺฉา เยเกจิ อพฺยาคตา ฐมา, สพุเพ เต อพฺยาคตมฺเลน เอกมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาคตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาคตมฺลใช่ไหม?

วิธัชนา อเหตุกํ อพฺยาคตํ อพฺยาคตมฺเลน น เอกมฺลํ, สเหตุกํ อพฺยาคตํ อพฺยาคตมฺเลน เอกมฺลํ. อพฺยาคตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาคตมฺล, อพฺยาคตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาคตมฺล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺULE, สพุเพ เต ฐมา
 อพฺยาทตาคิ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาทตมฺULEมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
 ทั้งหมดเป็นอพฺยาทตะใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาทตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺULE เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้น
 ฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุสลอกุสลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะ
 แต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป
 ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘
 สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะ
 แต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
 เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
 เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิตานั้น.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็น
 อพฺยาทตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาทตมฺULEใช่ไหม?
 พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาอเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุก-
 จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุสลอกุสลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการ-
 ภูมิ) พาหิรรูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน
 ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า อเหตุกํ อพฺยาทตํ อพฺยาทตมฺULEน น เอกมฺULE. แล้วทรงยกเอาสเหตุกวิปากจิต
 ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗
 สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
 สันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า สเหตุกํ อพฺยาทตํ อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺULE คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น
 รูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิงค์โดยตรง.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาต-
มฺulen อญฺญมญฺญมฺลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาตมฺูล
มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาตมฺูลใช่ไหม?

วิสัณฺหา มฺูลานิ ยานิ เอกโธ อูปฺปชฺชนฺติ อพฺยาตมฺูลานิ เอกมฺลานิเจว
อญฺญมญฺญมฺูลานิ จ, อวเสสา อพฺยาตมฺูลสพฺพชฺาตา ธมฺมา อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา น
จ อญฺญมญฺญมฺูลา. อพฺยาตมฺูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺูลเหล่านั้นมีมูล
เป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพฺยาตมฺูลที่
เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาตมฺูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา
อพฺยาตตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาตมฺูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาตตะใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมฺูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓ เท่านั้น.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ฯลฯ เป็นสรุปทัศนวิสัยนา
โดยอ้อม

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพยากตมูลเลน อลุลมณฺณมฺลตา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมูลนัย

•••••

บ. มูลมูลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ฐมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมฺลตาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็น
อพยากตมูลใช่ไหม?

วิสัชนา ตีเณว อพฺยากตมูลมฺลตานิ, อวเสสา อพฺยากตา ฐมา น
อพฺยากตมูลมฺลตา. อโถกะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูล,
อพยากตธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยากตมูลมฺลตา, สพฺเพ เต ฐมา อพฺยากตาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูลมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากต
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมฺลตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘

รูป ๒๘ นิพพาน.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพยากตมูลมูลา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อพยากตมูล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ๗๗.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมฺULEน น เอกมฺูลมฺูลํ, สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลํ. อพฺยากตํที่เป็นอเหตุกจะไม่มียมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล, อพฺยากตํที่เป็นสเหตุกจะมีมียมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมียมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา เป็นสันนิฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺชรูป อาหารชรูป อสัณฺณยัตตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗-สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺมุเลน เอกมฺมูลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺมุเลน เอกมฺมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาตมฺมุเลน อญฺญมญฺญมุลมฺมาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูล อันเดียวกันกับอพยาคตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกัน และกันกับอพยาคตมูลใช่ไหม?

วิสัณฺหา มฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปทฺตฺติ อพฺยาตมฺมฺลานิ เอกมฺมูลานิจฺจ อญฺญมญฺญมุลมฺมฺลานิ จ, อวเสสา อพฺยาตมฺมูลสทฺทาทา ธมฺมา อพฺยาตมฺมุเลน เอกมฺมูลา น จ อญฺญมญฺญมุลมฺมา. อพฺยาตมฺมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺมูลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกัน และกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับอพยาคตมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูล อันเดียวกันกับอพยาคตมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺมุเลน อญฺญมญฺญมุลมฺมา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตมฺมาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยาคตมูล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยาคตมูลใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen อณฺณมณฺณมฺลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐาน ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อณฺณมณฺณมฺลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพฺยาตมฺล ๓.

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมฺลยมกะ
และจบมฺลมูลนัย.

๐๐๐๐

ค. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตตา ฐมา, สพฺเพ เต อพฺยาตมฺลกาติ? ธรรม
เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาตมะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพฺยาตมะใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยาตํ น อพฺยาตมฺลกํ, สเหตุกํ อพฺยาตํ อพฺยาตมฺลกํ.
อพฺยาตมะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอพฺยาตมะ, อพฺยาตมะที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็น
อพฺยาตมะ.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺลกา, สพฺเพ เต ฐมา อพฺยาตกาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพฺยาตมะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาตมะ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมฺมา เป็นสัณฺนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยาจตมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดุชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสตัดฺปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาจตมฺลกา เป็นสัณฺนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมฺมา อพฺยาจตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาจตมฺเลน เอกมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยาคตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยาคตมฺลไชไหม?

วิธัสนา อเหตุกํ อพฺยาจตํ อพฺยาจตมฺเลน น เอกมฺลกํ, สเหตุกํ อพฺยาจตํ อพฺยาจตมฺเลน เอกมฺลกํ. อพยาคตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยาคตมฺล, อพยาคตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยาคตมฺล.

ปฏิโลมปจณา เย วา ปน อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺลกา, สพุเพ เต ฐมา
อพฺยาทตาติ? หรือว่าธรรมเหล่านี้มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาทตมฺULEมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นอพฺยาทตะใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจณา เยเกจิ อพฺยาทตา ฐมา เป็นสัณนิฏฐานบพ

สพุเพ เต อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺลกา เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานาเจตสิก ๑๒
(เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุสลอกุสลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺดูชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสตัดฺปฏิสนธิกัมมชรูป
ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘
สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่
ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิตานั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปจณา เย วา ปน อพฺยาทตมฺULEน เอกมฺลกา เป็นสัณนิฏฐานบพ

สพุเพ เต ฐมา อพฺยาทตา เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบเอกมฺลยมกะ

๓. อัณณมัลลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาทตฺมูลเณ เอกมฺลกา ฐมา, สพุเพ เต
อพฺยาทตฺมูลเณ อณฺณมณฺณมฺลกาติ? ธรรมเหล่านี้หนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
อพฺยาทตฺมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาทตฺมูลใช่ไหม?

วิชันนา มฺลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชติ อพฺยาทตฺมูลานิ เอกมฺลกาณิเจว
อณฺณมณฺณมฺลกาณิ จ, อวเสสา อพฺยาทตฺมูลสหาตา ฐมา อพฺยาทตฺมูลเณ เอกมฺลกา
น จ อณฺณมณฺณมฺลกา. อพฺยาทตฺมูลเหล่านี้เกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาทตฺมูลเหล่านั้นมี
มูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่, มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพฺยาทตฺมูล
ที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาทตฺมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาทตฺมูลเณ อณฺณมณฺณมฺลกา, สพุเพ เต ฐมา
อพฺยาทตาติ? หรือว่าธรรมเหล่านี้มีมูลซึ่งกันและกันกับอพฺยาทตฺมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้น
ทั้งหมดเป็นอพฺยาทตะใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาทตฺมูลเณ เอกมฺลกา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต อพฺยาทตฺมูลเณ อณฺณมณฺณมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาทตฺมูล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๗.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาทตฺมูลเณ อณฺณมณฺณมฺลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อพฺยาทตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพฺยาทตฺมูล ๓.

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๗

จบอัณณมัลลยมกะ

และจบมุลกนัย.

ฅ. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมา, สพุเพ เต อพฺยาจตมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพฺยาจตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุล ไซ้ไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยาจตํ น อพฺยาจตมุลมุลกํ, สเหตุกํ อพฺยาจตํ อพฺยาจตมุลมุลกํ. อพฺยาจตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุล, อพฺยาจตะที่เป็น สเหตุกะมีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาจตมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมา อพฺยาจตาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพฺยาจตมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพฺยาจตะ ไซ้ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาจตา ฐมา เป็นสันนิฐานบท
สพุเพ เต อพฺยาจตมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญาสมานา ๑๒ (เว้น นันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อุดฺชรูป อาหารชรูป อสัณฺญสตัดฺปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิตานั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาจตมุลมุลกา เป็นสันนิฐานบท
สพุเพ เต ฐมา อพฺยาจตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตฺตา ฐมา, สพุเพ เต อพฺยาตมฺulen เอกมูลมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยาคตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมูละไหม?

วิสัชนา อเหตุกํ อพฺยาตํ อพฺยาตมฺulen น เอกมูลมฺลกํ, สเหตุกํ อพฺยาตํ อพฺยาตมฺulen เอกมูลมฺลกํ. อพยาคตะที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมูล, อพยาคตะที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมูลมฺลกา, สพุเพ เต ฐมา อพฺยาตกาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยาคตะไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตฺตา ฐมา เป็นสันนิฐานบท

สพุเพ เต อพฺยาตมฺulen เอกมูลมฺลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เวณฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหिरูป อุดฺดชรูป อาหารชรูป อสัณฺณยสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากจิตและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาต่อไป ๗๑

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมุลมฺลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยาคตมุลใช่ไหม?

วิธัชนา มฺลลani ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนติ อพฺยาตมฺลลani เอกมฺลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมุลมฺลกาणि จ, อวเสสา อพฺยาตมฺลลสพฺพชฺชาตา ธมฺมา อพฺยาตมฺulen เอกมฺลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมุลมฺลกา. อพฺยาตมฺลลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพฺยาตมฺลลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยาคตมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยาคตมุล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาตมฺulen อญฺญมญฺญมุลมฺลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยาตกาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยาคตมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยาคตมุลใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ อพฺยาทตฺตมฺเลน เอกมฺลมูลกา ฐมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อพฺยาทตฺตมฺเลน อณฺณมณฺณมฺลมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗
เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้น
เฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = อพฺยาทตฺตมฺล ๓ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน อพฺยาทตฺตมฺเลน อณฺณมณฺณมฺลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ฐมฺมา อพฺยาทตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อพฺยาทตฺตมฺล ๓

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลกนัยในอพฺยาทตบท

นามบท

ก. มุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมฺมา, สพฺเพ เต นามมฺลาคี? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อนำนามมุลใช่ไหม?

วิสัชนา นเวว นามมฺลาคี, อวเสสา นามา ฐมฺมา น นามมฺลา. กุศฺลมฺล ๓
อกุศฺลมฺล ๓ อพฺยาทตฺตมฺล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อนำนามมุล, นามธรรมที่เหลืออยู่นอกนั้น
ไม่ชื่อนำนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมฺลา, สพฺเพ เต ฐมฺมา นามาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดชื่อนำนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต นามมูลา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ นิพพาน
 ” ของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๘ เท่านั้น.
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๘.
 ” ของสังสยบท = เหมือนกัน.
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.
 จบมุลยมกะ

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมูลน เอกมุลลาติ?
 ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมียู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
 นามมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อเหตุกํ นามํ นามมูลน น เอกมุลลํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลน เอกมุลลํ.
 นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูล
 เป็นอันเดียวกันกับนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลน เอกมุลลา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ?
 หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมียู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนาม
 ใช่ไหม?

วิสัยนา นามสมภูจันํ รูปํ นามมูลน เอกมุลลํ น นามํ, นามํ นามมูลน
 เอกมุลลญฺเฏ นามญฺจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมภูฐานมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่
 เป็นนาม, นามธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
 สพุเพ เต นามมูลน เอกมุลลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้น
ฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้น
โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลา เป็นสันนิฐานนบท
สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่
ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒
(เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน
อญฺญมญฺญมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิสัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลานิ เจว
อญฺญมญฺญมุลานิ จ, อวเสสา นามมุลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลา น จ
อญฺญมญฺญมูลา. นามมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมุลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียว
กันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุลที่เหลือนอกนั้น
มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็น
นามใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูลเณ เอกมฺลา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต นามมูลเณ อญฺณมญฺณมฺลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๕)
สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิ-
กัมมชรูป และ นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)
เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเณ อญฺณมญฺณมฺลา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

” ของสังสยบท = เหมือนนั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลนัย.

๐๐๐๐

ข. มุลมุลนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา, สพฺเพ เต นามมุลมฺลาติ? ธรรมเหล่าใด
เหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามุลที่เป็นนามมุลใช่ไหม?

วิธัชนา นเวว นามมุลมฺลานิ, อวเสสา นามา ฐมา น นามมุลมฺลา.
กุศตมุล ๓, อกุศตมุล ๓, อพยากตมุล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่ามุลที่เป็นนามมุล,
นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามุลที่เป็นนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลมฺลา, สพฺเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามุลที่เป็นนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

” ของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๘ เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๘

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา, สพฺเพ เต นามมูลเลน เอกมูลมูลาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิสัยนา อเหตุกํ นามํ นามมูลเลน น เอกมูลมูลํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลเลน เอกมูลมูลํ. นามธรรมที่เป็นเหตุกะไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเลน เอกมูลมูลา, สพฺเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัยนา นามสมุฏฐานํ รุปํ นามมูลเลน เอกมูลมูลํ น นามํ, นามํ นามมูลเลน เอกมูลมูลเลน เจว นามญจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมา ฐมา

เป็นสันนิฏฐานบาท

สพฺเพ เต นามมูลเณ เอกมูลมฺลา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบาท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเณ เอกมูลมฺลา

เป็นสันนิฏฐานบาท

สพฺเพ เต ฐมา นามมา

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบาท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูลเณ เอกมูลมฺลา ฐมา, สพฺเพ เต นามมูลเณ อญฺญมญฺญมุลมฺลาติ? ธรรมเหล่านี้ใดเหล่านี้ที่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิธัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลมุลานิ เจว อญฺญมญฺญมุลมุลานิ จ, อวเสสา นามมุลสหาชตา ฐมา นามมูลเณ เอกมูลมฺลา น จ อญฺญมญฺญมุลมฺลา. นามมูลเหล่านี้ใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมูลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับนามมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเณ อลฺลวมลฺลวมูลมูลา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช้ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูลเณ เอกมูลมูลา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูลเณ อลฺลวมลฺลวมูลมูลา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๕) สเหตุกจิตตรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิบัติ-กัมมรูป และ นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลเณ อลฺลวมลฺลวมูลมูลา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลมุลนัย

๐๐๐๐

ค. มุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีนามมุลใช้ไหม?

วิสันนา อเหตุกํ นามํ น นามมุลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมุลกํ. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีนามมุล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลกา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ? หรือว่า
ธรรมเหล่าใดมีนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัยนา นามสมฺภูจํ รุปํ นามมูลกํ น นามํ, นามํ นามมูลกญฺเจว นามญฺจ.
รูปซึ่งมีนามเป็นสมฺภูจํมีนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุปุจฉา เยเกจิ นามา ธมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เว้น
ฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้น
โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่
ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒
(เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบมูลยมกะ

๒. เอกมูลยมกะ

อนุปุจฉา เยเกจิ นามา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมูลเลน เอกมูลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับ
นามมูลใช่ไหม?

วิธัชนา อเหตุกัม นามัม นามมูเลน น เอกมุลกัม, สเหตุกัม นามัม นามมูเลน เอกมุลกัม. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน เอกมุลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิธัชนา นามสมุฏฐานัม รูปัม นามมูเลน เอกมุลกัม น นามัม, นามัม นามมูเลน เอกมุลกญฺเฐว นามญฺจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสัณนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูเลน เอกมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เวณันตะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน เอกมุลกา เป็นสัณนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลกา ฐมา, สพุเพ เต นามมูเลน
อญฺญมญฺญมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรม
เหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลใช่ไหม?

วิสัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลกานิ เจว
อญฺญมญฺญมุลกานิ จ, อวเสสา นามมุลสทฺทาทา ฐมา นามมูเลน เอกมุลกา น จ
อญฺญมญฺญมุลกา. นามมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมุลเหล่านั้นมีมูลเป็นอันเดียว
กันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็น
อันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา, สพุเพ เต ฐมา
นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด
เป็นนามใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลกา ฐมา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๕)
สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิ-
กัมมชรูป และ นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒)
เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็นสันนิฎฐานบท
สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒).
องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมุลกนัย

ฉ. มุลมุลกนัย

๑. มุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นนามมุลใช่ไหม?

วิสัยชา อเหตุกํ นามํ น นามมุลมุลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมุลมุลกํ. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะไม่มีมูลที่เป็นนามมุล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะมีมูลที่เป็นนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ? หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นนามมุลมียอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัยชา นามสมุฏฐานํ รูปํ นามมุลมุลกํ น นามํ, นามํ นามมุลมุลกญฺเจว นามญจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลที่เป็นนามมุลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามา ฐมา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (เวณฉัตตะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลมุลกา เป็นสันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เวณโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

จบมุลยมกะ

หมายเหตุ มุลยมกะในมุลมุลกนัยนี้ ยังมีคำอธิบายอยู่อีก ได้รวบรวมไว้ในประมวล
ข้อธรรมหน้า ๒๗๓, ๒๗๔ ถึง ๒๗๕.

๒. เอกมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมุลเลน เอกมุลมุลกาติ?
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียว
กันกับนามมุลใช่ไหม?

วิสัชนา อเหตุกัม นามัม นามมุลเลน น เอกมุลมุลกัม, สเหตุกัม นามัม นามมุลเลน
เอกมุลมุลกัม. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุล,
นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุล.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลเลน เอกมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ?
หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด
เป็นนามใช่ไหม?

วิสัชนา นามสมุฏฐานัม รูปัม นามมุลเลน เอกมุลมุลกัม น นามัม, นามัม นามมุลเลน
เอกมุลมุลกญฺเฌว นามญฺจ. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกัน
กับนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลที่เรียกว่าเป็นมุลอันเดียวกันกับนามมุลก็ใช่
เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา เย เกจิ นามา ฐมา	เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต นามมุลเลน เอกมุลมุลกา	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานา ๑๒ (วัน
ฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (วัน
โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (วันโมหเจตสิก
ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลเลน เอกมุลมุลกา	เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต ฐมา นามา	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ.

จบเอกมุลยมกะ

๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

อนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลมุลกา ฐมฺมา, สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกาติ? ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลใช่ไหม?

วิสัณฺหา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลมุลกานิ เจว อญฺญมญฺญมุลมุลกานิ จ, อวเสสา นามมุลสพฺพาทา ฐมฺมา นามมุลเลน เอกมุลมุลกา น จ อญฺญมญฺญมุลมุลกา. นามมุลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมุลเหล่านั้นมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา, สพุเพ เต ฐมฺมา นามาติ? หรือว่าธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมุลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลมุลกา ฐมฺมา เป็นสันนิฏฐานบท
สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๕) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ นามมุล ๕ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นามมูล ๘ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน นามมูลน อลฺลณมลฺลณมูลมูลกา เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นามมูล ๘ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒).

” ของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบอัญญมัญญมุลยมกะ

และจบมูลมูลกนัยในนามบท

จบมูลวาระ

วาระที่เหลือ ๘ มีเหตุวาระเป็นต้น จนถึงสมุททวาระเป็นที่สุด ก็เหมือนกันกับ
มูลวาระ คงเปลี่ยนแต่ชื่อไปตามวาระนั้นๆ เท่านั้น.

มุลยมกํ นิฏฺฐิตํ.

หมายเหตุ ในนามบทนี้ มีหลักคำชี้แจงบางอย่างที่ควรทราบตามนัยที่ท่านอาจารย์ได้
สอนมา มีอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรมหน้า ๒๖๖ ถึง ๒๗๖ และท่านยัง
อธิบายให้ทราบอีกว่า :-

ก. ๒๑	}	เป็นตัวละคร วิภังจาบาลีที่เป็นอนุโลมปุจฉา-วิ. ปฏิโลมปุจฉา-วิ.
นั่น เป็นการเล่าเรื่อง ฉะนั้นต้องจับตัวละครให้อยู่ ว่าอะไรเป็น
ตัวละครในบทหนึ่งๆ
เจ. ๓๕ (เว้นมูล ๓.)		
ก. จิตตชรูป		
อก. ๑๒	}	เป็นตัวละคร ตัวละครเหล่านี้เข้าแสดงในเรื่องอะไรได้บ้าง
หมายความว่า ก. ๒๑ เจ. ๓๕ (เว้นมูล ๓) เป็นได้กับบท
ก. จิตตชรูป ๑๗ เป็นได้กับบท กุสลมมูล ๓ เป็นได้กับบท
ในอพยาคตบท และนามบท ก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกันนี้
และตัวละครเหล่านี้ก็ได้แสดงในบทต่างๆ ดังนี้ :-
เจ. ๒๔ (เว้นมูล ๓)		
อก. จิตตชรูป		

๑

กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นมูล ๓)

มีวิภังคบาติ ๕ คือ :-

๑. กุสลา ฐมมา
๒. อวเสสา กุสลา ฐมมา
๓. กุสลมูลกา
๔. กุสลมูลมูลกา
๕. กุสลมูลเลน เอกมูลา
๖. กุสลมูลเลน เอกมูลมูลา
๗. กุสลมูลเลน เอกมูลกา
๘. กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา
๙. อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ฐมมา

๒

กุศลมูล ๓ มีวิภังคบาติ ๑๕ คือ :-

๑. กุสลา ฐมมา
๒. กุสลมูลา
๓. กุสลมูลมูลา
๔. กุสลมูลกา
๕. กุสลมูลมูลกา
๖. กุสลมูลเลน เอกมูลา
๗. กุสลมูลเลน เอกมูลมูลา
๘. กุสลมูลเลน เอกมูลกา
๙. กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา
๑๐. กุสลมูลเลน อลยวมลยมูลา
๑๑. กุสลมูลเลน อลยวมลยมูลมูลา
๑๒. กุสลมูลเลน อลยวมลยมูลกา
๑๓. กุสลมูลเลน อลยวมลยมูลมูลกา
๑๔. ดีเณว กุสลมูลานิ
๑๕. มูลานิยานิ เอกโต อุปปชชนติ กุสลมูลานิ

๓

กุศลจิตตชรูป ๑๗ มีวิภังคบาติ ๘ คือ :-

๑. กุศลสมุฏฐาน รุป
๒. กุสลมูลกา
๓. กุสลมูลมูลกา
๔. กุสลมูลเลน เอกมูลา
๕. กุสลมูลเลน เอกมูลมูลา
๖. กุสลมูลเลน เอกมูลกา
๗. กุสลมูลเลน เอกมูลมูลกา
๘. อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ฐมมา.

๒. ขันธมกะ ในปณัตติวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงมูลมกะจบลงแล้ว ทรงแสดงขันธมกะต่อไป
ในขันธมกะนี้มีวาระ ๓ อย่าง คือ

๑. ปณัตติวาระ ๒. ปวัตติวาระ ๓. ปริญญาวาระ

ในวาระ ๓ อย่างนี้ ปณัตติวาระทรงแสดงก่อน แล้วทรงแสดงปวัตติวาระต่อไป
ตามลำดับ

ปณัตติวาระมี ๒ อย่างคือ

๑. อุทเทส ๒. นิทเทส

พระองค์ทรงแสดงอุทเทสก่อน แล้วทรงแสดงนิทเทสต่อไปตามลำดับ อุทเทส
จะไม่แสดงในที่นี้ เพราะอุทเทสนี้คล้ายๆ จะเป็นสารบาญของนิทเทส

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปณัตติวาระอุทเทสจบลงแล้ว พระองค์ทรงแสดง
ปณัตติวาระนิทเทสต่อไป

ในนิทเทสนี้มีวาระ ๔ อย่าง คือ :-

๑. ปทโสธนวาระ ๒. ปทโสธนมูลจักกวาระ ๓. สุทธขันธ์วาระ
๔. สุทธขันธ์มูลจักกวาระ

ในวาระ ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงปทโสธนวาระก่อน แล้วทรงแสดง
ปทโสธนมูลจักกวาระต่อไปตามลำดับ

ในปทโสธนวาระนี้ มี ๒ อย่าง คือ

๑. อนุโลม ๒. ปัจจุบันิก

พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปัจจุบันิกต่อไปตามลำดับ อนุโลม
นี้มีมกะ ๕ อย่าง คือ

๑. รุปิกขันธมกะ ๒. เวทนากขันธมกะ ๓. สัญญาขันธมกะ
๔. สังขารักขันธมกะ ๕. วิญญาณักขันธมกะ

พระองค์ทรงแสดงรูปักขันธมกะก่อน แล้วทรงแสดงเวทนากขันธมกะเป็นต้น
ต่อไปตามลำดับ

รูปักขันธมกะนี้ มี ๒ อย่างคือ

๑. อนุโลม

๒. ปฏิโลม

พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไปตามลำดับ
อนุโลมนี้ มี ๒ อย่างคือ

๑. ปุจฉา

๒. วิสัชนา

พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนาต่อไป
ปุจฉา นี้ มี ๒ อย่างคือ

๑. สันนิฏฐานบท

๒. สังสยบท

พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานบทก่อน แล้วทรงแสดงสังสยบทต่อไป

อธิบายในมหาวาระทั้ง ๓

มหาวาระทั้ง ๓ คือ

๑. ปิณณัตติวาระ

๒. ปวัตติวาระ

๓. ปริญญาวาระ

ในบรรดาวาระทั้ง ๓ นี้ มีอธิบายว่า

๑. ปิณณัตติวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยการจำแนกชื่อของ
ขันธ, อายตนะ, ธาตุ เป็นต้น เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อริถึงปริยัตติญาณ

๒. ปวัตติวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความเป็นไปของ ขันธ,
อายตนะ, ธาตุ เป็นต้น โดยความเกิด ดับ (อุปาทะ, นิโรธ) เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้
รู้ถึงวิปัสสนาญาณ

๓. ปริญญาวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงการกำหนดรู้ ขันธ,
อายตนะ, ธาตุ เป็นต้น โดยปริญาสามคือ ๑. ญาณปริญา ๒. ตีรณปริญา
๓. ปหานปริญา เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อริถึงมกคญาณ

อธิบายในปริณญาทั้ง ๓

๑. ญาตปริณญา การกำหนดรู้ ลักษณะ รส ปัจจุปฏฐาน ปทัฏฐาน ของรูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นต้นตามความเป็นจริง

๒. ตีรณปริณญา การกำหนดรู้ รูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยความเป็นอนิจจะ, ทุกขะ, อนัตตะ

๓. ปหานปริณญา การประหานจันทราคะ คือความพอใจใน รูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยอหัตตมคคญาณ

อธิบายในนยวาระทั้ง ๔ มีปทโสธนวาระเป็นต้น

๑. ปทโสธนวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงโดยการชำระบทแห่ง ขันธ์ ๕ เป็นต้น

๒. ปทโสธนมูลจักกวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงโดยการชำระ บทแห่งขันธ์ ๕ แล้วหมุนไปโดยความเป็นมูละ, มূল

๓. สุตขันธ์ธวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงแยกขันธ์ ๕ ออกเป็นบทๆ แล้วทรงแสดงโดยเฉพาะ ไม่ปะปนกับขันธ์อื่น

๔. สุตขันธ์ธมูลจักกวาระ เป็นวาระที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงแยกขันธ์ ๕ ออกเป็นบทหนึ่งๆ ไว้โดยเฉพาะๆ แล้ว ก็ทรงยกเอาขันธ์อื่นๆ มาจำแนกหมุนไปโดยความเป็น มูละ, มूल

หมายเหตุ ปทโสธนวาระอนุโลม (แปลว่า ชำระบท ว่าอะไรเป็นรูป อะไรเป็น ขันธ์ อะไรเป็นรูปขันธ์) หมายความว่า คำว่ารูปๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าเวทนาๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าขันธ์ๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าสัญญาๆ นั้น ได้แก่อะไร? คำว่าเวทนา- ขันธ์ๆ นั้น ได้แก่อะไร? ดังนั้นเมื่อเวลาสอนท่านอาจารย์จึงได้แสดงจักกวิภาคไว้ให้ทราบ เพื่อเป็นหลัก

วิภาคัตถิติมิจังจย ๒ ตัว คือ ธา โส

ศัพท์ที่ลง โส ปัจจัย

ปเทน วิภาเคน ปทโส โดยความจำแนกโดยบทชื่อ ปทโส

สุตฺเตน วิภาเคน สุตฺตโส โดยความจำแนกโดยสูตรชื่อ สุตฺตโส

ก. ปัณณัตติวาระนิทเทศ ปทโสธนวาระอนุโลม

๑. รูปกัณฑ์นวมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม?

วิัสัณหา ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.
ปิยรูป สาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, รูปกัณฑ์ชื่อว่ารูปกัณฑ์ ชื่อว่ารูปกัณฑ์กัณฑ์.

ปฏิโลมปุจฉา รูปกฺขนฺโธ, รูปนฺติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ไหม?

วิัสัณหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฐานนบท

รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่ ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา และ รูปกัณฑ์คือ
รูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมี
ลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ) เท่านั้น

อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้แก่ ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑
เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ และ รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘
ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป
(รูปปนลักษณะ) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นปริบูรณ์ปัญหา ถามว่าธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์
ไหม?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง
ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของ

ค้นหาได้ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานตได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการ
ปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกขนุโธ แล้วทรงยกเอา รูปขันธ์
คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่งรูปขันธ์
คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานตและสังสยบท
ได้ทั้ง ๒ ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า รูปกขนุโธ รูปญเจะ
รูปกขนุโธ จ คำวิธานในอนุโลมปุจฉา เป็นสรุปทศสนวิธานที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา รูปกขนุโธ เป็นสันนิฐานานต

รูป เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานต ได้แก่ รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมี
ลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้น
แปรผันไป

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัญหาปัฏฐา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูปขันธ์, ชื่อว่ารูป
ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิจนวิธานว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธานรับรอง
องค์ธรรมของสันนิฐานานต เพราะว่ารูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
สันนิฐานานตเหล่านั้น ก็ชื่อว่ารูปด้วย

อธิบายพิเศษในอนุโลมปุจฉา

การแสดงองค์ธรรมของนัยที่หนึ่งนั้น เป็นวาตะของโบราณจารย์ในสมัย พ.ศ.
๒๐๐๐ ปีเศษ (สองพันปีเศษ)

การแสดงองค์ธรรมของนัยที่สองนั้น เป็นวาตะของโบราณจารย์ในสมัย พ.ศ.
๒๓๐๐ ปีเศษ (สองพันสามร้อยปีเศษ)

นัยที่หนึ่งมีอธิบายดังต่อไปนี้

รูป, ๒๘ นี้ เมื่ออยู่รวมกันกับนามธรรมที่เป็นโลกิยะแล้ว ไม่จัดเป็นรูปขันธ์
เพราะมีสภาพเป็นที่น่ารักน่ายินดีเท่านั้น ไม่มีสภาพเป็นรูปปนลักษณะ

ฉะนั้นในการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า จกฺขุ
โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ เป็นต้นนั้น มิได้หมายเอาว่าจักขุปสาทรูปนี้มีรูปปนลักษณะ แต่ทรง
หมายถึงว่าจักขุปสาทคือตานี้ เป็นที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่งตัณหา ด้วยเหตุนี้
พระองค์จึงทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ ดังนี้ เป็นต้น

อีกประการหนึ่ง ปิยรูปสาตรูปซึ่งเป็นสภาพที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่ง
ตัณหาได้นั้น ไม่ใช่เป็นแต่รูป ๒๘ เท่านั้น เถกมกกรรม คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
ก็เป็นสภาพที่น่ารักน่ายินดี ด้วยอำนาจแห่งตัณหาได้เช่นเดียวกัน

ฉะนั้น คำว่า ปิยรูป สาตรูป ซึ่งได้แก่โลกียนามขันธ์ ๔ และรูป ๒๘ ที่รวมกัน
อยู่นี้

ถ้ามีคำถามๆ ว่า รูปที่เป็นปิยรูปสาตรูปนั้น เรียกว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? ก็ต้องตอบ
ว่าไม่ใช่รูปขันธ์ เพียงแต่เรียกว่ารูปเท่านั้น

อุปมาเหมือนกับคนที่ยกมือขึ้นทั้งมือ แล้วถามว่ามือนี้เป็นนิ้วหัวแม่มือใช่ไหม?
เราก็ตอบไม่ได้ว่ามือนั้นเป็นนิ้วหัวแม่มือ ทั้งนี้ก็เพราะว่ามีนิ้วรวมอยู่ด้วยกันทั้ง ๕ นิ้ว
แต่ถ้าผู้นั้นกางนิ้วหัวแม่มือออกมาโดยเฉพาะ แล้วถามว่านี่เป็นนิ้วหัวแม่มือใช่ไหม? เราก็
ตอบได้ทันทีว่าใช่

ข้อนี้ฉันใด รูป ๒๘ ที่รวมกันกับโลกียนามขันธ์ ๔ นั้น ก็ฉันนั้น คือเรียกไม่ได้ว่า
เป็นรูปขันธ์โดยเฉพาะ เรียกได้ว่าเป็นรูปเฉยๆ เท่านั้น

แต่ถ้าคัดเอารูป ๒๘ นั้นออกมาจากปิยรูปสาตรูปที่อยู่รวมกันออกมาโดยเฉพาะๆ
แล้ว ก็กล่าวได้ว่ารูป ๒๘ นี้เป็นรูปขันธ์ เพราะเหตุว่ามีรูปปนลักษณะปรากฏโดยเฉพาะ
แล้วฉันใด

การที่ท่านโบราณจารย์สมัย พ.ศ. ๒๐๐๐ ปีเศษ ได้แสดงตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว
ในนัยที่หนึ่งนั้นก็ฉันนั้น

และวาตะของท่านโบราณจารย์นี้ก็ตรงกันกับยมกมูลฎีกา ที่แสดงไว้ดังนี้คือ

ปิยรูป สาตรูปนติ จกขุ โลเก ปิยรูป สาตรูป เอว มุตฺต ตณฺหาตถุญฺจํ เถกมกํ
เวทิตพฺพํ, ตสฺมา ยํ ปณฺจกฺขนฺธสฺสทฺยาญฺจํ ปิยรูปํ สาตรูปํ, ตํ เอกเทสํ รูปกฺขนฺธํ
โหตีติ อหํ ปิยรูปํ สาตรูปํ รูปํ น รูปกฺขนฺธํ, ปิยสฺสทฺยาญฺจํ วา รูปกฺขนฺธํ ปิยรูปํ
ปวิสติ, น รูปํ ปณฺสทฺยาญฺจํ ปิยรูปํ สาตรูปํ รูปํ น รูปกฺขนฺธํ วุตฺตํ.

คำว่า ‘ปิยรูปสาตรูป’ ฟังทราบว่ารูปที่กล่าวไว้ว่า จกขุ โลเก ปิยรูป สาตรูป
ดังนี้เป็นต้นนั้น หมายถึงเตกมกรูป อันเป็นวัตถุแห่งตัณหา เพราะเหตุนั้น ปิยรูป สาตรูป
ที่รวมอยู่ในปัญจขันธ์อันใด รูปนั้นนับเป็นรูปขันธ์แต่โดยเอกเทศ (คือเป็นแต่ส่วนหนึ่ง
ไม่เป็นทั้งหมด) เหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ปิยรูป สาตรูป เป็นรูป ไม่ใช่รูปขันธ์ นัยหนึ่ง
รูปขันธ์รวมอยู่ในปิยรูป โดยเป็นสภาวะที่น่ารักน่ายินดี มิใช่เป็นโดยสภาวะแตกสลาย
เพราะฉะนั้นจึงว่า ปิยรูป สาตรูป เป็นรูป มิใช่รูปขันธ์

นัยที่สองมีอธิบายดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์สมัย พ.ศ. ๒๓๐๐ เศษ แสดงว่ารูป ๒๘ นี้เป็นปิยรูปสาตรูปตามพระบาลีที่ทรงแสดงไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า จกขุ โลเก ปิยรูปี สาตรูปี เป็นต้น ก็จริงอยู่ แต่ในคำวิสันนาบทแรกนั้นพระองค์ทรงแก้ว่า ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกขณฺโณ ซึ่งคำวิสันนาที่ทรงแสดงให้เห็นว่า รูป ๒๘ ไม่เข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูป เพราะในคำวิสันนาบทหลังแสดงต่อไปว่า รูปกขณฺโณ รูปญฺเจว รูปกขณฺโณ จ ซึ่งคำวิสันนาบทหลังนี้เป็นการแสดงบ่งถึงรูป ๒๘ โดยเฉพาะ ไม่รวมเข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูป ฉะนั้น การแสดงองค์ธรรมของนัยที่สองนี้ คำว่าปิยรูปสาตรูปจึงหมายเอาเฉพาะแต่โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ เท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงชนิดที่ทำให้มีองค์ธรรมเหลืออยู่ เรียกว่าปาริเสสนัย ดังเช่นที่พระองค์ได้ทรงแสดงกับพระอานนท์ว่า โย โว อานนฺท มยา ฌมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺณตฺโต ในที่นี้คำว่า ฌมฺโม จะต้องแปลว่า พระสูตรและพระอภิธรรมเท่านั้น ไม่รวมพระวินัยเข้าด้วย เพราะว่ามีคำว่า วินโย จ แสดงโดยเฉพาะแล้ว ถ้าพระองค์ทรงแสดงว่า ฌมฺโม บทเดียวแล้วก็คงแปลได้ว่า พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ทั้งสามอย่างได้ อนึ่ง การแสดงตามนัยที่สองนี้ เป็นการแสดงที่ตรงกันกับขมกอรอดกถาที่ว่า ตตฺถ ยสฺมา ปิยรูปสาตรูป-สงฺขาตํ วา รูปี โทสุ ภูตูปาทารูปี วา สพฺพํ ปญฺจสุ ขนฺธेषฺสุ สงฺคหิ กจฺจนฺเตว, ตสฺมา อามนฺดาติ ปฏิกฺขานาติ ฯ

เพราะเหตุที่รูปทั้งปวง จะเป็นรูปที่นับว่า ปิยรูป สาตรูป ก็ตาม เป็นภูตรูปและอุปาทานรูปก็ตาม ก็ย่อมถึงซึ่งความสงเคราะห์เข้าในปัญจขันธ์นั้นแหละ เหตุนี้จึงทรงรับด้วยคำว่า อามนฺตา - ไซ้

การวินิจฉัยองค์ธรรมนัยที่หนึ่ง และนัยที่สอง

การแสดงองค์ธรรมของ ปิยรูปี สาตรูปี ตามนัยทั้งสองนั้น อาตมาภาพมีความเห็นว่า องค์ธรรมนัยที่หนึ่งมีความหมายลึกซึ้งมากกว่าองค์ธรรมนัยที่สอง ทั้งนี้ก็เพราะข้าพเจ้าเข้าใจว่าองค์ธรรมนัยที่หนึ่งนั้นจะตรงกับ ความมุ่งหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงแสดงว่า จกขุ โลเก ปิยรูปี สาตรูปี ดังนี้ เป็นต้น ข้อนี้ถ้าหากจะมีคำแย้งขึ้นว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เหตุใดในพระองค์จึงทรงปฏิเสธว่า ปิยรูปี สาตรูปี นี้ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ คงชื่อว่ารูปอย่างเดียว จะชื่อว่ารูปขันธ์ด้วยไม่ได้หรือ เพราะรูป ๒๘ ก็เข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูปแล้ว ข้อนี้ขออธิบายว่าถึงแม้รูป ๒๘ จะเข้าอยู่ใน ปิยรูป สาตรูป ก็จริง

แต่ในคำว่า ปิยรูป สาครูป นี่ก็มีโลกียจิตเจตสิกรวมอยู่ด้วย เพราะเหตุนี้ก็จะกล่าวโดยเจาะจงว่าชื่อรูปขันธ์ลงไปโดยเฉพาะนั้นก็กล่าวไม่ได้ ถ้าจะเรียกชื่อก็ต้องเรียกชื่อว่าขันธ์ ๕ มีรูปขันธ์เป็นต้น และคำถามในสังสยบทนั้นเพียงแต่ถามว่า รูปกฺขนฺโห แปลว่ารูปชื่อรูปขันธ์ใช่ไหม? มิได้ถามว่า รูปกฺขนฺโห จ เวทนากฺขนฺโห จ สญฺญากฺขนฺโห จ สงฺขารกฺขนฺโห จ วิญฺญาณกฺขนฺโห จ รูปชื่อว่ารูปขันธ์, เวทนาขันธ์, สญฺญาขันธ์, สงฺขารขันธ์, วิญฺญาณขันธ์ ใช่ไหม?

อีกนัยหนึ่งขออธิบายว่า ปิยรูป สาครูป แปลว่าน่ารักน่ายินดีนั้นหมายถึงสิ่งนั้น, สิ่งนี้, คนนั้น, คนนี้, หรือชื่อสิ่งนั้น, สิ่งนี้, ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ปิยรูป สาครูป นี่ก็เป็นชื่อของบัญญัติที่เกี่ยวข้องด้วยสถานะเท่านั้น มิใช่เป็นชื่อของสภาวะธรรมทีเดียว เพราะว่าธรรมดาสภาวะธรรมทั้งหลายไม่มีสภาพที่เป็นที่น่ารักน่ายินดีแต่อย่างใด คงมีแต่ อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ อสุกะ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้คำว่า ปิยรูป สาครูป จึงเป็นชื่อของบัญญัติที่เกี่ยวข้องด้วยสถานะเท่านั้น จะชื่อว่ารูปขันธ์ได้อย่างไร บรรดาสิ่งทั้งหลายที่จะเป็นที่น่ารักน่ายินดีของสัตว์ได้นั้น สิ่งนั้นจะเว้นเสียจากบัญญัติไม่ได้เลย จะต้องอาศัยบัญญัติธรรมเสมอไป

อาศัยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสองข้อนั้น การแสดงองค์ธรรมนัยที่หนึ่งเป็นการถูกต้องตามความมุ่งหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปี สาครูปี ดังนี้เป็นต้น แต่อาจารย์ในประเทศพม่าส่วนมากในสมัยนี้นิยมใช้ตามองค์ธรรมนัยที่สอง เพราะองค์ธรรมนัยที่สองมีเหตุผลที่น่าฟังได้อีกประการหนึ่งเหมือนกัน

ฉะนั้นขอบรรดานักศึกษาทั้งหลายจงรับฟังและศึกษาให้เข้าใจในองค์ธรรมทั้งสองนัยให้ถูกต้องตามความมุ่งหมาย อย่าได้ทิ้งเสีย

ข้อสังเกตของความต่างกันระหว่างคำทั้งสองที่ใช้คำว่า ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา และที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้

การแสดงองค์ธรรมนัยที่หนึ่งว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” และการแสดงองค์ธรรมนัยที่สองว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” นั้น

คำพูดทั้งสองนัยนี้ นัยไหนจะเป็นคำพูดที่ถูกต้องและเหมาะสมกว่ากัน เพราะองค์ธรรมนัยที่หนึ่งกล่าวว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” เมื่อองค์ธรรมนัยที่หนึ่งกล่าวไว้เช่นนี้ โลภขันธ์ ๕ ที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้นก็มีอาจที่จะเป็น ปิยรูป สาครูป ได้ เพราะธรรมดาโลภขันธ์ ๕ นี้ มิใช่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้อย่างเดียว แต่คงเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้ด้วย ฉะนั้นการใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้นไม่ค่อยเหมาะสม

ควรจะใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” ตามองค์ธรรมนัยที่สอง ทั้งนี้ก็เพราะว่า โลภียขันธ ๕ นั้น ขณะใดกำลังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ ในขณะนั้นโลภียขันธ ๕ นั้น ไม่เป็น “ปิยรูป สาตรูป” แต่ในขณะใดโลภียขันธ ๕ นี้กำลังเป็นอารมณ์ของตัณหาอยู่ ในขณะนั้นโลภียขันธ ๕ นั้น ก็เป็น “ปิยรูป สาตรูป” ไป เมื่อเป็นเช่นนี้โลภียขันธ ๕ นี้จึงเป็น “ปิยรูป สาตรูป” ไม่แน่นอน แต่แท้ที่จริงนั้นโลภียขันธ ๕ นั้น เป็น “ปิยรูป สาตรูป” โดยแน่นอนตามพุทธภาษิต โดยเหตุนี้การใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” จะเป็นการถูกต้องและเหมาะสมกว่าที่ใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา”

อนึ่ง การใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้น โลภียขันธ ๕ ที่กำลังเป็น อารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ก็เป็น “ปิยรูป สาตรูป” ได้เหมือนกัน ในการต่างกันของคำทั้งสองนี้ จะขอยกข้อธรรมในอภัยคามิตกะในธัมมสังคณีมาติกา มาเป็นข้อวินิจฉัยเทียบเคียง เพราะในอภัยคามิตกะนั้น

ในปฐมบทพระองค์ทรงแสดงว่า อภัยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ มีอยู่ องค์ธรรม ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ โลภียกุศลจิต ๑๓ เจตสิก ๕๒

ในทุติยบทพระองค์ทรงแสดงว่า อปจยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวะธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุให้เข้าถึงนิพพานมีอยู่ องค์ธรรม ได้แก่ = มัคคจิต ๔ เจตสิก ๓๖

ในตติยบทพระองค์ทรงแสดงว่า เนวอภัยคามินาปจยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวะธรรมทั้งหลายที่ไม่เป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพานมีอยู่ องค์ธรรม ได้แก่ = วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

เหตุนี้ก็จะพึงเห็นได้ว่า อกุศลธรรม, โลภียกุศลธรรม, ทั้งหมดเป็น อภัย-คามิโน ธมฺมา ทั้งสิ้น แต่ทำไมจึงไม่เว้นอกุศลธรรมที่พระอังกูลีมาลเคยทำมาแล้วในระหว่างที่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และกุศลธรรมต่างๆ ที่โชติกะเศรษฐีเคยทำมาแล้วในระหว่างที่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์นั้นเสียด้วยเล่า เพราะอกุศลธรรมและกุศลธรรมของท่านทั้งสองนี้ มิสามารถที่จะเป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, ในภพหน้าได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ อกุศลธรรมและกุศลธรรมของท่านทั้งสองนี้ก็ เป็น อภัยคามิโน ธมฺมา ไม่ได้ ควรจะเป็น เนวอภัยคามินาปจยคามิโน ธมฺมา เท่านั้น แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็คงแสดงว่า ธรรมดาอกุศลธรรมและกุศลธรรมทั้งหลายนั้น จะเป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, ก็ดี ไม่สามารถจะเป็นเหตุให้ถึง จุตติ, ปฏิสนธิ, ก็ดี ก็คงต้องเป็น อภัยคามิโน ธมฺมา อยู่แน่นอน มิได้ทรงแสดงแยกออกเป็นสองคือ อภัยคามิโน ธมฺมา พวกหนึ่ง และ เนวอภัยคามินา-ปจยคามิโน ธมฺมา พวกหนึ่ง ดังนี้ก็หาไม่ได้

ข้อนี้ฉันใด การใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” ก็เข้าในทำนองเดียวกันนี้ คือในขณะที่โลกียจันทร์ ๕ ไม่ได้เป็นอารมณ์ของตัณหา แต่กำลังเป็นอารมณ์ของวิภัสสา อยู่ก็ตาม โลกียจันทร์ ๕ นี้ก็เป็น “ปิยรูป สาดรูป” อยู่นั่นเอง ฉะนั้นการใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้นก็ถูกต้องเหมือนกัน ไม่ผิดแต่อย่างใด เพราะเหมือนกันกับ ข้อธรรมที่ในบทอาขยคามิตถะ ดังที่ได้ยกมาพาให้เห็นเป็นเครื่องเทียบเคียงแล้วนี้

รูปปน มี ๒ อย่าง ๑. วิภูตตรรูปปน = รูป ๒๘

๒. อวิชฺฐตตรรพฺปน = จิต - เจตสิก

วิฤตตรูปปน = ความฉิบหายของรูปปรากฏชัด

อวิภูตตรรูปปน = ความนิบหนายของนาม คือจิต - เจตสิก ไม่ปรากฏชัด

๒. เวทนากชั้นมัธยม

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนาทุกขุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขั้น
 ๒ ไหม?

วิชา **อานนตา ใช้.**

ปฏิโลมปุจฉา เวทนากุขนุโร, เวทนาติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาจันท์, ชื่อว่าเวทนา
ใช่ไหม?

วิชา อานนตา ใจ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปัจจุบัน เวทนา เป็นสันนิษฐานบท

เวทนาถุขนุโธ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท 'ได้แก่ เวทนาเจตสิก

” ของสังสยบท ” เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัญหาถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา ชื่อว่า เวทนาอันไรไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัยว่า อามนฺดา ซึ่งเป็นคำวิเศษนา รับรององค์ธรรมของสันนิภูฐานบท เพราะว่าเวทนาเจตสิกซึ่งเป็นองค์ธรรมของ สันนิภูฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าเวทนาอันไรด้วย

ในปฏิโลมปุจฉา เวทนากุขนุโธ เป็นสันนิฏฐานบท

เวทนา เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ เวทนาเจตสิก

” ของสังสยบท ” เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัญหาถามว่า ธรรมที่เป็นองค์ธรรมสันนิฏฐานบท เหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเวทนาเจตสิกใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิพนวิธานว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิธานรับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเวทนาจันท์ที่เป็น องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้นชื่อว่าเวทนาเจตสิกด้วย

หมายเหตุ การจำแนกโกฏฐาสในปฎิโลมปจนาจี้ได้ใช้คำถามตามสำนวนเก่า เพื่อได้ทราบไว้อีกสำนวนหนึ่งเท่านั้น เพื่อประกอบการพิจารณาในสำนวนทั้ง ๒ อย่าได้ เข้าใจว่าเขียนผิดไปแต่อย่างใด

๓. สัตถุญากขันธยมกะ

อนุโลมปจนา สลฺยา, สลฺยาภุขฺโงติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญา, ชื่อว่าสัตถุญากขันธ ใช่ไหม?

วิธนา ทิฏฺฐิสลฺยา สลฺยา น สลฺยาภุขฺโง, สลฺยาภุขฺโง สลฺยาจว สลฺยาภุขฺโง จ. ทิฏฺฐิสัตถุญาชื่อว่าสัตถุญา แต่ไม่ชื่อว่าสัตถุญากขันธ, สัตถุญากขันธ ชื่อว่า สัตถุญากี่ใช่ ชื่อว่าสัตถุญากขันธก็ใช่.

ปฎิโลมปจนา สลฺยาภุขฺโง, สลฺยาติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญากขันธ, ชื่อว่าสัตถุญา ใช่ไหม?

วิธนา อามนตา ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจนา สลฺยา เป็นสันนิฏฐานบท

สลฺยาภุขฺโง เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สัตถุญา คือทิฏฐิ เจตสิก และ สัตถุญาเจตสิก ที่มีสัทธานลักษณะ

” ของสังสยบท ” สัตถุญา เจตสิก ที่มีสัทธานลักษณะเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญา ชื่อว่า สัตถุญากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงแก้ด้วยการยกเอาสัตถุญาคือทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเป็นองค์ธรรม ของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า

ทิฏฐิสมุตา สมุตา น สมุตาภุขุโธ แล้วทรงยกเอาสัญญาเจตสิกที่มีสัญญานนลักษณะ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สมุตาภุขุโธ สมุตาเจว สมุตาภุขุโธ จ คำวิสันนา ในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทักสนวิสันนา ที่มีวิภัทท์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา สมุตาภุขุโธ เป็นสันนิฏฐานบท

สมุตา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สัญญา เจตสิก ที่มีสัญญานนลักษณะ

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขั้น ซึ่งว่า สัญญาใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรอง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าสัญญาเจตสิกที่มีสัญญานนลักษณะซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าสัญญาด้วย

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารา, สงฺขารภุขุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขั้น ใช่ไหม?

วิสันนา สงฺขารภุขุโธ จเปตวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารภุขุโธ, สงฺขารภุขุโธ สงฺขารา เจว สงฺขารภุขุโธ จ ยกเว้นสังขารขั้นเสียแล้ว ธรรมที่เหลือ นอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขั้น, สังขารขั้นชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขั้นก็ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา สงฺขารภุขุโธ, สงฺขาราติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขั้น, ชื่อว่าสังขาร ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา สงฺขารา เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารภุขุโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เวทนา สัญญา รูป ๒๘ และเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขั้น

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขั้นเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร ชื่อว่าสังขารชั้นใดใหม่? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา จิต ๘๕ เวทนา สัญญา รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวกันไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังขยบท ดังแสดงว่า สงฺขารกฺขณฺโห อเปตฺวา อวเสสา สงฺขารธา น สงฺขารกฺขณฺโห แล้วทรงยกเอา เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น ซึ่ง เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังขยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังขยบท ดังแสดงว่า สงฺขารกฺขณฺโห สงฺขารธา เจว สงฺขารกฺขณฺโห จ คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรุปทัศนวิชันนาที่มีวิงค์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา สงฺขารกฺขณฺโห เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารธา เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น

องค์ธรรมของสังขยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสังขารชั้น ซึ่ง ชื่อว่าสังขารชั้นใหม่? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิวิชันนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิชันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้นซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าสังขารด้วย

๕. วิญญาณักขันธมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญาณํ, วิญญาณกฺขณฺโหติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณชั้นใดใหม่?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา วิญญาณกฺขณฺโห, วิญญาณนฺติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณชั้น, ชื่อว่าวิญญาณชั้นใหม่?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา วิญญาณํ เป็นสันนิฏฐานบท

วิญญาณกฺขณฺโห เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๕

" ของสังขยบท " เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา วิญญาณกฺขนุโห เป็นสันนิฏฐานบท
 วิญญาณ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๕

” ของสังสยบท ” เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบปทโสธนวาระอนุโลม

♦ ♦ ♦ ♦

ปทโสธนวาระปัจจนิก

๑. รูปกัจจันตยมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโหติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปจันท์
 ไช้ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไช้.

ปฏิโลมปุจฉา น รูปกฺขนุโห, น รูปนฺติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูปจันท์, ไม่ชื่อว่ารูป
 ไช้ไหม?

วิสันนา ปิยรูปํ สาทรูปํ น รูปกฺขนุโห รูป, รูปญจ รูปกฺขนุญจ จเปตฺวา
 อวเสสา น เจว รูปํ น จ รูปกฺขนุโห. ปิยรูป สาทรูป ไม่ชื่อว่ารูปจันท์ แต่ชื่อว่ารูป, ยกเว้น
 ปิยรูป สาทรูป และรูปจันท์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่ารูปจันท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น รูป เป็นสันนิฏฐานบท

น รูปกฺขนุโห เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา น รูปกฺขนุโห เป็นสันนิฏฐานบท

น รูป เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
 รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา, หรืออีกนัยหนึ่งได้แก่

ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของ
ตัณหาได้ และ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากขันธมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนากุขุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่า
เวทนาขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา น เวทนากุขุโธ, น เวทนาติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ, ไม่
ชื่อว่าเวทนาใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น เวทนา เป็นสันนิฎฐานบท

น เวทนากุขุโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เวทนา) รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น เวทนากุขุโธ เป็นสันนิฎฐานบท

น เวทนา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เวทนา) รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สัตถุกขันธมกะ

อนุโลมปุจฉา น สตฺถา, น สตฺถากุขุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัตถุ, ไม่ชื่อว่า
สัตถุขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น สลฺลวาทกฺขณฺโธ, น สลฺลวาทิ? ธรรมทึไม่ชื่อว่าสลฺลวาทกฺขณฺ, ไม่ชื่อว่าสลฺลวาทไซฺไหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสลฺลวาท น สลฺลวาทกฺขณฺโธ สลฺลวาท, สลฺลวาทจฺจ สลฺลวาทกฺขณฺธจฺจ จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺลวาท น จ สลฺลวาทกฺขณฺโธ. ทิฏฺฐิสลฺลวาทไม่ชื่อว่าสลฺลวาทกฺขณฺ แต่ชื่อว่าสลฺลวาท, ยกเวณฺทิฏฺฐิสลฺลวาท และสลฺลวาทกฺขณฺเสยฺแล้ว ธรรมทึเหลือนอกนึ้นไม่ชื่อว่า สลฺลวาทและไม่ชื่อว่าสลฺลวาทกฺขณฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมฺปจฺฉา น สลฺลวาท เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ

น สลฺลวาทกฺขณฺโธ เป็นสัณฺสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฺฐานบพ ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เวณฺทิฏฺฐิเจตสิกและ สลฺลวาทเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัณฺณุตติ

องค์ธรรมของสัณฺสยบพ = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมฺปจฺฉา น สลฺลวาทกฺขณฺโธ เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ

น สลฺลวาท เป็นสัณฺสยบพ

องค์ธรรมของสัณฺนิฏฺฐานบพ ได้แก่ = สลฺลวาท คือทิฏฺฐิเจตสิก และ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เวณฺทิฏฺฐิเจตสิกและสลฺลวาทเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัณฺณุตติ

องค์ธรรมของสัณฺสยบพ ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เวณฺทิฏฺฐิเจตสิกและ สลฺลวาทเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัณฺณุตติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

๔. สัณฺขารกฺขณฺธยมกะ

อนุโลมฺปจฺฉา น สขฺขาราท, น สขฺขารกฺขณฺโธติ? ธรรมทึไม่ชื่อว่าสัณฺขาร, ไม่ชื่อว่า สัณฺขารกฺขณฺธไซฺไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น สขฺขารกฺขณฺโธ, น สขฺขาราทิ? ธรรมทึไม่ชื่อว่าสัณฺขารกฺขณฺ, ไม่ชื่อว่าสัณฺขารไซฺไหม?

วิธัชนา สงฺขารกฺขณฺธิ จเปตฺวา อวเสสา น สงฺขารกฺขณฺโธ สงฺขารา, สงฺขาราเร จ สงฺขารกฺขณฺธจฺจ จเปตฺวา อวเสสา น เจว สงฺขารา น จ สงฺขารกฺขณฺโธ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ แต่ชื่อว่าสังขาร, ยกเว้นสังขารและสังขารขันธเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารและไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น สงฺขารา เป็นสันนิฏฐานบท
น สงฺขารกฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น สงฺขารกฺขณฺโธ เป็นสันนิฏฐานบท
น สงฺขารา เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๕. วิญญาณกัณฺธมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขณฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณกัณฺธมกะไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา น วิญฺญาณกฺขณฺโธ, น วิญฺญาณนฺติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณกัณฺธมกะ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณกัณฺธมกะไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น วิญฺญาณํ เป็นสันนิฏฐานบท
น วิญฺญาณกฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น วิญญาณกฺขนฺโธ เป็นสันนิฏฐานบท

น วิญญาณํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบปทโสธนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปท	ได้แก่	ปท	ได้แก่
รูป	๘๑+๕๒+๒๘	น รูป	๘+๓๖+นิพพาน บัญญัติ
รูปกฺขนฺโธ	๒๘	น รูปกฺขนฺโธ	๘๕+๕๒+นิพพาน บัญญัติ
เวทนา	เวทนาเจ.	น เวทนา	๘๕+๕๑+๒๘+๑+๑
เวทนากฺขนฺโธ	เวทนาเจ.	น เวทนากฺขนฺโธ	๘๕+๕๑+๒๘+๑+๑
สณฺหา	ทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.	น สณฺหา	๘๕+๕๐+๒๘+๑+๑
สณฺหากฺขนฺโธ	สัญญาเจ.	น สณฺหากฺขนฺโธ	๘๕+๕๑+๒๘+๑+๑
สงฺขาร	จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘	น สงฺขาร	นิพพาน บัญญัติ
สงฺขารกฺขนฺโธ	เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ	น สงฺขารกฺขนฺโธ	๘๕+เวทนาเจตสิก+สัญญาเจตสิก+รูป ๒๘+นิพพาน+บัญญัติ
วิญญาณํ	จิต ๘๕	น วิญญาณํ	เจตสิก ๕๒+รูป ๒๘+นิพพาน บัญญัติ
วิญญาณกฺขนฺโธ	จิต ๘๕	น วิญญาณกฺขนฺโธ	เจตสิก ๕๒+รูป ๒๘+นิพพาน บัญญัติ

๐๐๐๐

แสดงจกกวิภาคนัยในปทโสธนวาระอนุโลม

ก. รูปักขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่ารูปอย่างเดียวนั้น ไม่ชื่อว่ารูปักขันธ

ได้แก่ ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

หรืออีกนัยหนึ่ง ปิยรูป สาทรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

๒. ธรรมที่ชื่อว่ารูปักขันธอย่างเดียวนั้น ไม่ชื่อว่ารูป = ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่ารูป และชื่อว่ารูปักขันธได้แก่ = รูปักขันธ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง รูปักขันธ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป และไม่ชื่อว่ารูปักขันธ ได้แก่ = โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

ข. เวทนากขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาอย่างเดียวนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนากขันธ ไม่มี

๒. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนากขันธอย่างเดียวนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา และชื่อว่าเวทนากขันธ ได้แก่ = เวทนาเจตสิก

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา และไม่ชื่อว่าเวทนากขันธ ได้แก่ = ขันธ ๔ คือจิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

ค. สัญญาขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาอย่างเดียวนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ?

ได้แก่ ทิฏฐิ เจตสิก

๒. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขันธอย่างเดียวนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา และชื่อว่าสัญญาขันธ?

ได้แก่ สัญญาเจตสิก

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา และไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ

ได้แก่ ขันธ ๔ คือจิต ๘๕ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิ เจตสิก สัญญา เจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

หมายเหตุ ทัศนคติเจตสิกชื่อว่าสัญญา นี้ จงดูคำอธิบายในหนังสือประมวล
ข้อธรรม หน้า ๒๗๖-๒๗๗-๒๗๘

ฅ. สังขารักขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ ได้แก่ จิต ๘๕ เวทนา
เจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ ที่เป็นรูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ วิญญาณขันธ
๒. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขาร ไม่มี
๓. ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร และชื่อว่าสังขารขันธ ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็น
สังขารขันธ
๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร และไม่ชื่อว่าสังขารขันธ ได้แก่ นิพพาน และ
บัญญัติ

หมายเหตุ คำว่าสังขารในสังขารักขันธมกะนี้ มีคำอธิบายไว้ให้ทราบใน
หนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๗๕-๒๘๐ ว่ามีความหมายอย่างไร?

ปทโสธนวาระปัจจนิกมีอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๖-๒๘๗

หมายเหตุ คำว่าวิญญาณในวิญญาณขันธมกะนี้ มีคำอธิบายไว้ให้ทราบใน
หนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๒-๒๘๔ ว่ามีความหมายอย่างไร?

ง. วิญญาณักขันธมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ ไม่มี
๒. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณขันธอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณ ไม่มี
๓. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณและชื่อว่าวิญญาณขันธ ได้แก่ จิต ๘๕
๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ และไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ ได้แก่ เจตสิก ๕๒
รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

ปทโสธนมูลจกกวาระอนุโลม

ในวาระนี้มีมูละ ๕ และในมูละหนึ่งๆ ก็มีมูลี ๔ อย่าง เป็นการแสดงโดยพัทธจักกะ
(หมายความว่า ขำระบทแล้วหมุนไปโดยมูละมูลีให้ละเอียดยิ่งขึ้นไป)

รูปกัณฑ์มูละ

๑. รูปกัณฑ์มูละ เวทนากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ใช่ไหม?

วิตักขา ปิยรูป สาครูป รูป น รูปกฺขณฺโธ, รูปกฺขณฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขณฺโธ จ. ปิยรูป สาครูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, รูปกัณฑ์ชื่อว่ารูปกัณฑ์ ชื่อว่ารูปกัณฑ์กัณฑ์.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ากัณฑ์, ชื่อว่าเวทนากัณฑ์ใช่ไหม?

วิตักขา เวทนากฺขณฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขณฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขณฺโธ. เวทนากัณฑ์ชื่อว่ากัณฑ์กัณฑ์ ชื่อว่าเวทนากัณฑ์กัณฑ์, กัณฑ์ที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนากัณฑ์ หรือแปลอีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้นชื่อว่ากัณฑ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนากัณฑ์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท
รูปกฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาครูป และ รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘

" ของสังสยบท " = รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
เวทนากฺขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = กัณฑ์ ๕ ทั้งหมด

" ของสังสยบท " = เวทนากัณฑ์เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. รูปกัณฑ์มูละ สัตถุญากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปกัณฑ์ใช่ไหม?

วิตักขา ปิยรูป สาครูป รูป น รูปกฺขณฺโธ, รูปกฺขณฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขณฺโธ จ. ปิยรูป สาครูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปกัณฑ์, รูปกัณฑ์ชื่อว่ารูปกัณฑ์ ชื่อว่ารูปกัณฑ์กัณฑ์.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สญฺญากุขฺนโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสญฺญาขันธ ไซ้ไหม?

วิสัชนา สญฺญากุขฺนโร ขนฺโร เจว สญฺญากุขฺนโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากุขฺนโร. สญฺญาขันธชื่อว่าขันธกัไซ้ ชื่อว่าสญฺญาขันธกัไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ ชื่อว่าสญฺญาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป	เป็นสันนิฏฐานบท
รูปกุขฺนโร	เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่	= ปิยรูป สาดรูป และ รูปขันธ คือรูป ๒๘
” ของสังสยบท ”	= รูปขันธ คือรูป ๒๘ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา	เป็นสันนิฏฐานบท
สญฺญากุขฺนโร	เป็นสังสยบท
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่	= ขันธ ๕ ทั้งหมด
” ของสังสยบท ”	= สญฺญาขันธเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. รูปิกขันธมูละ สังขาริกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, รูปกุขฺนโรติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธไซ้ไหม?

วิสัชนา ปิยรูป สาดรูป รูป น รูปกุขฺนโร, รูปกุขฺนโร รูปญฺเจว รูปกุขฺนโร จ. ปิยรูป สาดรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ, รูปขันธชื่อว่ารูปกัไซ้ ชื่อว่ารูปขันธกัไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สงฺขารกุขฺนโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสังขารขันธ ไซ้ไหม?

วิสัชนา สงฺขารกุขฺนโร ขนฺโร เจว สงฺขารกุขฺนโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกุขฺนโร. สังขารขันธชื่อว่าขันธกัไซ้ ชื่อว่าสังขารขันธกัไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป	เป็นสันนิฏฐานบท
รูปกุขฺนโร	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาทรูป และรูปจันท์ คือรูป ๒๘
 ” ของสังสยบท ” = รูปจันท์ คือรูป ๒๘ เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
 สงฺขารกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จันท์ ๕ ทั้งหมด
 ” ของสังสยบท ” = สังขารจันท์เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

๔. รูปิกจันธมฺละ วิญญานักจันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา รูป, รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปจันท์ใช่ไหม?
 วิสัชนา ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.
 ปิยรูป สาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปจันท์, รูปจันท์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปจันท์ก็ใช่.
 ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญญานกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าจันท์, ชื่อว่าวิญญานจันท์
 ใช่ไหม?

วิสัชนา วิญญานกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญญานกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น
 วิญญานกฺขนฺโธ. วิญญานจันท์ชื่อว่าจันท์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญานจันท์ก็ใช่, จันท์ที่เหลือ
 นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญานจันท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท
 รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาทรูป และ รูปจันท์ คือรูป ๒๘
 ” ของสังสยบท ” = รูปจันท์ คือรูป ๒๘ เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
 วิญญานกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จันท์ ๕ ทั้งหมด
 ” ของสังสยบท ” = วิญญานจันท์ เท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

จบรูปิกจันธมฺละ

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ รูปกัณธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, รูปกุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปขันธใช่ไหม?

วิสันนา รูปกุขนุโร ขนุโร เจว รูปกุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น รูปกุขนุโร.
รูปขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่ารูปขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากันธมูละ สัณญากันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, สณฺญากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัณญากันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา สณฺญากุขนุโร ขนุโร เจว สณฺญากุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น
สณฺญากุขนุโร. สัณญากันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่าสัณญากันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสัณญากันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. เวทนากันธมูละ สังขารักกันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนากุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, สงฺขารกุขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสังขารขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา สงฺขารกุขนุโร ขนุโร เจว สงฺขารกุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น
สงฺขารกุขนุโร. สังขารขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่าสังขารขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณกขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, เวทนาภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญญาณภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา วิญญาณภขุโร ขนฺโธ เจว วิญญาณภขุโร จ, อวเสสา ขนฺธา น
วิญญาณภขุโร. วิญญาณขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่าวิญญาณขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือน
นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบเวทนากขันธมูละ

๐๐๐๐

สัจญากขันธมูละ

๑. สัจญากขันธมูละ รูปกขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สญฺหา, สญฺหาภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัจญา, ชื่อว่าสัจญาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสญฺหา สญฺหา น สญฺหาภขุโร, สญฺหาภขุโร สญฺหา เจว
สญฺหาภขุโร จ. ทิฏฺฐิสัจญาชื่อว่าสัจญาแต่ไม่ชื่อว่าสัจญาขันธ, สัจญาขันธชื่อว่า
สัจญากิไซ้ ชื่อว่าสัจญาขันธก็ไซ้.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปขันธใช่ไหม?

วิสันนา รูปภขุโร ขนฺโธ เจว รูปภขุโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปภขุโร.
รูปขันธชื่อว่าขันธก็ไซ้ ชื่อว่ารูปขันธก็ไซ้, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. สัจญากขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สญฺหา, สญฺหาภขุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัจญา, ชื่อว่าสัจญาขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสถฺวสา สถฺวสา น สถฺวสาฯขนฺโ, สถฺวสาฯขนฺโ สถฺวสา เจว
 สถฺวสาฯขนฺโ จ. ทิฏฺฐิสถฺวสาฯชื่อว่าสถฺวสา แต่ไม่ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺ, สถฺวสาฯขณฺชื่อว่า
 สถฺวสาฯกัฯ ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺกัฯ.

ปฏฺิโณมปฺจมา ขนฺธา, เวทนาฯขนฺโติ? ธรรมทึชื่อว่าขณฺ, ชื่อว่าเวทนาขณฺ
 ไชโหม?

วิสันนา เวทนาฯขนฺโ ขนฺโ เจว เวทนาฯขนฺโ จ, อวเสสา ขนฺธา น
 เวทนาฯขนฺโ. เวทนาขณฺชื่อว่าขณฺกัฯ ชื่อว่าเวทนาขณฺกัฯ, ขณฺทึเหลือนอกนันั้นไม่
 ชื่อว่าเวทนาขณฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๓

๓. สถฺวสาฯขณฺมฺละ สัฯขารักขณฺมฺลียมกะ

อนฺุโณมปฺจมา สถฺวสา, สถฺวสาฯขนฺโติ? ธรรมทึชื่อว่าสถฺวสา, ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺ
 ไชโหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสถฺวสา สถฺวสา น สถฺวสาฯขนฺโ, สถฺวสาฯขนฺโ สถฺวสา เจว
 สถฺวสาฯขนฺโ จ. ทิฏฺฐิสถฺวสาฯชื่อว่าสถฺวสา แต่ไม่ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺ, สถฺวสาฯขณฺชื่อว่า
 สถฺวสาฯกัฯ ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺกัฯ.

ปฏฺิโณมปฺจมา ขนฺธา, สขฺขารฯขนฺโติ? ธรรมทึชื่อว่าขณฺ, ชื่อว่าสขฺขารขณฺ
 ไชโหม?

วิสันนา สขฺขารฯขนฺโ ขนฺโ เจว สขฺขารฯขนฺโ จ, อวเสสา ขนฺธา น
 สขฺขารฯขนฺโ. สขฺขารขณฺชื่อว่าขณฺกัฯ ชื่อว่าสขฺขารขณฺกัฯ, ขณฺทึเหลือนอกนันั้น
 ไม่ชื่อว่าสขฺขารขณฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๔

๔. สถฺวสาฯขณฺมฺละ วิญญฺญาณักขณฺมฺลียมกะ

อนฺุโณมปฺจมา สถฺวสา, สถฺวสาฯขนฺโติ? ธรรมทึชื่อว่าสถฺวสา, ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺ
 ไชโหม?

วิสันนา ทิฏฺฐิสถฺวสา สถฺวสา น สถฺวสาฯขนฺโ, สถฺวสาฯขนฺโ สถฺวสา เจว
 สถฺวสาฯขนฺโ จ. ทิฏฺฐิสถฺวสาฯชื่อว่าสถฺวสา แต่ไม่ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺ, สถฺวสาฯขณฺชื่อว่า
 สถฺวสาฯกัฯ ชื่อว่าสถฺวสาฯขณฺกัฯ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธฯ, วิญญานกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญานขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา วิญญานกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญญานกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธฯ น
วิญญานกฺขนฺโธ. วิญญานขันธชื่อว่าขันธก็ใช่ ชื่อว่าวิญญานขันธก็ใช่, ขันธที่เหลือน
นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญานขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ๔๗

จบสัณฺญาภันธมฺูละ

๐๐๐๐

สังขารักขันธมฺูละ

๑. สังขารักขันธมฺูละ รูปักขันธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา สงฺขารฯ, สงฺขารกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารฯ น สงฺขารกฺขนฺโธ,
สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารฯ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือน
นอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธก็ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธฯ, รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธฯ น รูปกฺขนฺโธ.
รูปักขันธชื่อว่าขันธก็ใช่ ชื่อว่ารูปักขันธก็ใช่, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ๔๗

๒. สังขารักขันธมฺูละ เวทนากขันธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา สงฺขารฯ, สงฺขารกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารฯ น สงฺขารกฺขนฺโธ,
สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารฯ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือน
นอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธก็ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธฯ, เวทนากฺขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าเวทนาขันธ
ใช่ไหม?

วิสัยนา เวทนาทุกขนุโร ขนุโร เจว เวทนาทุกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น เวทนาทุกขนุโร. เวทนาขันธชื่อว่าขันธกัโฆ ชื่อว่าเวทนาขันธกัโฆ, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สังขารักขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงขารธา, สงขารทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ ใ้ไหม?

วิสัยนา สงขารทุกขนุโร จเปตฺวา อวเสสา สงขารธา น สงขารทุกขนุโร, สงขารทุกขนุโร สงขารธา เจว สงขารทุกขนุโร จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารกัโฆ ชื่อว่าสังขารขันธกัโฆ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, สตุญญากทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัตถุญญากขันธ ใ้ไหม?

วิสัยนา สตุญญากทุกขนุโร ขนุโร เจว สตุญญากทุกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น สตุญญากทุกขนุโร. สัตถุญญากขันธชื่อว่าขันธกัโฆ ชื่อว่าสัตถุญญากขันธกัโฆ, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัตถุญญากขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. สังขารักขันธมุละ วิญญูญักขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงขารธา, สงขารทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ ใ้ไหม?

วิสัยนา สงขารทุกขนุโร จเปตฺวา อวเสสา สงขารธา น สงขารทุกขนุโร, สงขารทุกขนุโร สงขารธา เจว สงขารทุกขนุโร จ. ยกเว้นสังขารขันธเสียแล้ว สังขารที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ, สังขารขันธชื่อว่าสังขารกัโฆ ชื่อว่าสังขารขันธกัโฆ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนุธา, วิญญูญักทุกขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญูญักขันธ ใ้ไหม?

วิสัยนา วิญญูญักทุกขนุโร ขนุโร เจว วิญญูญักทุกขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น วิญญูญักทุกขนุโร. วิญญูญักขันธชื่อว่าขันธกัโฆ ชื่อว่าวิญญูญักขันธกัโฆ, ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญูญักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบสังขารักขันธมุละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญานัม, วิญญานกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน, ชื่อว่าวิญญานขันธไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปขันธไฉน?

วิสัชนา รูปกฺขนุโร ขนฺโธ เจว รูปกฺขนุโร จ. อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนุโร. รูปขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่ารูปขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. วิญญูณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญานัม, วิญญานกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน, ชื่อว่าวิญญานขันธไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าเวทนาขันธไฉน?

วิสัชนา เวทนากฺขนุโร ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนุโร จ. อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนุโร. เวทนาขันธชื่อว่าขันธกัไซ ชื่อว่าเวทนาขันธกัไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. วิญญูณักขันธมูละ สัตถุณากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญญานัม, วิญญานกฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน, ชื่อว่าวิญญานขันธไฉน?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สฬฺหากฺขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัตถุณากขันธไฉน?

วิสันนา สลฺยาณกฺขนุโธ ขนุโธ เจว สลฺยาณกฺขนุโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สลฺยาณกฺขนุโธ. สํญฺญาฉนฺธํชื่อว่าฉนฺธํก็ใช่ ชื่อว่าสํญฺญาฉนฺธํก็ใช่, ฉนฺธํที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสํญฺญาฉนฺธํ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ฯลฯ

๔. วิญญฺญาณกฺขันธมฺูละ สํขารกฺขันธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปฺุจฉา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญฺญาณ, ชื่อว่า วิญฺญาณฉนฺธํใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปฺุจฉา ขนฺธา, สขฺขารกฺขนุโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าฉนฺธํ, ชื่อว่าสขฺขารฉนฺธํ ไซฺไหม?

วิสันนา สขฺขารกฺขนุโธ ขนุโธ เจว สขฺขารกฺขนุโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สขฺขารกฺขนุโธ. สขฺขารฉนฺธํชื่อว่าฉนฺธํก็ใช่ ชื่อว่าสขฺขารฉนฺธํก็ใช่, ฉนฺธํที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสขฺขารฉนฺธํ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ฯลฯ

จบวิญฺญาณกฺขันธมฺูละ
และจบปทโสธนมฺูลจกฺกวาระอนฺุโลม

๐๐๐๐

ปทโสธนมฺูลจกฺกวาระปัจจนิก

รूपกฺขันธมฺูละ

๑. รุปกฺขันธมฺูละ เวทนากฺขันธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปฺุจฉา น รุปํ, น รุปกฺขนุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปฉนฺธํ ไซฺไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปฺุจฉา น ขนฺธา, น เวทนากฺขนุโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าฉนฺธํ, ไม่ชื่อว่า เวทนาฉนฺธํใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสด

ในอนุโลมปุจฉา น รูป เป็นสันนิฏฐานบท
 น รูปกฺขนุโ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ
 ” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๗

ในปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
 น เวทนากฺขนุโ เป็นสังสยบท
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ
 ” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๗

๒. รุปกัณฑ์มูละ สัตถุญากัณฑ์มูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.
 ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สลฺลนากฺขนุโติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

๓. รุปกัณฑ์มูละ สขารกัณฑ์มูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.
 ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สขารกฺขนุโติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

๔. รุปกัณฑ์มูละ วิญญาณกัณฑ์มูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูป, น รูปกฺขนุโติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.
 ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณกฺขนุโติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

จบรูปกัณฑ์มูละ

หมายเหตุ คำแปลองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสในสังยุตตจักขณมูลี
สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี เหล่านี้เหมือนกันกับเวทนาก-
ขันธมูลี

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รูปทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๒. เวทนากขันธมูละ สังยุตตจักขณมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สยฺยทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

จบเวทนากขันธมูละ

๐๐๐๐

สัจญกัจฉนัมมละ

๑. สัจญกัจฉนัมมละ รุปกัจฉนัมมละ

อนุโลมปุจฉา น สญญา, น สญญาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รุปทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๒. สัจญกัจฉนัมมละ เวทนากัจฉนัมมละ

อนุโลมปุจฉา น สญญา, น สญญาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น เวทนาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๓. สัจญกัจฉนัมมละ สังขารกัจฉนัมมละ

อนุโลมปุจฉา น สญญา, น สญญาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สังขารทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

๔. สัจญกัจฉนัมมละ วิญญาณกัจฉนัมมละ

อนุโลมปุจฉา น สญญา, น สญญาทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณทุกขุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

จบสัจญกัจฉนัมมละ

สังขารักขันธมูละ

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารากันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น รูปักกันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารากันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น เวทนากันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๓. สังขารักขันธมูละ สัตตญาณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารากันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น สัตตญาณักกันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารากัน, น สงขารากันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น วิญญูณักกันนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

จบสังขารักขันธมูละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รุปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณัณ, น วิญญูณากุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา, น รุปักขันธมูโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๒. วิญญูณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณัณ, น วิญญูณากุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา, น เวทนากุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๓. วิญญูณักขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณัณ, น วิญญูณากุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา, น สัณญากุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

๔. วิญญูณักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณัณ, น วิญญูณากุขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา, น สังขารักขันธมูโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

จบวิญญูณักขันธมูละ

และจบปทโสธนมูลจักกวาระปัจจนิก

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมในปทโสธนมูลจักกวาระปัจจนิกนี้เหมือนกัน
กับในปทโสธนวาระปัจจนิกที่ได้แสดงไว้แล้ว

ก. สุตทขันธวาระอนุโลม

๑. รูปกัณฑ์มกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปกขันธใช่ไหม?

วิสัชนา รูปกขณฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกขณฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกขณฺโธ.
รูปกขันธชื่อว่าขันธก็ใช่ ชื่อว่ารูปกขันธก็ใช่, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปก. หรือ
อีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้นชื่อว่าขันธ แต่ไม่ชื่อว่ารูปกขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา รูป เป็นสันนิฏฐานบท

ขนฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒
รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป
(รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปิยรูป สาดรูป คือโลกียจิต ๘๑
เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท

รูปกขณฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ขันธ ๕ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมี

ลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง รูปกัณฑ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผัน
ไปเท่านั้น. ฉะนั้นคำถามบทนี้ เป็นปริปุลณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่ารูปกัณฑ์

ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา รูปฉัณท์ คือรูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
 สันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปุมริโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า รูปกขณฺโธ ขณฺโธ เจว รูปกขณฺโธ จ แล้วทรงยกเอาฉัณท์ ๔ ที่เหลือคือ
 เวทนาฉัณท์ สัญญาฉัณท์ สังขารฉัณท์ วิญญาณฉัณท์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้
 บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อวเสสา ขนฺธา น
 รูปกขณฺโธ คำวิสันหา ในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรุปทศสนวิสันหา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม.

๒. เวทนากษณฺธมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าฉัณท์ใช่ไหม?
 วิสันหา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากขณฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าฉัณท์, ชื่อว่าเวทนาฉัณท์
 ใช่ไหม?

วิสันหา เวทนากขณฺโธ ขณฺโธ เจว เวทนากขณฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น
 เวทนากขณฺโธ เวทนาฉัณท์ชื่อว่าฉัณท์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาฉัณท์ก็ใช่, ฉัณท์ที่เหลือนอกนั้น
 ไม่ชื่อว่าเวทนาฉัณท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = เวทนาเจตสิก

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าฉัณท์
 ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันหาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสันหารับรอง
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าเวทนาเจตสิก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท
 เหล่านั้นก็ชื่อว่าฉัณท์ด้วย

ในปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ฉัณท์ ๕ ทั้งหมด

” ของสังสยบท ” = เวทนาฉัณท์เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าฉัณท์, ชื่อว่า
 เวทนาฉัณท์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา เวทนาฉัณท์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ
 สันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปุมริโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า เวทนากขณฺโธ ขณฺโธ เจว เวทนากขณฺโธ จ แล้วทรงยกเอาฉัณท์ ๔ ที่เหลือคือ
 รูปฉัณท์ สัญญาฉัณท์ สังขารฉัณท์ วิญญาณฉัณท์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้

บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อวเสสา ขนฺธา น เวทนากุขนฺโธ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรุปทัศนวิชันนา ที่มีวิกังคโดยอ้อม.

๓. สัตถุญญากขันธยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา สตฺถุญฺญา, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสัตถุญญา, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สตฺถุญฺยากุขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสัตถุญญาขันธใช่ไหม?

วิชันนา สตฺถุญฺยากุขนฺโธ ขนฺโธ เจว สตฺถุญฺยากุขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สตฺถุญฺยากุขนฺโธ. สัตถุญญาขันธชื่อว่าขันธก็ใช่ ชื่อว่าสัตถุญญาขันธก็ใช่, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสัตถุญญาขันธ.

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา สงฺขารฺา, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สงฺขารฺากุขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าสังขารขันธใช่ไหม?

วิชันนา สงฺขารฺากุขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารฺากุขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารฺากุขนฺโธ. สังขารขันธชื่อว่าขันธก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธก็ใช่, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารขันธ.

๕. วิญญูญานักขันธยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา วิญฺญูญานํ, ขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าวิญญูญาน, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญูญานฺากุขนฺโธติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าวิญญูญานขันธใช่ไหม?

วิชันนา วิญฺญูญานฺากุขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญูญานฺากุขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญูญานฺากุขนฺโธ. วิญญูญานขันธชื่อว่าขันธก็ใช่ ชื่อว่าวิญญูญานขันธก็ใช่, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูญานขันธ.

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมให้ดูในอนุโลมของวาระที่ได้แสดงมาแล้ว

จบสูตรขันธวาระอนุโลม

สูตรชั้นธวาระปัจจนิก

๑. รูปิกชั้นธมมกะ

อนุโลมปุจฉา น รูปิ, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา รูปิ จเปตวา อวเสสา ขนุธา น รูปิ ขนุโร, รูปญจ ขนุเช จ จเปตวา อวเสสา น เจว รูปิ น จ ขนุโร. ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป และไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา, น รูปุกขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่ารูปขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น รูปิ เป็นสันนิฏฐานบท

น ขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ และ นิพพาน
บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฎิโลมปุจฉา น ขนุธา เป็นสันนิฏฐานบท

น รูปุกขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ

” ของสังสยบท ” = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากชั้นธมมกะ

อนุโลมปุจฉา น เวทนา, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัยนา เวทนํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธํ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นเวทนาเสียแล้ว ชั้นที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นเวทนาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนาและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปุจฺจา น ขนฺธา, น เวทนาฯ ขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺจา น เวทนา เป็นสันนิฏฐานบท
น ขนฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๕ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก)
รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺจา น ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
น เวทนาฯ ขนฺโธ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ
องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สัตถุญฺยา กขันธยมกะ

อนุโลมปุจฺจา น สลฺยา, น ขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัตถุญฺยา, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัยนา สลฺยํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สลฺยา ขนฺโธ, สลฺยญฺจ ขนฺธํ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺยา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นสัตถุญฺยาเสียแล้ว ชั้นที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัตถุญฺยา แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นสัตถุญฺยาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสัตถุญฺยาและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สลฺยาภฺกขฺนโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
สัณฺญาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา น สลฺยา เป็นสันนิฏฐานบท
น ขนฺโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิจฺฐิเจตสิก
สัณฺญาเจตสิก) รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนฺธา เป็นสันนิฏฐานบท
น สลฺยาภฺกขฺนโรติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ
องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงฺขาร, น ขนฺโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารภฺกขฺนโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
สังขารขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิบัติโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = นิพพาน
บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๕. วิญญาณักขันธมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญาณ, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัยนา วิญญาณ จเปตฺวา อวเสสา ขนุธา น วิญญาณ ขนุโร, วิญญาณนฺจ ขนุเร จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญาณ น จ ขนุโร. ยกเว้นวิญญาณเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณแต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นวิญญาณและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญาณและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา, น วิญญาณกฺขนุโรติ. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา น วิญญาณ เป็นสันนิฎฐานบท
น ขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ขันธ ๔ คือเจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ และนิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา น ขนุธา เป็นสันนิฎฐานบท
น วิญญาณกฺขนุโร เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมให้ดูในปัจจนิกวาระที่ได้แสดงมาแล้ว

จบสูตรขันธวาระปัจจนิก

สูตรขันธมูลจกกวาระอนุโลม

รูปิกขันธมูละ

๑. รูปิกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูปิ, ขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ขนุธา, เวทนากขนุโรติ? ธรรมที่ชื่อว่าขันธ, ชื่อว่าเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา เวทนากขนุโร ขนุโร เจว เวทนากขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น เวทนากขนุโร. เวทนาขันธชื่อว่าขันธก็ไซ ชื่อว่าเวทนาขันธก็ไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

๒. รูปิกขันธมูละ สลยญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูปิ, ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนุธา, สลยญากขนุโรติ?

วิสัชนา สลยญากขนุโร ขนุโร เจว สลยญากขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น สลยญากขนุโร. สลยญากขันธชื่อว่าขันธก็ไซ ชื่อว่าสลยญากขันธก็ไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสลยญากขันธ.

๓. รูปิกขันธมูละ สงขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูปิ, ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนุตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนุธา, สงขารักขนุโรติ?

วิสัชนา สงขารักขนุโร ขนุโร เจว สงขารักขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น สงขารักขนุโร. สงขารักขันธชื่อว่าขันธก็ไซ ชื่อว่าสังขารักขันธก็ไซ, ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าสังขารักขันธ.

๔. รูปกัณฑ์ธมฺมละ วิญญูณกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา รูป, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญญูณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา วิญญูณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว วิญญูณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญญูณกฺขนฺโร. วิญญูณกัณฑ์ชื่อว่ากัณฑ์ไซ้ ชื่อว่าวิญญูณกัณฑ์ไซ้, กัณฑ์ที่เหลือ นอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูณกัณฑ์.

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ รูปกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา รูปกฺขนฺโร ขนฺโร เจว รูปกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโร.

๒. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัมมูญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สัมมูญากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สัมมูญากฺขนฺโร ขนฺโร เจว สัมมูญากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สัมมูญากฺขนฺโร.

๓. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สังขารกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สังขารกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สังขารกฺขนฺโร ขนฺโร เจว สังขารกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สังขารกฺขนฺโร.

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา เวทนา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา วิญฺญาณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว วิญฺญาณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโร.

จบเวทนากขันธมูละ

๐๐๐๐

สัณฺญากขันธมูละ

๑. สัณฺญากขันธมูละ รุปกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺลสา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, รุปกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา รุปกฺขนฺโร ขนฺโร เจว รุปกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รุปกฺขนฺโร.

๒. สัณฺญากขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺลสา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา เวทนากฺขนฺโร ขนฺโร เจว เวทนากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโร.

๓. สัณฺญากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺลสา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ขนฺธา, สขฺขารกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สขฺขารกฺขนฺโร ขนฺโร เจว สขฺขารกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สขฺขารกฺขนฺโร.

๔. สัตถุญากขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สลฺลสา, ขนฺโธติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?

วิสัชนา วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ.

จบสัทธุญากขันธมูละ

๐๐๐๐

สังขารักขันธมูละ

๑. สังขารักขันธมูละ รุปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารา, ขนฺโธติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ขนฺธา, รุปกฺขนฺโธติ?

วิสัชนา รุปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รุปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รุปกฺขนฺโธ.

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารา, ขนฺโธติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?

วิสัชนา เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.

๓. สังขารักขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารา, ขนฺโธติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ขนฺธา, สลฺลสากฺขนฺโธติ?

วิสัชนา สลฺลสากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สลฺลสากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สลฺลสากฺขนฺโธ.

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา สงฺขารรา, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา วิญฺญาณกฺขนฺโร ขนฺโร เจว วิญฺญาณกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโร.

จบสังขารักขันธมูละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญฺญาณํ, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, รูปกฺขนฺโรติ?

วิสัชนา รูปกฺขนฺโร ขนฺโร เจว รูปกฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโร.

๒. วิญญูณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญฺญาณํ, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา เวทนากฺขนฺโร ขนฺโร เจว เวทนากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโร.

๓. วิญญูณักขันธมูละ สฬยญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา วิญฺญาณํ, ขนฺโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ขนฺธา, สฬยญากฺขนฺโรติ?

วิสัชนา สฬยญากฺขนฺโร ขนฺโร เจว สฬยญากฺขนฺโร จ, อวเสสา ขนฺธา น สฬยญากฺขนฺโร.

๔. วิญญูณักขันธมุละ สังขารักขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจจา วิญญานัน, ขนุโรติ?

วิสัณหา อามนุตา.

ปฏิโลมปจจา ขนุธา, สงฺขารกฺขนุโรติ?

วิสัณหา สงฺขารกฺขนุโร ขนุโร เจว สงฺขารกฺขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น
สงฺขารกฺขนุโร.

หมายเหตุ คำแปลและองค์ธรรมให้อ่านในอนุโลมวาระที่ได้แสดงมาแล้ว

จบวิญญูณักขันธมุละ
และจบสูตรขันธมุลจักกวาระอนุโลม

สูตรขันธมุลจักกวาระปัจจนิก

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจจา น รูป, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัณหา รูป จเปตฺวา อวเสสา ขนุธา น รูป ขนุโร, รูปญจ ขนุเร จ จเปตฺวา
อวเสสา น เจว รูป น จ ขนุโร. ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป
แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป และ
ไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปจจา น ขนุธา, น เวทนากฺขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่า
เวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัณหา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. รูปักขันธมุละ สัณญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจจา น รูป, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัณหา รูป จเปตฺวา อวเสสา ขนุธา น รูป ขนุโร, รูปญจ ขนุเร จ จเปตฺวา
อวเสสา น เจว รูป น จ ขนุโร. ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป

แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สญฺญากุขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่าสญฺญาขันธใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. รุปกัณฺธมฺูละ สัขารักัณฺธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น รุปํ, น ขนฺุโรติ?

วิสัยนา รุปํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รุปํ ขนฺุโร, รูปฺลจ ขนฺุเร จ จเปตฺวา
อวเสสา น เจว รุปํ น จ ขนฺุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สขารากุขนุโรติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. รุปกัณฺธมฺูละ วิญฺญาณักัณฺธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น รุปํ, น ขนฺุโรติ?

วิสัยนา รุปํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รุปํ ขนฺุโร, รูปฺลจ ขนฺุเร จ จเปตฺวา
อวเสสา น เจว รุปํ น จ ขนฺุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญฺญาณากุขนุโรติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบรูปกัณฺธมฺูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฺธมฺูละ

๑. เวทนากัณฺธมฺูละ รุปกัณฺธมฺูลิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น เวทนา, น ขนฺุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสันนา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธเ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นเวทนาเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นเวทนาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าเวทนา และไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลิยมกะ

อนฺุโลมฺปจฺฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ?

วิสันนา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธเ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น ขนฺธา, น สลฺยวากฺขนฺโธติ?

วิสันนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารกขันธมูลิยมกะ

อนฺุโลมฺปจฺฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ?

วิสันนา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธเ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมฺปจฺฉา น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?

วิสันนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. เวทนากขันธมูละ วิญฺญาณกขันธมูลิยมกะ

อนฺุโลมฺปจฺฉา น เวทนา, น ขนฺโธติ?

วิสันนา เวทนํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺโธ, เวทนญฺจ ขนฺธเ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าจันฺธ, ไม่ชื่อว่า
วิญญาณจันฺธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบเวทนากจันฺธมฺละ

๐๐๐๐

สัณฺญากจันฺธมฺละ

๑. สัณฺญากจันฺธมฺละ รูปกจันฺธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น สณฺฺญา, น ขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัณฺญา, ไม่ชื่อว่าจันฺธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา สณฺฺณํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สณฺฺญา ขนฺโธ, สณฺฺณญจ ขนฺฺธจ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สณฺฺญา น จ ขนฺโธ. ยกเว้นสัณฺญาเสียแล้ว จันฺธที่เหลือนอกนั้น
ไม่ชื่อว่าสัณฺญา แต่ชื่อว่าจันฺธ, ยกเว้นสัณฺญาและจันฺธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลื
นอกนั้นไม่ชื่อว่าสัณฺญาและไม่ชื่อว่าจันฺธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าจันฺธ, ไม่ชื่อว่ารูปจันฺธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. สัณฺญากจันฺธมฺละ เวทนากจันฺธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา น สณฺฺญา, น ขนฺโธติ?

วิสัชนา สณฺฺณํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สณฺฺญา ขนฺโธ, สณฺฺณญจ ขนฺฺธจ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สณฺฺญา น จ ขนฺโธ.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๓. สัตยญาณขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สลฺยา, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา สลฺยา จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สลฺยา ขนฺโห, สลฺยลฺลจ ขนฺเธ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺยา น จ ขนฺโห.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

๔. สัตยญาณขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สลฺยา, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา สลฺยา จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สลฺยา ขนฺโห, สลฺยลฺลจ ขนฺเธ จ
จเปตฺวา อวเสสา น เจว สลฺยา น จ ขนฺโห.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น วิญญาณกฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

จบสัตยญาณขันธมูละ

๐๐๐๐

สังขารักขันธมูละ

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงฺขาร, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงฺขาร, น ขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโหติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสดต่อไป ๗๑

๓. สังขารักขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารรา, น ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนุธา, น สัตถุญญากขนุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญูณักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น สงขารรา, น ขนุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนุธา, น วิญญูณักขนุโรติ?

วิสัชนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

จบสังขารักขันธมูละ

วิญญูณักขันธมูละ

๑. วิญญูณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญูณั, น ขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญูณ, ไม่ชื่อว่าขันธใช่ไหม?

วิสัชนา วิญญูณั จเปตวา อวเสสา ขนุธา น วิญญูณั ขนุโร, วิญญูณณจ ขนุเร จ จเปตวา อวเสสา น เจว วิญญูณั น จ ขนุโร. ยกเว้นวิญญูณเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูณ แต่ชื่อว่าขันธ, ยกเว้นวิญญูณและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่าวิญญูณและไม่ชื่อว่าขันธ.

ปฏิบัติโลมปุจฉา น ขนุธา, น รูปักขนุโรติ? ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ, ไม่ชื่อว่ารูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

๒. วิญญูญานักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญานํ, น ขนุโรติ?

วิสัชนา วิญญานํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนุชา น วิญญานํ ขนุโร, วิญญานญจ
ขนุเช จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุชา, น เวทนากขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

๓. วิญญูญานักขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญานํ, น ขนุโรติ?

วิสัชนา วิญญานํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนุชา น วิญญานํ ขนุโร, วิญญานญจ
ขนุเช จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุชา, น สัตถุญญากขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

๔. วิญญูญานักขันธมุละ สังขารักขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา น วิญญานํ, น ขนุโรติ?

วิสัชนา วิญญานํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนุชา น วิญญานํ ขนุโร, วิญญานญจ
ขนุเช จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนุโร.

ปฏิโลมปุจฉา น ขนุชา, น สังขารักขนุโรติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

หมายเหตุ องค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตให้ดูในปัจจนิกของวาระที่ได้แสดง
มาแล้ว

จบวิญญูญานักขันธมุละ

และจบสุทธขันธมุลจักกวาระปัจจนิก

ปณฺณตฺติวโร นิฏฺฐิต

.

หมายเหตุ สรุปข้อความในปณฺณตฺติวาระทั้ง ๔ วาระ ที่ควรจะต้องทราบไว้ว่า
เป็นอย่างไรบ้าง มีอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๘

ข. ปวัตติวาระ อุปาทวาระในปวัตติวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปณัตติวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงปวัตติวาระต่อไป

ปวัตติวาระนี้แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คืออุปาทวาระ นิโรชวาระ อุปาทนิโรชวาระ
พระองค์ทรงแสดงอุปาทวาระก่อน แล้วทรงแสดงนิโรชวาระต่อไปตามลำดับ

อุปาทวาระนี้แบ่งออกเป็น ๕ อย่างคือ ปัจจุบันนวาระ, อดีตวาระ,
อนาคตวาระ, ปัจจุบันนาตติวาระ, ปัจจุบันนาอนาคตวาระ, อดีตอนาคตวาระ, พระองค์
ทรงแสดงปัจจุบันนวาระก่อน แล้วทรงแสดงอดีตวาระต่อไปตามลำดับ

ปัจจุบันนวาระนี้แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คืออนุโลม, ปัจจนิก, พระองค์ทรงแสดง
อนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปัจจนิกต่อไป

อนุโลมนี้มีวาระ ๓ อย่าง คือปุคคลวาระ, โอกาสวาระ, ปุคคลโลกาสวาระ,
พระองค์ทรงแสดงปุคคลวาระก่อน แล้วทรงแสดงโอกาสวาระต่อไปตามลำดับ

ในปุคคลวาระนี้มีมูละ ๔ อย่าง คือ

รूपักขันธมูละ, เวทนากขันธมูละ, สัญญากขันธมูละ, สังขารักขันธมูละ, พระองค์
ทรงแสดงรूपักขันธมูละก่อน แล้วทรงแสดงเวทนากขันธมูละต่อไปตามลำดับ

ในรूपักขันธมูละนี้มีมูลี ๔ อย่าง คือ

เวทนากขันธมูลี, สัญญากขันธมูลี, สังขารักขันธมูลี, วิญญาณักขันธมูลี,
พระองค์ทรงแสดงเวทนากขันธมูลีก่อน แล้วทรงแสดงสัญญาขันธมูลีต่อไปตามลำดับ

เวทนากขันธมูลีนี้แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คืออนุโลม, ปฏิโลม, พระองค์ทรงแสดง
อนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไป

อนุโลมนี้มี ๒ อย่าง คือปุจฉา, วิชันา, พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรง
แสดงวิชันาต่อไป

ปุจฉานี้มี ๒ อย่าง คือสันนิฏฐานบท, สังสยบท, พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐาน-
บทก่อน แล้วทรงแสดงสังสยบทต่อไป

หมายเหตุ ในปวัตติวาระนี้มีมูละ ๔ คือ รุปักขันธมูละเป็นต้น จนถึงสังขารัก-
ขันธมูละเป็นที่สุด.

ใน รุปักขันธมูละ มีมูลี ๔

” เวทนากขันธมูละ ” ๓

” สัญญากขันธมูละ ” ๒

” สังขารักขันธมูละ ” ๑

เป็นการแสดงโดย ขัณฑจักกะ

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติติ? รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด เวทนาขันธกําลังเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด รูปักขันธกําลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัจจุโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาสุคตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสยฺยสฺสํตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปฺกขฺนุโร อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนาฯ กขฺนุโร อุปฺปชฺชติ. แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปฺกขฺนุโร จ อุปฺปชฺชติ เวทนาฯ กขฺนุโร จ อุปฺปชฺชติ คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิชันนา ที่มีวิงก์โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาฯ กขฺนุโร อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปฺกขฺนุโร อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า หรือว่าเวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนาฯ กขฺนุโร อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปฺกขฺนุโร อุปฺปชฺชติ, แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุวัการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของปัจจุวัการปฏิสนธิจิต ๑๕
เจตสิก ๓๕ กับมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้
ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฐฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญจวัการ
อุปปชชุตานํ เตสฺส เวทนากุขนุโ จ อุปปชชติ รูปกุขนุโ จ อุปปชชติ คำวิสัยนาใน
ปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรุปทศสนวิสัยนาที่มีวิภังคโดยตรง

อธิบายกัมมชกฺลาป ๓-๗-๔

คำว่ากัมมชลาป ๓ นั้นได้แก่ = ปฏิสนธิฐานะของกัมมเสวยกบุคคล

” ” ๓ ” = ” ” สังเกตและอุปมาดิกะ

” ” ๔ ” = ” ” รูปาวจรบุคค (เว้นอสังกตตะ)

แสดงรูปักขันธมูละ สัญญาขันธมูลียมกะ และสังขารักขันธมูลียมกะ วิญญา-
ณักขันธมูลียมกะต่อไป ฯลฯ

บาลีวิภังค์ คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสเหล่านี้ก็เหมือนๆ กัน
ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องแสดงอีก

จรรยาปักษ์นฤมิตะ

หมายเหตุ คำวิธานบาติในอนุโลม และปฏิโลมทั้ง ๒ นี้ ถ้าจะแปลให้ถูกต้องตามหลักของบาติไวยากรณ์ไทยแล้ว จะต้องแปลดังนี้

ในอนุโลมปุจฉา รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในอสัญญ-
สัตตภูมิ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็
กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

เมื่อคำแปลไวยากรณ์เป็นดังนี้ คำวิธานบาลีก็ต้องเป็นดังนี้คือ รูปกฺขนฺโ
 อุปฺปชฺชติ เตสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตํ เวทนากฺขนฺโ โน จ อุปฺปชฺชติ
 เตสํ รูปกฺขนฺโ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโ จ อุปฺปชฺชติ เตสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
 ปณฺจโวการํ.

ในปฏิโลมปุจฉา เวทนาคันธกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ แต่รูปคันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น เวทนาคันธก็กำลังเกิด รูปคันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ที่กำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ คำวิสัญญานาสิกัตถ์ต้องเป็นดังนี้ เวทนากุขนุโธ อุปปาหุติ เตสํ อุปปาหุณฺทานํ อรูปํ รูปกุขนุโธ โน จ อุปปาหุติ เตสํ, เวทนากุขนุโธ จ อุปปาหุติ รูปกุขนุโธ จ อุปปาหุติ เตสํ อุปปาหุณฺทานํ ปลลโวการํ.

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเห็นได้ว่า บาลีไวยากรณ์ไทยนั้นขัดกันกับบาลีที่ได้วิสันหาไว้ ด้วยเหตุนี้ในปรกณนี้จึงมิได้แปลตามหลักของบาลีไวยากรณ์ไทย แต่คงแปลตามหลักของสำนวนไวยากรณ์ไทยที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นคำแปลที่ตรงกันกับบาลีที่วิสันหาไว้นั้น ไม่เกี่ยวกับบาลีไวยากรณ์แต่อย่างใด เพื่อความสะดวกแก่นักศึกษาทั้งหลายที่จะฟังได้โดยง่าย ประกอบกับการอธิบายเนื้อหาของสภาวะธรรมแต่ละประการนั้นก็ล้วนแต่เป็นเนื้อหาของอันสุขุมลุ่มลึกอยู่แล้ว ถ้าจะแปลตามหลักบาลีไวยากรณ์ไทย นักศึกษาก็จะฟังยาก ไม่สะดวก ทั้งเป็นการขัดกันกับสำนวนไวยากรณ์ไทยที่นิยมใช้กันอยู่แล้วด้วย ด้วยเหตุนี้จึงไม่แปลตามบาลีไวยากรณ์ ในโอกาสวาระ ปุคคโลกาสวาระ ก็คงเป็นไปตามทำนองเดียวกันนี้ ขอให้นักศึกษาทั้งหลายฟังเข้าใจดังที่ได้อธิบายมานี้ด้วย

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สณฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติติ? เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, สัณญากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้น ไช้ไหม?

วิสันหา อามนฺตา ไช้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สณฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าสัณญากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้น ไช้ไหม?

วิสันหา อามนฺตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สณฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปัจจวาทกรรมที่เรียกว่า อุปาทกฺขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๓-๔

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัยนาว่า อามนุตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรององค์ธรรมของสันนิฐานานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาตักขณะ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานบทเหล่านั้น สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฐานานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า หรือว่าสัญญาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัยนาว่า อามนุตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรององค์ธรรมของสันนิฐานานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานานบทเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัญญาขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

สัญญาขันธมูละ มีมูลี ๒

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑

มูละมูลีเหล่านี้ก็เหมือนๆ กัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาก-
ขันธมูละ

จบปกคคาวาระ

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริပ္พลนปัญหา ถามว่า รูปจันธกําลังเกิดในภุมิใด, เวทนาจันธกําลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาอสังขยัตตภุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันธอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ใน ปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสญฺญสสฺส เต ตตฺถ รูปกฺขณํ โห อูปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนา กฺขณํ โห อูปฺปชฺชติ, แล้วทรงยกเอาปัจจุโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิด

แห่งชั้น ๕ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิม-
โกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขนุโ ๖ อูปฺปชฺชติ
เวทนากฺขนุโ ๖ อูปฺปชฺชติ คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปรหัสสนวิชันนาที่มีวิภังค์
โดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามชั้น ๔
และ ปญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕
เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา ถามว่า หรือว่าเวทนาชั้นกำลังเกิดใน
ภูมิใด รูปชั้นก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อรูปภูมิ ๔
ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามชั้น ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ใน
ปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูปเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ โน ๖
ตตฺถ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ แล้วทรงยกเอาปญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการ
ปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ ๖ อูปฺปชฺชติ รูปกฺขนุโ ๖
อูปฺปชฺชติ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรุปรหัสสนวิชันนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดง รูปกฺขันธมฺหะ สัตฺตฺตฺกฺขันธมฺหะ

สังขารกฺขันธมฺหะ

วิญญานกฺขันธมฺหะ ค่อไป

บาลีวิภังค์คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสเหล่านี้ก็เหมือนกัน
ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นที่จะเขียนซ้ำลงไปอีก

จบรูปกฺขันธมฺหะ

เวทนากฺขันธมฺหะ

๑. เวทนากฺขันธมฺหะ สัตฺตฺตฺกฺขันธมฺหะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตตฺถ สณฺณากฺขนุโ
อูปฺปชฺชติ? เวทนาชั้นกำลังเกิดในภูมิใด, สัตฺตฺตฺกฺขันธก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติติ? หรือว่าสัจฺญาขันธ์กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสันนา อามนตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภุมิใด, สัจฺญาขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิวจนวิสันนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัจฺญาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่าสัจฺญาขันธ์กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฎิวจนวิสันนาว่า อามนตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลี และวิญญาณักขันธมูลี ต่อไป ตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัจฺญากขันธมูลี ยมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

สัจญกัณฐมุละ มีมูลี ๒

สังขารกัณฐมุละ มีมูลี ๑

มุละมูลีเหล่านี้ก็เหมือน ๆ กัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากัณฐมุละ
จบโอภาสวาระ

ปุคคโลกาสวาระ

รूपีกัณฐมุละ

๑. รุปีกัณฐมุละ เวทนากัณฐมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
อุปฺปชฺชติ? รูปันธํกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธํกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ
จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอัสสยสฺส ตํ ตตฺถ
ในภูมินั้นรูปันธํกำลังเกิด แต่เวทนาขันธํไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปันธํก็กำลังเกิด เวทนาขันธํก็
กำลังเกิด.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาขันธํกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปันธํก็กำลัง
เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ
ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ
อุปฺปชฺชติ รุปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ ในภูมินั้น
เวทนาขันธํกำลังเกิด แต่รูปันธํไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคล
เหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธํก็กำลังเกิด รูปันธํก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑ และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดใน
ภูมิใด, เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยก
เอาสุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของ
ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท
ได้บทเดียวขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสฺสยฺสตุตฺตํ
อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณํ โห อูปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนามฺกฺขณํ
อุปฺปชฺชติ. แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่
เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป
๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง
ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตํ
เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณํ จ อูปฺปชฺชติ เวทนามฺกฺขณํ จ อูปฺปชฺชติ คำวิสันนาในอนุโลม
ปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสันนาที่มีวิภังคิโดยตรง

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ เวทนามฺกฺขณํ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณํ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่ง
กำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับ
อรูปภูมิ ๔ และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔
กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนากันธกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิไค, รูปกันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินันไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภุมิที่เรียกว่า อุปาทักกขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวกันไว้ในปริมโกฏฐาสมีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูป อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง อุปปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปปชฺชติ แล้วทรงยกเอาปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิที่เรียกว่า อุปาทักกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กับมชกลาป ๓-๓-๔ กับปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า ปญฺจโวการ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง จ อุปปชฺชติ รูปกฺขณฺโง จ อุปปชฺชติ คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิชันนาที่มีวิงค์โดยตรง

แสดงรูปกัณฺธมฺหะ สัณฺญากัณฺธมฺหะ สัณฺญารักกัณฺธมฺหะ วิญฺญาณกัณฺธมฺหะ ต่อไป

บาลีวิงค์ คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสเหล่านี้ก็เหมือนๆ กัน ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะเขียนซ้ำลงไปอีก.

จบรูปกัณฺธมฺหะ

เวทนากัณฺธมฺหะ

๑. เวทนากัณฺธมฺหะ สัณฺญากัณฺธมฺหะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อุปปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺยวากฺขณฺโง อุปปชฺชติติ? เวทนากันธกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิไค, สัณฺญากันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินันไซ้ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยวากฺขณฺโง อุปปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง อุปปชฺชติติ? หรือว่าสัณฺญากันธกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิไค, เวทนากันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินันไซ้ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สณฺณากฺขนฺโธ อูปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก
๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ฯลฯ

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญูณักขันธมูลียมกะ ต่อ
ไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัณฺณากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

สัณฺณากขันธมูละ มีมูล ๒

สังขารักขันธมูละ มีมูล ๑

มูละมูลี้เหล่านี้ก็เหมือน ๆ กัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคฺคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

ปุคคลาวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปฺกฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ หนุปฺปชฺชติตี? รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปิ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปฺกฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปฺกฺขนุโ จ หนุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโ จ หนุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุปภูมิ รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากขันธมุละกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปฺกฺขนุโ หนุปฺปชฺชติตี? หรือว่าเวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสณฺณสฺส ตํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปฺกฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ จ หนุปฺปชฺชติ รูปฺกฺขนุโ จ หนุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสังขยสัตตภูมิ เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปักขันธมุละกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ เวทนากขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปฺกฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ หนุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า อูปปาตักขณะสมัยคิของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ และปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมัยคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้ายเท่านั้น.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุญคณ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อรูป อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนา กฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. คำวิสันนาในอนุลอมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสันนา ที่มีวิงค์โดยตรง.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดในขณะแรก และปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้ายเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่าหรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุญคณนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาสุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดในขณะแรกซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า อสญฺญตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ. แล้วทรงยกเอาปุณฺชน ๔

ผลบุญคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบท ได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า สพฺเพส จวนฺตานิ เตส เวทนากฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ. คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิชันนา ที่มีวิภังคิโดยตรง.

แสดงรูปกัณฐมูละ สัณฺญากัณฐมูลียมกะ สังขารกัณฐมูลียมกะ และ วิญญานกัณฐมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปกัณฐมูละเวทนากัณฐมูลียมกะ

จบรูปกัณฐมูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฐมูละ

๑. เวทนากัณฐมูละ สัณฺญากัณฐมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ นุปฺปชฺชติติ? เวทนากัณฐมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัณฺญากัณฐมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชติติ. หรือว่าสัณฺญากัณฐมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากัณฐมูละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย สุกตือเหตุบุญคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัณฺญัตตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะ-สมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวณฺณนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคด ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑
ภุมิ ที่เรียกว่าภังคภณฺณสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูป ชีวิตนวกกถาปที่ดับ
ครั้งสุดท้าย สุกคิอเหตุบุญคด ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสตัดภุมิที่เรียกว่า อุปปาทภณฺณ-
สมังคีของชีวิตนวกกถาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัจญญากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

ณฺโณปฺปจฺฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติติ?
รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

ปฏฺิโลมฺปจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
นุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺโณปฺปจฺฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรปัญหา ถามว่า รูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตวิสัยสนาว่า อรูปภูมิ ซึ่งเป็นคำวิสัยสนา ตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาจันทร์กำลังเกิด.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนาภขนุโธ นรูปปชชติ เป็นสันนิฐานบท
ตตถ รูปภขนุโธ นรูปปชชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญสตัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์
อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรปัญหา ถามว่าหรือว่า เวทนาจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, รูปจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตวิสัยสนาว่า อรูปภูมิ ซึ่งเป็นคำวิสัยสนา ตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอสัณฺญสตัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปจันทร์กำลังเกิด

แสดงรูปภักขันธมูละ สัณฺญากภักขันธมูลียมกะ สังขารภักขันธมูลียมกะ และวิญญาณ-
ณภักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปภักขันธมูละ เวทนาภักขันธมูลียมกะ

จบรูปภักขันธมูละ

เวทนาภักขันธมูละ

๑. เวทนาภักขันธมูละ สัณฺญากภักขันธมูลียมกะ

อนฺโถมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโธ นรูปปชชติ, ตตถ สณฺญาภขนุโธ
นรูปปชชติติ? เวทนาจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัณฺญาจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยสนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัจญชาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิได, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัจญสตัดตฺตุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิได, สัจญชาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิธัชนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอัสัจญสตัดตฺตุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัจญชาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัจญสตัดตฺตุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา ถามว่าหรือว่า สัจญชาขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิได, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิธัชนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อสัจญสตัดตฺตุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด

แสดง เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญานักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัจญชาขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบโอกาสวาระ

ปกคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์มูละ

๑. รูปกัณฑ์มูละ เวทนากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติติ? รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูป อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสลฺยสฺส ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสังขยัตถกภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภุมิที่เรียกว่า อุปฺปาทกฺขณสมํกฺขิของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภุมิ ๔ และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภุมิ ที่เรียกว่ากัณฑ์กฺขณสมํกฺขิของจิตติ ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภุมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญกล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้ง
สุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโร นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโร นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = สุกตือเหตุบุญกล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังฺกตจิตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับ
อสังฺกตจิตตภูมิ ๑ และ ปุณฺชน ๔ ผลบุญกล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า
ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญกล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับ
ครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

แสดง รูปักขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ สังขารักขันธมูลียมกะ และ
วิญญานักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร
นุปฺปชฺชติ? เวทนาขันธไม่ใช่อำลัทธิเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัตถุญากขันธก็ไม่ใช่อำลัทธิเกิด
แก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโร นุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัตถุญากขันธไม่ใช่อำลัทธิเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด,
เวทนาขันธก็ไม่ใช่อำลัทธิเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ สุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกยัตตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับอสังฺกยัตตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกလာปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ สุกตือเหตุกบุญคณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกยัตตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณสมังคีของชีวิตนวกกလာปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับอสังฺกยัตตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดง เวทนากขันธมุละ สังขารักขันธมุลิยมกะ และวิญญานักขันธมุลิยมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมุละ สัจญญากขันธมุลิยมกะ

จบเวทนากขันธมุละ

ส่วนมุละมุลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาก-
ขันธมุละ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

หมายเหตุ ถ้ามารูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใดนั้น, เมื่อจะตอบง่าย ๆ ตอบว่าอย่างไร? ต้องตอบว่ารูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดแก่บุคคลที่เป็นรูปพรหม กับภูมิที่เป็น อรูปภูมิ และมีอบายสัตว์ทั้งหมด มนุษย์ เทวดา รูปพรหมทั้งหมดที่กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ได้แก่ จวนตบุคล เว้นรูปพรหมเสียแล้ว บุคคลทั้งหมดนั้นเองเวลานั้นรูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิด แต่เมื่อบุคคลเหล่านี้กำลังเป็นอยู่จะเรียกว่ารูปขันธ ไม้ไผ่กำลังเกิดนั้นไม่ได้เช่นท่าน แปลกและนักเรียนทั้งหลาย ที่กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้จะเรียกว่า รูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดได้ไหม? ตอบว่าไม่ได้ๆ เพราะเหตุไร เพราะเหตุว่ายังเป็นอยู่ ถ้าเช่นนั้นรูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดแก่ ท่านแปลกได้นั้นจะได้ในเวลาไหน? จะได้ก็เฉพาะเวลาที่ท่านแปลกกำลังตายเท่านั้น แต่สำหรับ รูปพรหมนั้น ถึงแม้เขาจะไม่ไผ่กำลังตาย รูปขันธของเขาที่ไม่ไผ่กำลังเกิดอยู่แล้ว เวลาตาย รูปขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิดอีกเป็นได้ทั้งสองกาล แต่สำหรับบุคคลอื่นๆ นอกจากนี้รวมทั้ง อสังขยัตตพรหมด้วย รูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดก็เฉพาะแต่ในขณะที่กำลังตายเท่านั้น แต่เมื่อ ยังมีชีวิตอยู่นั้นรูปขันธกำลังเกิด นี่เป็นข้อแตกต่างกันในคำถาม (ตอนต้น)

สำหรับคำถามตอนปลายที่ถามว่า เวทนาขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใน ภูมินั้นใช่ไหม? ก็ต้องตอบว่า สำหรับรูปพรหมนั้นถึงแม้ว่ารูปขันธไม้ไผ่กำลังเกิดก็จริง แต่เวทนาขันธกำลังเกิดแก่รูปพรหมนั้นในภุมินั้น เมื่อบุคคลทั้งหมดมีอบายบุคคล มนุษย์ เทวดา รูปพรหม อรูปพรหม ทั้งหมดเหล่านี้กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ เวลาใด เวลานั้นขณะนั้น เวทนาขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิด รูปขันธก็ไม่ไผ่กำลังเกิด แต่ถ้าบุคคลที่กล่าวมานี้ยังมีชีวิตอยู่ นั้นจะเรียกว่าเวทนาขันธไม้ไผ่กำลังเกิดนั้นเรียกไม่ได้ เรียกได้เฉพาะแต่ในขณะที่บุคคล เหล่านี้กำลังตายเท่านั้น ฉะนั้นจึงมีคำวิเศษนาว่า อรูป อูปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺต รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺต เวทนาภฺกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนุตานํ เตสํ ตตฺต รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนาภฺกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ

อติตวาระอนุโลม

ปุคคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
อุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปักขันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญฺหา ถามว่า รูปักขันธํเคยเกิดแก่บุคคลใด,
เวทนาขันธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า
อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔
ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท
เหล่านั้น เวทนาขันธํก็เคยเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญฺหา ถามว่าหรือว่า เวทนาขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด รูปขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิพจน์วิสัยนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัยนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น รูปขันธก็เคยเกิด

แสดงรูปักขันธมฺละ สัตถฺยาภักขันธมฺลียมกะ และสังขารักขันธมฺลียมกะ วิญญาณักขันธมฺลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมฺละ สัตถฺยาภักขันธมฺลียมกะ

จบรูปักขันธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนาภักขันธมฺละ

๑. เวทนาภักขันธมฺละ สัตถฺยาภักขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตํ, ตสฺส สลฺยาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตฺวาติ? เวทนาขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, สัตถฺยาภักขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺยาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตํ, ตสฺส เวทนาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตฺวาติ? หรือว่าสัตถฺยาภักขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺยาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺยาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภักขันธํ อูปฺปชฺชิตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

แสดงเวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาก-
ขันธมูละ

จบปคฺคลวาระ

๐๐๐๐

หมายเหตุ การที่แสดงองค์ธรรมว่า ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายนั้น ข้อนี้นี้คำว่าซึ่งกำลังเกิดอันได้แก่ อุปฺปชฺชนฺต บุคคฺลนั้น ต้องยกเว้นพระอรหันต์ แต่คำว่าซึ่งกำลังตายอันได้แก่ จวฺนฺต บุคคฺลนั้นได้แก่บุคคฺลทั้งหมด

ในอดีตวาระ เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะนี้ มีคำอธิบายอยู่ในหนังสือประมวลข้อธรรม หน้า ๒๘๔-๒๘๕ ที่ควรจะทราบอยู่บ้าง.

โอกาสวาระ

รูปิกขันธมูละ

๑. รูปิกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยตฺถ รูปิกฺขณฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปจันฺธฺเคยเกิดในภฺภูมิด, เวทนากจันฺธฺก็เคยเกิดในภฺภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสณฺสตฺเต ตตฺถ รูปิกฺขณฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปิกฺขณฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขณฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ. ในอัสสณฺสตฺตภฺภูมินั้น รูปจันฺธฺเคยเกิด แต่เวทนากจันฺธฺไม่เคยเกิดในภฺภูมินั้น, ในปญฺจโวการภฺภูมินั้น รูปจันฺธฺก็เคยเกิด เวทนากจันฺธฺก็เคยเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปิกฺขณฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากจันฺธฺเคยเกิดในภฺภูมิด, รูปจันฺธฺก็เคยเกิดในภฺภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปเป ตตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตถ โน จ ตตถ รูปกุขนุโธ
 อุปปชชิตถ, ปญจโวการเ ตตถ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชชิตถ รูปกุขนุโธ จ อุปปชชิตถ.
 ในอรุปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น
 เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด รูปขันธ์ก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณสัจจตมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์
 อย่างเดียว และ ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
 เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขนุโธ อุปปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปมฺมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
 และ ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
 เท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดง รุปิกขันธมฺละ สัณฺณากขันธมฺลียมกะ และสังขารักขันธมฺลียมกะ วิญญา-
 ณิกขันธมฺลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปิกขันธมฺละ เวทนากขันธมฺลียมกะ

จบรูปิกขันธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธ์มุละ

๑. เวทนากันขันธ์มุละ สัตถุญญากันขันธ์มุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ, ตตถ สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถาติ? เวทนากันขันธ์มุละเกิดในภุมมิด, สัตถุญญากันขันธ์มุละเกิดในภุมมินันนัชไหม?

วิสัชนา อามนตาคไช.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ, ตตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถาติ? หรือวาสัตถุญญากันขันธ์มุละเกิดในภุมมิด, เวทนากันขันธ์มุละเกิดในภุมมินันนัชไหม?

วิสัชนา อามนตาคไช.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมมิด ๔ ซึ่งเป็นเกิดแห่งนามกันขันธ์ ๔ กับปัญจโวการภุมมิด ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งกันขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลญญากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากันขันธ์มุละ อุปุปชชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมมิด ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามกันขันธ์ ๔ กับปัญจโวการภุมมิด ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งกันขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดงเวทนากันขันธ์มุละ สังขารักกันขันธ์มุลียมกะ และวิญญานักกันขันธ์มุลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากันขันธ์มุละ สัตถุญญากันขันธ์มุลียมกะ

จบเวทนากันขันธ์มุละ

ส่วนมุละมุลิตที่เหลือกก็เหมือนกัน ฉะนั้นจงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากันขันธ์มุละ

จบโอภาสวาระ

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์มธุละ

๑. รูปกัณฑ์มธุละ เวทนากัณฑ์มธุละ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปกัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถาเน เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภุมิ ในภุมินั้น รูปกัณฑ์มธุละเกิด แต่เวทนากัณฑ์มธุละไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปญฺจวอการภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์มธุละก็เกิด เวทนากัณฑ์มธุละก็เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์มธุละเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์มธุละเกิด แต่รูปกัณฑ์มธุละไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปญฺจวอการภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์มธุละก็เกิด รูปกัณฑ์มธุละก็เกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภุมิ กับอสัญญสัตตภุมิ ๑ และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภุมิ กับปญฺจวอการภุมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภุมิ กับปญฺจวอการภุมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภุมิ ๕) เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบพ ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลัง
เกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔ และ ปุณฺณ ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลัง
ตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดง รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ สัณฺญากขันธมูลียมกะ
สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญาณักขันธมูลียมกะ ต่อไปตามหลักของรูปักขันธมูละ
เวทนากขันธมูลียมกะ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
สณฺณากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนากขันธฺเคยเกิดแก่บุญคณใดในภูมิใด, สัณฺญากขันธฺก็
เคยเกิดแก่บุญคณนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สณฺณากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญากขันธฺเคยเกิดแก่บุญคณใดในภูมิใด,
เวทนากขันธฺก็เคยเกิดแก่บุญคณนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณฺนิฏฺฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญฺจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ สยฺยนาทฺทํ อปฺปชฺชิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณํ อปฺปชฺชิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญฺจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดง เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ และวิญญานักขันธมูลียมกะ
ต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกันจะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอดีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อดีตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณํ นปฺปชฺชิตฺตํ, ตสฺส เวทนากฺขณํ
นปฺปชฺชิตฺตาทิ? รูปักขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?
วิชันา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสันนิฎฐานบท
 ตสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไม่มีแล้ว
 องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โฆฆปัญฺหา ถามว่า รูปขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า นตฺถิ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท เพราะว่ามีบุคคลที่รูปขันธไม่เคยเกิด ในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่รูปขันธเคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสันนิฎฐานบท
 ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไม่มีแล้ว
 องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โฆฆปัญฺหา ถามว่า หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นไซ้ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า นตฺถิ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท เพราะว่ามีบุคคลที่เวทนาขันธไม่เคยเกิดในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธเคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น.

แสดงมูลที่เหลือต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูลิ

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สลฺลาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนาขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญฺจขันธํก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัตถุญฺจขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดงมูลีที่เหลือต่อไปตามหลักของสัตถุญฺจกขันธมูลี.

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลือก็เหมือนกัน ฉะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ.

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รูปกขันธมูละ

๑. รูปกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปขันธํไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธํก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนาภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปภขณฺโง นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธํไม่เคยเกิดในภุมิใด, รูปขันธํก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกุขนุโ อนุปปชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากุขนุโ อนุปปชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นปุเรปัญหา ถามว่า รูปจันท์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาจันท์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยนาว่า อรูปชิตถ ซึ่งเป็นคำวิสัยนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันท์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาจันท์เคยเกิด.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโ อนุปปชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขนุโ อนุปปชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญาสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นปุเรปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาจันท์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปจันท์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยนาว่า อรูปชิตถ ซึ่งเป็นคำวิสัยนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอสัณฺญาสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันท์ไม่เคยเกิด แต่รูปจันท์เคยเกิด

แสดงมูลที่เหลือดต่อไปตามหลักของเวทนากจันฺธมูลิ.

จบรูปจันฺธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากจันฺธมูละ

๑. เวทนากจันฺธมูละ สัณฺญากจันฺธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ อนุปปชิตถ, ตตถ สลฺลวากุขนุโ อนุปปชิตถาติ? เวทนาจันท์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, สัณฺญาจันท์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สยฺยวาทนุโร นุปรุชชิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโร นุปรุชชิตถาติ? หรือว่าสังญญานันท์ไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนากันท์ก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา และปฏิโลมปุจจา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้แก่ = อสังญุตต ภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทรอย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

แสดงมูลที่เหลื่อต่อไปตามหลักของสังญญากันฐมูลิ

จบเวทนากันฐมูลิ

ส่วนมูลิที่เหลื่อก็เหมือนกันจะนั้นจึงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนากันฐมูลิ

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสุวาระ

รูปักจันฐมูลิ

๑. รูปักจันฐมูลิ เวทนากันฐมูลิยมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโร นุปรุชชิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโร นุปรุชชิตถาติ? รูปจันทรก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากันท์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโร นุปรุชชิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโร นุปรุชชิตถ, สุตฺถาวาสานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโร จ นุปรุชชิตถ เวทนากุขนุโร จ นุปรุชชิตถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปจันทรก็ไม่เคยเกิด แต่เวทนากันท์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุตฺถาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปจันทรก็ไม่เคยเกิด เวทนากันท์ก็ไม่เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺต เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต, ตสฺส ตตฺต
รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺตาติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ
ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตตฺต เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต โน จ ตสฺส ตตฺต
รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต, สุตฺถาวาสาณํ ตสฺส ตตฺต เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิตฺต รูปกฺขนุโห
จ นุप्ปชฺชิตฺต. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธไม่เคยเกิด
แต่รูปขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภุมิ ใน
ภุมินั้นเวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด รูปขันธก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺต รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺต เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิด
(อุปฺปชฺชนฺต) และกำลังตาย (จวนฺต) ในอรุณภุมิกับอรุณภุมิ ๔ และ พระอนาคามีบุคคล ๑
ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภุมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภุมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ)

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ กับสุทธาวาสภุมิ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺต เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺต รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชิตฺต เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขยัตตภุมิ กับอสังขยัตตภุมิ ๑ และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดในสุทธาวาสภุมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภุมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ) พระอรหันต-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ กับสุทธาวาสภุมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดงมุขีที่เหลือนต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมุขี

จบรูปิกขันธมุขะ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? เวทนากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิโด, สัตถุญญากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินันไซ้ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัตถุญญากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิโด, เวทนากขันธโมเคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินันไซ้ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัตถุญญัตตภูมิ กับอสัตถุญญัตตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฎิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัตถุญญัตตภูมิ กับอสัตถุญญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

แสดงมูลที่เหลื่อต่อไปตามหลักของสัตถุญญากขันธมูลี

จบเวทนากขันธมูละ

ส่วนมูละมูลีที่เหลื่อก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอติตวาระปัจจนิก

อติตวารี นิฏฐิต.

อนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธจกเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธจกเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจกเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธจกเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา เย อรูปํ อูปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสหนฺติ เตสํ เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขณฺโง จ อูปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขณฺโง จ อูปฺปชฺชิสฺสติ. บุคคลเหล่าใดจกเกิดในอรูปภูมิแล้วจกปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นเวทนาขันธจกเกิด แต่รูปักขันธจกไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากนั้นเวทนาขันธจกเกิด รูปักขันธจกเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

สุดคือเหตุกบุคคล ๑ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตัตตภูมิ อรูปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 กามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจะเกิดในอรุปภูมิ
 แล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘
 (เว้นปัญจจมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕
 (เว้นจตุตถมานภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิและจะเกิดในอรุปภูมิ
 ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
 และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

สุดคือเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ
 และอรุปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา ถามว่า เวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใด
 รูปขันธจักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาติเหตุกปฏุชน ๑
 ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและ
 จะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการติเหตุก-
 ปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นปัญจจมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔,
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมาน-
 ภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรินิพพาน, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย
 ในอรุปภูมิและจะเกิดในอรุปภูมิภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพานซึ่ง
 เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทได้บทเดียวกันไว้ในปริมโกฐฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า เย อรุปี อุปปชชิตวา ปรินิพพายิสสนติ เตส เวทนาภขนุโ อูปปชชิสสตี
 โน จ เตส รูปภขนุโ อูปปชชิสสตี แล้วทรงยกเอาปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
 เกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก สุดคือเหตุกบุคคล ๑
 ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และอรุปภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรม
 ของสันนิฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฐฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
 ดังแสดงว่า อิตเรส เตส เวทนาภขนุโ จ อูปปชชิสสตี รูปภขนุโ จ อูปปชชิสสตี
 คำวิสันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทสสนวิสันนา ที่มีวิภังคโดยตรง

แสดงมูลที่เหลืต่อไป ฯลฯ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธ์มูละ

๑. เวทนากันขันธ์มูละ สัตถุญญากันขันธ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สลฺลนากุขนุโธ
อุปปชฺชิสฺสตีตี? เวทนากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?
วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลนากุขนุโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโธ
อุปปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ในอนุโลมปุจจา และ ปฏฺิโลมปุจจา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่
ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ
(เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า เวทนากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด,
สัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? หรือว่าสัตถุญญากันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนา-
กันขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัชนาว่า อามนฺตา
ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓
(เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ซึ่งเป็น
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น เวทนากันขันธ์จักเกิด สัตถุญญากันขันธ์จักเกิด หรือว่า
สัตถุญญากันขันธ์จักเกิด เวทนากันขันธ์จักเกิด.

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักกันขันธ์มูละ

๑. รูปักกันขันธ์มูละ เวทนากันขันธ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตฺถ รูปกุขนุโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
อุปปชฺชิสฺสตีตี? รูปักกันขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนากันขันธ์จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธีเช่น อสณฺณสตุเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
อูปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจไวการ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อูปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อูปฺปชฺชิสฺสติ.
ในอัสสณฺณสตุตตภูมิจึง รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไมเกิดในภูมิจึง, ในปญฺจไวการภูมิจึง
นึ่ง รูปขันธ์จักเกิด เวทนาขันธ์จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนุโธ
 อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักเกิดในภูมิใด, รูปขันธก็จักเกิดในภูมินั้นไหม?

วิธีเช่น อรูปะ ตตถ เวทนากุขนโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตถ รูปกุขนโธ
 อุปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจวอกาเร ตตถ เวทนากุขนโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกุขนโธ จ
 อุปฺปชฺชิสฺสตี. ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธจักเกิด แต่รูปขันธจักไม่เกิดในภูมินั้น, ใน
 ปญฺจวอการภูมินั้น เวทนาขันธก็จักเกิด รูปขันธก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยศุด รูปกษนุโธ อุปปุขชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากุขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณญัตตกัมมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปันธ์
อย่างเดียว และ ปัจจวาการกัมมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนโร อุปัชชิสสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ รุปกฤษโธ อุปปชชิสสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขั้น ๕ เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๓๗

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบุรีปักชั้นธมฺละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ สลฺลาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีตี? เวทนาขันธ์จักเกิดในภุมิใด, สัตถุญขันธ์ก็จักเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัตถุญขันธ์จักเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๕ กับปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตีตี? รุปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺสตุตฺตํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง จ อูปฺปชฺชิสฺสตี เวทนาภขณฺโง จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอัสสยusstตฺตภุมิ ในภุมินั้น

รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์จักเกิด เวทนาขันธ์จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรุปํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปภฺขนุโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรุปภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์จักเกิด รูปขันธ์จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุลอมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขยัตตภูมิอีก กับอสังขยัตตภูมิ ๑ และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณสุททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔ และปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณสุททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน จงแสดงต่อไปตามหลักของเวทนาขันธ์มูล

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโธ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? เวทนากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโธ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโธ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัตถุญากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธจกฺกเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏฺิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด และกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภุมิ ๔ ปญฺจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มฺุติและมฺุละที่เหลือก็เหมือนกัน จงแสดงตามหลักของเวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

จบปุคฺคโลกาสวาระ

และจบอนาคตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อนาคตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจณา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีตี? รูปกัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา เย อรูปฺ อูปฺปชฺชิตฺวา ปรีณิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปจฺฉิมภวีกานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรุปภูมิแล้วจักปรีณิพพาน บุคคลเหล่านั้นรูปกัณฑ์จักไม่เกิด แต่เวทนากัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกเหล่านั้น รูปกัณฑ์จักไม่เกิด เวทนากัณฑ์จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจณา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี ตสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปกัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจณา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๓ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรีณิพพานที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิกของปัญจโวการตีเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นปัญจมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๘

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๓ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถมานภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิแล้วจะปรีณิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิและจะเกิดในอรุปภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรีณิพพาน

และ ติเหตุกปฺปยุชน ๑ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจิตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจิตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
กัณท์กขณะสมังคีของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปยุชน ๑ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ
ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจิตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจิตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่
เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

แสดงมูลที่เหลือต่อไป ฯลฯ

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สญฺญากฺขนุโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? เวทนากขันธจักไมเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธจักไมเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนุโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัตถุญากขันธจักไมเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากขันธจักไมเกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุก-
ปุณฺชน ๑ ที่เป็นปัจจัยมกวิคะ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคี
ของปัจจุโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๓-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจัยมกวิคะ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๓-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิที่
เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงตามหลักของเวทนากขันธสัญญาขันธ์-
มูลียมกะ

จบปลุกลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีตี?
รูปักขันธจักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนากขันธจักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่เกิดในภูมิใด, รูปักขันธจักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา ถามว่า รูปจันทร์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาจันทร์
ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยสนาว่า อรูปภูมิ ๔
ซึ่งเป็นคำวิสัยสนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันทร์จักไม่เกิด แต่เวทนาจันทร์จักเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนาภขุโน นุปรุขุชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ รูปภขุโน นุปรุขุชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญาสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์
อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาจันทร์จักไม่เกิดในภูมิใด,
รูปจันทร์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยสนาว่า อรูปภูมิ ๔
ซึ่งเป็นคำวิสัยสนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอัสัณฺญาสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่ง
รูปจันทร์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันทร์จักไม่เกิด
แต่รูปจันทร์จักเกิด.

มูลิตีเหลือกี้เหมือนกัน

จบรูปุภักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนาภักขันธมูละ

๑. เวทนาภักขันธมูละ สัณฺญาภักขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนาภขุโน นุปรุขุชิสฺสตี, ตตฺถ สณฺญาภขุโน
นุปรุขุชิสฺสตี? เวทนาจันทร์จักไม่เกิดในภูมิใด, สัณฺญาจันทร์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยสนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน สณฺญาภขุโน นุปรุขุชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนาภขุโน
นุปรุขุชิสฺสตี? หรือว่าสัณฺญาจันทร์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาจันทร์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยสนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญสตัตตมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์
อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน แสดงตามหลักของเวทนากจันฺธมูละ สัณฺญา-
จันฺธมูลียมกะ

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักจันฺธมูละ

๑. รูปักจันฺธมูละ เวทนากจันฺธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปจันท์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันท์จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น
ในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปัจฉิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี
เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปจันท์จัก
ไม่เกิด แต่เวทนาจันท์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น
ในภุมินั้นรูปจันท์จักไม่เกิด เวทนาจันท์จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาจันท์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันท์จัก
ไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสณฺณสตฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปจฺฉิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี
 รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิในภุมินั้น
 เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคลที่เป็นปัจฉิม-
 ภวีกะเหล่านั้นในภุมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดใน
 จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓
 เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
 กังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
 จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้น
 อกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
 กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขยัตตภูมิอีก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ติเหตุกปฏุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิรฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิรฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

หมายเหตุ ในข้อที่ว่า สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน อสังญัตตตภูมิและจะเกิดในอสังญัตตตภูมิอีกนั้น มิได้หมายถึงภพที่สอง แต่หมายถึง ภพที่สามต่อไป แล้วจะกลับมาเกิดในภูมินี้ได้

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัจจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัจจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัจจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัตตญาณกขันธมูลียมกะ

จบปุคคลโลกาสวาระ
และจบอนาคตวาระปัจจนิก
อนาคตวารี นิญาติต์

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโธ อุปปฯขติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโธ อุปปฯขิตฺถาติ?
รูปักขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด เวทนากขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโธ อุปปฯขิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนุโธ
อุปปฯขิตฺติ? หรือว่าเวทนากขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปุ อุปปฯขนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโธ อุปปฯขิตฺถ
โน จ เตสํ รูปกฺขนุโธ อุปปฯขติ, ปญฺจโวการุ อุปปฯขนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺต อุปปฯขนฺตานิ

เตส เวทนากุขุโธ จ อุปปชิตถ รุปกุขุโธ จ อุปปชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ เวทนาขันธก็เคยเกิด แต่รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิและอสัญญัตตภูมิ เวทนาขันธก็เคยเกิด รูปขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกุขุโธ อุปปชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขุโธ อุปปชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขุโธ อุปปชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รุปกุขุโธ อุปปชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากันธมูลี

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติตี?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺตํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ โน จ เตสํ เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺลวากุขนุโธ จ อุปปชฺชิตถ เวทนากุขนุโธ จ อุปปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ สัตถุญฺญานํก็เคยเกิด แต่เวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ สัตถุญฺญานํก็เคยเกิด เวทนากขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกาลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ อุปปชฺชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโธ อุปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า วัฏฏักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกกลาป ที่ดับครั้งสุดท้าย

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่าอุปปาตักขณะสมังคีของชีวิตนวกกกลาปที่เกิดในขณะแรก

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัจจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัตตญาณกขันธมุลียมกะ

จบปุคคตวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รูปกขันธมูละ

๑. รูปกขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถาติ?
รูปกขันธกำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อสฺสณฺณสฺสฺเต ตตฺถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากขณฺโห
อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.
ในอัสสณฺณสฺสฺตภูมินั้น รูปกขันธกำลังเกิด แต่เวทนาขันธไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการ-
ภูมินั้น รูปกขันธก็กำลังเกิด เวทนาขันธก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกขณฺโห
อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยเกิดในภูมิใด, รูปกขันธก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อรุเป ตตฺถ เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ รูปกขณฺโห
อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.
ในอรุปภูมินั้น เวทนาขันธเคยเกิด แต่รูปกขันธไม่ใช้กำลังเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น
เวทนาขันธก็เคยเกิด รูปกขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนากขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อัสสณฺณสฺสฺตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปกขันธ
อย่างเดียว และ ปัจจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕

เท่านั้น

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ อุปปชชิตุ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ รูปกุขนุโธ อุปปชชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔

และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน ฯลฯ

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมุติยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชติ, ตตถ สลลลกุขนุโธ อุปปชชิตถาติ?

วิสัชนา อามนตา

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลลกุขนุโธ อุปปชชิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโธ
อุปปชชติ?

วิสัชนา อามนตา

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถาติ? รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาภันท์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสยสฺส ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิและอัสสยสฺสตตฺถภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด แต่เวทนาภันท์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจโวการภุมิที่นอกจากสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังเกิด เวทนาภันท์ก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺติ? หรือว่าเวทนาภันท์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ. ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปญฺจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาภันท์เคยเกิด แต่รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจโวการภุมิในภุมินั้น เวทนาภันท์ก็เคยเกิด รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิที่เรียกว่า อุปฺปาทกัณฺธสมังคิกของรูปาวจรปญฺจจมนานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทฺธาวาสภุมิ ๕

สุคติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคี
ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
อุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔
กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลิยมกะ

อนฺโถมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ
อุปฺปชฺชติเต? เวทนากันธกำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัตถุญากันธก็เคยเกิดแก่บุคคล
นั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัณฺหา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชฺชานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ
เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, อิตเรสํ จตฺตวการํ ปญจวการํ อุปฺปชฺชฺชานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ สลฺลวากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น

กำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นกำลังเกิด แต่สัญญาขั้นไม่เคยเกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจาก
สุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นก็กำลังเกิด สัญญาขั้นก็เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภุโน อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนาภุโน อุปฺปชฺชิตฺติ? หรือว่าสัญญาขั้นเคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขั้น
ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นไหม?

วิธินา จตุโวการา ปญจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภุโน อุปฺปชฺชิตฺถ
โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภุโน อุปฺปชฺชิตฺติ, จตุโวการํ ปญจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ
ตตฺถ สลฺลภาภุโน จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนาภุโน จ อุปฺปชฺชิตฺติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาขั้นเคยเกิด แต่เวทนาขั้นไม่ใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาขั้นก็เคยเกิด เวทนาขั้นก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภุโน อุปฺปชฺชิตฺติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลภาภุโน อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภุโน อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุโน อุปฺปชฺชิตฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า วัคคกขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัตตญาณกขันธมูลียมกะ

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาติตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาติตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รุปกฺขนุโ อนุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ อนุปฺปชฺชิตฺถาติ?
รูปันธํไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชิตฺถ เเคยเกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ อนุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รุปกฺขนุโ
อนุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนากันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รุปกฺขนุโ อนุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโ อนุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาป
ที่ดับครั้งสุดท้าย

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า อูปาทัก-
ขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัยนาว่า อุปุปชิตถ ซึ่งเป็นการวิสัยนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าปุณฺชน ๔ ผลบุญคผล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุญคผล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาตกขณะสมังคิของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยเกิด

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปภฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โฆมปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิกเขปวิสัยนาว่า นตฺถิ ซึ่งเป็นคำวิสัยนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าบุคคลที่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธ์เคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูลี

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตฺตญฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลญาภฺขณฺโห นุปฺปชฺชติธฺตติ? เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัตฺตญฺญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อุปุปชิตถ เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลญาภฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนาภฺขณฺโห นุปฺปชฺชติธฺตติ? หรือว่าสัตฺตญฺญาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ๗๑

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ๗๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากันธมูละ
สังขยากันธมูลียมกะ

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติวาทิ?
รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนากันธก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกุขนุโ
นุปฺปชฺชติวาทิ? หรือว่าเวทนากันธไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา ถามว่า รูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาจันทร์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า อูปฺปชฺชติ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันทร์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปจันทร์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาจันทร์เคยเกิด.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณยัตตตฺตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์
อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา ถามว่า หรือว่า เวทนาจันทร์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปจันทร์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตติวิสัชนาว่า อูปฺปชฺชติ ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอสัณฺณยัตตตฺตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันทร์อย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาจันทร์ไม่เคยเกิด แต่รูปจันทร์กำลังเกิด.

แสดงมุขีที่เหลืต่อไป

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺณยากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตตถ สลฺลยากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ
วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สยฺยวาทนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณสัจตกฺกมฺ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปันธ์
อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

มูลิและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูละ
สัณฺณกขันธมูลิยมกะ

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? รูปันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺ, สุตฺถวาเส ปรีนิตฺพพฺพตานํ อสยฺยวตฺตตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ จ นุปฺปชฺชิตฺ เวทนากุขนุโ จ นุปฺปชฺชิตฺ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺถวาสภุมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสัณฺณสัจตกฺกมฺในภุมินั้น รูปันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากขันธก็ไม่เคยเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺ, ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺติ? หรือว่าเวทนากขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทธาวาส อูปพชนุตานํ อสณฺณสตตํ อูปพชนุตานํ เตสํ ตตฺถ
 เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สุทธาวาเส
 ปรีนิพฺพนุตานํ อสณฺณสตตฺตา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ
 รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลัง
 เกิดในอัสัณฺณสตตตฺตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธไม่เคยเกิด แต่รูปขันธกำลังเกิดแก่บุคคล
 เหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลัง
 ตายในอัสัณฺณสตตตฺตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธก็ไม่เคยเกิด รูปขันธก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
 ที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิกับอรุปภูมิ ๔
 และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
 บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคี
 ของรูปาวจรปัญจมณณจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕
 สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสัณฺณสตตตฺตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคี
 ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสัณฺณสตตตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 สุทธาวาสภูมิ ๕ ที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมณณปฏิสนธิจิต ๑
 เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสัณฺณสตตตฺตภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะ-
 สมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอัสัณฺณสตตตฺตภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกม ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสกม ๕ (เว้นอกนิฏฐากม) ที่เรียกว่า ๗๑ กับสุทธาวาสกม ๕
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังกตธรรมที่เรียกว่า ๗๑ กับ
อสังกตธรรม ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากขันธมูล

จบรูปกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺโณปจฺฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห
นุปฺปชฺชติเตติ?

วิธํชา จตุโวการา ปณฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ
โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรีณิพฺพนฺตานํ อสฺสยสฺสตาณํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโห จ นุปฺปชฺชติ สลฺลวากฺขนฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังตายในจตุโวการกม ปณฺจโวการกม ในกมุนั้นเวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัตถุญากขันธ
เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในกมุนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกม
และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังกตธรรม ในกมุนั้นเวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัตถุญากขันธ
ก็ไม่เคยเกิด.

ปฏฺิโณปจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติเตติ?

วิธํชา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรีณิพฺพนฺตานํ อสฺสยสฺสตาณํ เตสํ
ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในสุทธาวาสกม ในกมุนั้นสัตถุญากขันธไม่เคยเกิด แต่เวทนากขันธกำลังเกิดแก่
บุคคลเหล่านั้นในกมุนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกม และบุคคลที่
เกิดอยู่ในอสังกตธรรม ในกมุนั้นสัตถุญากขันธไม่เคยเกิด เวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุ-
โวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า กัณฺถกฺขณสมํกฺขิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕
สุคฺคิอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกยฺยสัตตภูมิ กับอสังฺกย-
สัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ฯลฯ กับสุทธาวาส-
ภูมิ ๕

สุคฺคิอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกยฺยสัตตภูมิ กับอสังฺกย-
สัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน แสดงต่อไปตามหลักของเวทนากัณฺธมุละ
สังฺกยฺยากัณฺธมุลียมกะ

จบปุคฺคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

ปัจจุปปันนาตีตวารี นิฏฺฐิต.

ปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปัจฉิมภิกฺขุวํสํ ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโง จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโง จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภิกษุบุคคลเหล่านั้นกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด แต่เวทนาขันธกําลังเกิดไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภิกษุเหล่านั้นกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กําลังเกิดในอัสสณฺสตุตฺตภูมิ รูปักขันธกําลังเกิด เวทนาขันธกําลังเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานํ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโง จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขณฺโง จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกําลังตายใน ๓๐ ภูมิ และบุคคลที่กําลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด แต่รูปักขันธกําลังเกิดไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กําลังเกิดในอัสสณฺสตุตฺตภูมิ เวทนาขันธกําลังเกิด รูปักขันธกําลังเกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโง อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกษุ ซึ่งกําลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีปัญจโวการ- ติเหตุกปฏิสนธิจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๓-๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดใน
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิที่เรียกว่าอุปปาตักขณะสมังคี
ของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกุขนุโ อูปฺปชฺชตี เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิ
ที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการ-
ภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนฺโถมปุจฺฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชตี, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี?

วิสัณฺหา ปจฺฉิมภวีกานํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชตี โน จ
เตสํ สลฺลวากุขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
เวทนากุขนุโ จ อูปฺปชฺชตี สลฺลวากุขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคล

เหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์
จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชติติ?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺตํ อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺยาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อูปฺปชฺชนฺตานิ
เตสํ สลฺยาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสติ เวทนาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
ทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ สัญญาขันธ์จักเกิด
แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺยาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อูปปาตักขณะสมังคิของ
ดิเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อูปปาตักขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่า ฯลฯ

สุคตดิเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 มุติและมุละที่เหลือก็เหมือนกัน
 จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ?
 รูปันธํกำลังเกิดในภุมิใด, เวทนากันธกัฏักเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสณฺณสฺส เต ตตฺถ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ
 อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปกฺขนุโ จ อูปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโ จ
 อูปฺปชฺชิสฺสตี. ในอสังญสัจตภุมินั้น รูปันธํกำลังเกิด แต่เวทนากันธกัฏักไม่เกิดในภุมินั้น,
 ในปัญจโวการภุมินั้น รูปันธํกัฏักเกิด เวทนากันธกัฏักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ
 รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนากันธกัฏักเกิดในภุมิใด, รูปันธํกัฏักเกิดในภุมินั้น
 ใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปเ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกฺขนุโ
 อูปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ อูปฺปชฺชติ.
 ในอรูปภุมินั้น เวทนากันธกัฏักเกิด แต่รูปันธํไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปัญจโวการภุมินั้น
 เวทนากันธกัฏักเกิด รูปันธํกัฏักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมุตถกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขณฺโง อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สลฺลภกขณฺโง
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลภกขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนาภขณฺโง
อุปฺปชฺชตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูละที่เหลือนี้ก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปกขณฺโง อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภขณฺโง
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้น
ในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺจิมภวีกานํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสยสฺสตุํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ รุปกขณฺโง อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขณฺโง อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ
ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รุปกขณฺโง จ อุปฺปชฺชติ เวทนาภขณฺโง จ
อุปฺปชฺชิสฺสติ. เมื่อปัจจิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่กำลัง
เกิดในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจิมภวีกเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ
ในภุมินั้นรูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
รูปกุขนุโ อูปปชฺชตีตี? หรือว่าเวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิโด, รูปขันธก็กำลัง
เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี
โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ อูปปชฺชตี, ปญฺจโวการํ อูปปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ
เวทนากุขนุโ จ อูปปชฺชิสฺสตี รูปกุขนุโ จ อูปปชฺชตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธจักเกิด แต่รูปขันธไม่ใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิในภุมิ
นั้น เวทนาขันธก็จักเกิด รูปขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโ อูปปชฺชตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (ปัจฉิมภวีกะ
โดยอ้อม)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญสัตตภูมิที่เรียกว่า ๗๗ กับอสังญ-
สัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโ อูปปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ อูปปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีกที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของปัญจโวการ-
จุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปฺปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภุมิ และ
จะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีกกับอรุปภุมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ และจะเกิดในภุมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญาณกัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺยากุณฺโห
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัณฺหา ปจฺจิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชติ โน
จ เตสํ ตตฺถ สลฺยากุณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากุณฺโห จ อุปฺปชฺชติ สลฺยากุณฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจจิมภวีก-
บุคคฺลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์กำลังเกิด
แต่สัณฺญาณกัณฑ์ไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, บุคคฺลที่นอกจากปัจจิมภวีกะเหล่านั้น
กำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็กำลังเกิด สัณฺญาณกัณฑ์
ก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยากุณฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณฺญาณกัณฑ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์
ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยากุณฺโห
อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุณฺโห อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ
อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยากุณฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากุณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ ในภุมินั้นสัณฺญาณกัณฑ์จักเกิด
แต่เวทนากัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน
จตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ ในภุมินั้นสัณฺญาณกัณฑ์ก็จักเกิด เวทนากัณฑ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสัณฺนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ๑๗ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ๑๗ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ๑๗ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสัณฺนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๗

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธมิใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ, ปรยฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานิ อรูปเ ปัจฉิมภิกฺขุํ เตสํ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๐ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปักขันธมิใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภิกขุบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ รูปักขันธมิใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ ตสฺส รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็มิใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปัจฉิมภิกฺขุํ ปรยฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ปรยฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานิ อรูปเ ปัจฉิมภิกฺขุํ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธจักไม่เกิด แต่รูปักขันธกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภิกขุบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ เวทนาขันธก็จักไม่เกิด รูปักขันธก็มิใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุप्ปชฺชติ เป็นสัณนิฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานบท ได้แก่ = ปุ่ชฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ (เวณปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
ภังคักขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกัจฉิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า อุปปา-
ทักขณะสมังคีของอรุปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคี
ของอรุปจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รุปกุขนุโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ
ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ. พระอรหันต-
บุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน.

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉายสฺส เวทนากุขนุโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลยาคุนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสณฺสตุตํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากุขนุโห
นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สลฺลยาคุนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปรีนิพฺพนฺตานิ เตสํ เวทนากุขนุโห
จ นุปฺปชฺชติ สลฺลยาคุนฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐
ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอัสสณฺสตุตตภูมิ เวทนากขันธไม่ใช่ว่ากำลังเกิด แต่สัตถุญากขันธจัก
เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
เวทนากขันธก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิด สัตถุญากขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติติ?

วิธัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อปัจฉิมภวีกุศลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปัญจวัการภูมิ สัญญาขั้นจกไม่เกิด แต่เวทนาขั้นกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุวัการภูมิ ปัญจวัการภูมิ สัญญาขั้นจกไม่เกิด เวทนาขั้นก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

สุดคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก.

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุวัการภูมิ ปัญจวัการภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของดิเหตุจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปัญจวัการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของดิเหตุปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุวัการภูมิ ปัญจวัการภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของดิเหตุจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน.

จบปุคคลวาระ

๑. รุปจักขัณฐมูละ เวทนากจักขัณฐมูลียมกะ

วิชา **อุปปชยิตฺต จักเเกิด.**

วิธีชน **อุปุพฺพชติ** กำลังเกิด.

ในอนุโลมปัจจุบัน ยตุล ระบุทงนุโธ นุปรปรทติ	เป็นต้นนิฐฐนบท
ตตล เวทนททงนุโธ นุปรปรทติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโร นุปปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตถ รุปกนฺโธ นุปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานานต ได้แก่ = อสัณฺญัตตกฺกมฺ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์
อย่างเดียว.

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลนิธิเหลือกก็เหมือนกัน

จรรยาบรรณคุณธรรม

• • • •

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชติ, ตตถ สลฺลาภขนุโ นุปปชชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขนุโ นุปปชชิสฺสติ, ตตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชตีติ?

วิสัชนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปภขนุโ นุปปชชติ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชิสฺสตีติ? รูปันธํไม่ใช่ว่ากำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ นุปปชชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขนุโ นุปปชชิสฺสติ, ปญฺจโวการเ ปรีนิพพฺนฺตานิ อรูปปจฺฉิมภวีกานิ อสฺสยสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ จ นุปปชชติ เวทนาภขนุโ จ นุปปชชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธก็เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภุมิ บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะในอรูปภุมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสยสัตตภุมิ ในภุมินั้นรูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชตีตี? หรือว่าเวทนาขั้นจกไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขั้นจกไม่ใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺจิมภิกฺกานํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสฺสณฺสตุตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชตี,
ปญฺจโวการเร ปรีนิพฺพนฺตานํ อรูปํ ปจฺจิมภิกฺกานํ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชตี. เมื่อปัจจิมภิกขบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอัสสณฺสตุตภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้น
จกไม่เกิด แต่รูปขั้นกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ บุคคลที่เป็นปัจจิมภิกขะในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายใน
อัสสณฺสตุตภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้นจกก็ไม่เกิด รูปขั้นก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีกที่เรียกว่า ฯลฯ. กับปัญจโวการภูมิ ๒๑
(เวณิสฺสทาวาสภูมิ ๕)

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และ
จะเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
ภักกขณฺณสมํกฺขิของปัญจโวการติเหตุกจุตฺติจ ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เวณอบายภูมิ ๔) (ปรีนิพฺพนฺต โดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภุมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีกที่เรียกว่า ภักกขณฺณสมํกฺขิของปัญจโวการจุตฺติจ ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เวณอกนิฏฐาภูมิ) (ปรีนิพฺพนฺต โดยอ้อม)

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจิมภิกขะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ พระอรหันตบุคคล
๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ (ปัจจิมภิกขะ โดยตรง) กับอรูปภูมิ ๔

ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และ
จะไม่เกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจจิมภิกขะโดยอ้อม) กับอรูปภูมิ ๔

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอนิฏฐาภูมิ)

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ
กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอนิฏฐาภูมิ)

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปปภูมิ, พระอรหันตบุคคล
๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปปภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับอรุปปภูมิ ๔

ดิเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปปภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับอรุปปภูมิ ๔.

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ กับอสังขย-
ัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบรูปิกขันธมุละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี, ปรินิพฺพนฺตานิ อสลฺลวสฺตตฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ สลฺลวากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัตถุญากขันธจักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัณฺณสัจจตตฺตภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัตถุญากขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชตีติ?

วิสัชนา ปจฺจิมภวิกานิ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ, ปรินิพฺพนฺตานิ อสลฺลวสฺตตฺตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขนุโห จ นุप्ปชฺชติ. เมื่อปัจจิมภวีกะบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญากขันธจักไม่เกิด แต่เวทนากขันธกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัณฺณสัจจตตฺตภูมิ ในภูมินั้นสัตถุญากขันธ ก็จักไม่เกิด เวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุप्ปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโห นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ กับ จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยตรง) กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยอ้อม) กับจุตฺโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

สุคตฺโตเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตฺตตฺตภูมิ กับอสังฺกตฺ-
ตตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = ติเหตุกปฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปัจฉิมภวีกะ
โดยตรง) กับจุตฺโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับจุตฺโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพฺพนในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยตรง) กับจุตฺโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

ปฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และ
จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ฯลฯ (ปรินิพฺพนฺต โดยอ้อม) กับจุตฺโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

สุคตฺโตเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตฺตตฺตภูมิ กับอสังฺกตฺ-
ตตฺตภูมิ ๑.

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปคฺคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปนนานาคตวาระปัจจนิก

ปัจจุปปนนานาคตวาร์ นิฏฺฐิตํ

อติตานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รุปักขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ รุปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. บุคคลที่เป็นปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น รุปักขันธเคยเกิด แต่เวทนาขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น รุปักขันธก็เคยเกิด เวทนาขันธก็จักเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใด, รุปักขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ.

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รุปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภิกขุ)
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน.

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มูละ

๑. เวทนากัณฑ์มูละ สัณญากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต, ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา ปจฺฉิมภิกขุํ เตสํ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต โน จ เตสํ
สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ เวทนาภฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺต สลฺลภาภฺขนุโ
จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. บุคคลที่เป็นปัจฉิมภิกขุเหล่านั้น เวทนาขั้นที่เคยเกิด แต่สัณญากัณฑ์จัก
ไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภิกขุเหล่านั้น เวทนาขั้นก็เคยเกิด
สัณญากัณฑ์ก็จักเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ
อูปฺปชฺชิตฺตภาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺต เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ.

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภิกขุ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยตฺส วา ปน สลฺลาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตฺส เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺตอ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ)

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคถวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนาภักขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺต รูปภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺตอ, ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปันธํเคยเกิดในภูมิใด, เวทนาอันธักักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสฺสยฺสสฺสเต ตตฺต รูปภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺตอ โน จ ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ปญฺจโวการเร ตตฺต รูปภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺตอ เวทนาภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี. ในอัสฺสยฺสสฺสตฺตภูมินั้น รูปันธํเคยเกิด แต่เวทนาอันธักักไม่เกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น รูปันธํก็เคยเกิด เวทนาอันธักักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺต วา ปน เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺต รูปภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิตฺตอติ? หรือว่าเวทนาอันธักักเกิดในภูมิใด, รูปันธํก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปเร ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตฺต รูปภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺตอ, ปญฺจโวการเร ตตฺต เวทนาภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิสฺสตี รูปภุขฺนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺตอ. ในอรูปภูมินั้น เวทนาอันธักักเกิด แต่รูปันธํไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น เวทนาอันธักักเกิด รูปันธํก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากขณฺโธ อุปปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สตฺถกขณฺโธ
อุปปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สตฺถกขณฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากขณฺโธ
อุปปชฺชิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกขันธมูละ

๑. รูปกขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกขณฺโธ อุปปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากขณฺโธ
อุปปชฺชิสฺสตีติ? รูปจันท์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันท์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใน
ภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการเ ร ปจฺฉิมภวีกานํ อสฺสยสฺสตุตฺถานํ เตสํ ตตฺถ รูปกขณฺโธ
อุปปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากขณฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ
ตตฺถ รูปกขณฺโธ จ อุปปชฺชิตฺถ เวทนากขณฺโธ จ อุปปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคล
เหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญัตตภุมิ ในภุมินั้นรูปจันท์
เคยเกิด แต่เวทนาจันท์ก็ไม่ได้เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจาก
ปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ ในภุมินั้น รูปจันท์ก็เคยเกิด เวทนาจันท์ก็จักเกิด.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากขณฺโธ อุปปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
รูปกขณฺโธ อุปปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาจันท์ก็จักเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันท์ก็เคย
เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปานัน เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อูปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห อูปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอการานัน เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ อูปฺปชฺชิสฺสตี
 รูปกฺขณฺโห จ อูปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้น
 จักเกิด แต่รูปขั้นไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
 ปญฺจวอการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นก็จักเกิด รูปขั้นก็เกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
 ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปญฺจวอการภูมิ, พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
 ปญฺจวอการภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับปญฺจวอการภูมิ ๑๗ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕
 อบายภูมิ ๔)

ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภูมิ และ
 จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับปญฺจวอการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕)

สุคตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญัตตตฺถภูมิ กับอัสสญฺญ-
 ตตฺถภูมิ ๑

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภูมิ
 และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจวอการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อูปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อูปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภูมิ
 และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจวอการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ
ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ จตฺตวโถการณํ ปญฺจวโถการณํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกะบุคคล
เหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปญฺจวโถการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธเคยเกิด แต่สัตถุญญากขันธ
จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
จตุโวการภูมิ ปญฺจวโถการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธก็เคยเกิด สัตถุญญากขันธก็จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจวโถการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจวโถการภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับจตุโวการภูมิ ๔
ปญฺจวโถการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อายภูมิ ๔)

ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจวโถการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับจตุโวการภูมิ
๔ ปญฺจวโถการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจวโถการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจวโถการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภุขฺนุโ อปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุขฺนุโ อปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจุติวัฏการภูมิ ปัญจวัฏการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจุติวัฏการ-
ภูมิ ๔ ปัญจวัฏการภูมิ ๒๑ (เวฬุสัทธาवासภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน
จบปุคคโลกาสวาระ
และจบอติตานาคตวาระอนุโลม
๐๐๐๐

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนาภักขันธมุติยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปภุขฺนุโ นปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนาภุขฺนุโ นปฺปชฺชิสฺสตีติ?
รูปักขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาภักขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาภุขฺนุโ นปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปภุขฺนุโ
นปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาภักขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคล
นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปภุขฺนุโ นปฺปชฺชิตฺถ เป็นสัณนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนาภุขฺนุโ นปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสัณนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺค ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ, พระอรหันตบุคคฺค ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิตถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ
นุप्ปชฺชิสฺสตีติ?

วิธัชนา นตฺถิ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ
นุप्ปชฺชิตถาติ?

วิธัชนา อูปฺปชฺชิตถ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุप्ปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺค ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ, พระอรหันตบุคคฺค ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?
รูปักขันธไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนากขันธจักไม่เกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อูปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนุโ
นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่เกิดในภุมิใด, รูปักขันธก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยนา อูปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สตฺถุญฺญากฺขนุโ
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สตฺถุญฺญากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ
นุปฺปชฺชิตฺถาติ?

วิสัยนา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, สุตฺถาวาसानํ อรูปเป ปัจฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธก็เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภุมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธก็จักไม่เกิด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา ปญฺจโวการเ ปัจฉิมภวิกานํ อสฺสยฺสสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถาวาसानํ อรูปเป ปัจฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสยฺสสตฺตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธจักไม่เกิด แต่รูปักขันธเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภุมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็จักไม่เกิด รูปักขันธก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปรูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปรูมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปรูมิ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปรูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับอรูปรูมิ ๔

ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปรูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับอรูปรูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔)

ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

สุคตติเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตตฺตภูมิ กับอสังขยัตตตฺตภูมิ ๑

และ พระอนาคามีบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ผลเสกขบุคคฺล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปรูมิ พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปรูมิ (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) กับอรูปรูมิ ๔

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคล ๑
ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕.

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตตมฺมิ กับอสังขญ-
ัตตตมฺมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณ ยตถ สญฺญากุณฺโณ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตถ เวทนากุณฺโณ นุปฺปชฺชิตถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็น
ปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการกมฺมิ ปญฺจโวการกมฺมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในจตุโวการกมฺมิ ปญฺจโวการกมฺมิ กับจตุโวการกมฺมิ ๔ ปญฺจโวการกมฺมิ ๑๗
(เว้นสุทธาวาสกมฺมิ ๕ อบายกมฺมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการกมฺมิ
ปญฺจโวการกมฺมิ และจะไม่เกิดในกมฺมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการกมฺมิ ๔ ปญฺจโวการกมฺมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสกมฺมิ ๕) (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม)

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสกมฺมิ ๕ และกำลังตาย
ในสุทธาวาสกมฺมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐากมฺมิ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
สุทธาวาสกมฺมิ กับสุทธาวาสกมฺมิ ๕

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตตมฺมิ กับอสังขญ-
ัตตตมฺมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จําแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๗๑

มุถิและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

จบอดีตานาคตวาระปัจจนิก

อดีตานาคตวาร์ นิฏฺฐิตํ

และจบอุปปาทวาระ

อุปปาทวาร์ นิฏฺฐิตํ

๒. นิโรธวาระในปวัตติวาระ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงอุปาทวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงนิโรธวาระต่อไป :-

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห นิรุชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุชฺชติตีติ? รูปักขันธกํลัดดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธกํลัดดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตฺตา จวนฺตํ เตสํ รูปกฺขนุโห นิรุชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺชติ, ปญฺจโวการา จวนฺตํ เตสํ รูปกฺขนุโห จ นิรุชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ รูปักขันธกํลัดดับ แต่เวทนากขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ รูปักขันธก็กำลังดับ เวทนากขันธก็กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นิรุชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขนุโห นิรุชฺชติตีติ? หรือว่าเวทนากขันธกํลัดดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปา จวนฺตํ เตสํ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นิรุชฺชติ, ปญฺจโวการา จวนฺตํ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺชติ รูปกฺขนุโห จ นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรุปภูมิ เวทนากขันธกํลัดดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ เวทนากขันธก็กำลังดับ รูปักขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห นิรุชฺชติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะ
สมังคีของปญฺจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลัง
ตายในอรุปภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของอรุปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคัก-
ขณะสมังคีของปญฺจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุลิตีเหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌติตี?
วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากุขนุโธ
นิรุชฺฌติตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโห นิรุหฺมตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากุขนุโห นิรุหฺมตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญฺจโวการภูมิที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑
มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมตีติ?
รูปักขันธกำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสญฺญสฺส เต ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมตี โน จ ตตฺถ เวทนากุขนุโห
นิรุหฺมตี, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกุขนุโห จ นิรุหฺมตี เวทนากุขนุโห จ นิรุหฺมตี. ใน
อัสสญฺญสฺส ตตฺถภูมินั้นรูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น, ในปัญจโวการ-
ภูมินั้น รูปักขันธก็กำลังดับ เวทนาขันธก็กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโห นิรุหฺมตี, ตตฺถ รูปกุขนุโห
นิรุหฺมตีติ? หรือว่าเวทนาขันธกำลังดับในภูมิใด, รูปักขันธก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปเร ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมตี โน จ ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมตี,
ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากุขนุโห จ นิรุหฺมตี รูปกุขนุโห จ นิรุหฺมตี. ในอรูปภูมินั้น
เวทนาขันธกำลังดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ
ก็กำลังดับ รูปักขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌติ, ตตฺถ สลฺลวากุขนุโ นีรุชฺฌติตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ นีรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌติตี?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌติตี? รูปขันธกําลังดับแก่บุคคลใดในภุมิได, เวทนาขันธกําลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ นีรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌติ, ปญฺจวอการจวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ จ นีรุชฺฌติ เวทนากุขนุโ จ นีรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสังขยัตตภุมิในภุมินั้นรูปขันธกําลังดับ แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ ในภุมินั้นรูปขันธกําลังดับ เวทนาขันธก็กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโ นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นีรุชฺฌติตี? หรือว่าเวทนาขันธกําลังดับแก่บุคคลใดในภุมิได, รูปขันธกําลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อรูปา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมติ โน จ เตสํ
ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมติ, ปรลฺยวอการา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห จ นิรุหฺมติ
รูปกุขนุโห จ นิรุหฺมติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธกำลัง
ดับ, แต่รูปขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธก็กำลังดับ รูปขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
กังคักขณะสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุหฺมติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
ตายในอรูปภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า
กังคักขณะสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลภาภนุโ นิรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏฺิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญกถ ๔ ซึ่งกำลังตายใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของจตุตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลฺลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปักขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌตีติ?
รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัสนา อรูปา จวนุตานํ เตสํ รูปกุขนุโร น นิรุชฌติ โน จ เตสํ เวทนากุขนุโร
 น นิรุชฌติ, สพฺเพสํ อุปปชฺชนุตานํ เตสํ รูปกุขนุโร จ น นิรุชฌติ เวทนากุขนุโร จ น
 นิรุชฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้น
 กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ รูปชั้น
 ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโร น นิรุชฌติ, ตสฺส รูปกุขนุโร น
 นิรุชฌติ? หรือว่าเวทนาชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับแก่
 บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัสนา อสณฺณสตฺตฺตา จวนุตานํ เตสํ เวทนากุขนุโร น นิรุชฌติ โน จ เตสํ
 รูปกุขนุโร น นิรุชฌติ, สพฺเพสํ อุปปชฺชนุตานํ เตสํ เวทนากุขนุโร จ น นิรุชฌติ
 รูปกุขนุโร จ น นิรุชฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ เวทนาชั้นไม่ใช่
 กำลังดับ แต่รูปชั้นกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน
 ๓๑ ภูมิ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา ยสฺส รูปกุขนุโร น นิรุชฌติ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส เวทนากุขนุโร น นิรุชฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
 ตายในอรูปภูมิที่เรียกว่า ภัคฺคกฺขณะสมํคฺขาของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐.

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปา-
 ทกฺขณะสมํคฺขาของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาป
 ที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโร น นิรุชฌติ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส รูปกุขนุโร น นิรุชฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สุคตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า ภัคฺคกฺขณะสมํคฺขาของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปา-
 ทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาป
 ที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลี่ที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ น นีรุชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น
 นีรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ น นีรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น
 นีรุชฺฌตีติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา และ ปฏิโลมปุจฺฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังฺขยัตตคฤมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ปุณฺณ ๔
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕
 เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลี่และมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคฺคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

រូបក្បងធម្មតា

๑. รุปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนุโธ น นิรุชฺชติ, ตตฺถ เวทนา กฺขนุโธ น นิรุชฺชติตี? รูปจันตฺตํไมชํกำลังดํบในภฺภูมิด, เวทนาจันตฺตํไมชํกำลังดํบในภฺภูมินั้นไช้ไหม?

วิชา **นิติศาสตร์** กำลังดี.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รูปกุขนุโธ น นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าเวทนาขั้นนี้ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, รูปขั้นนี้ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา นิรุกติ กำลังดบ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยศถ รูปกษนโธ น นีรุชฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตลอด เวทนาภุขณฺโธ น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุรุषปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิตวิสัยชนาว่า นิรุชฌติ ซึ่งเป็นคำวิสัยชาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่าอรุณภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่ง นามขันธ์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังดับ.

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ น นิรุทธติ เป็นสัจนิฎฐานบท

ตลอด รูปกฤษณโธ น นิรุชฌติ เป็นสังขยบท

องค์ธรรมของสันนิภูฐานบท ได้แก่ = อสัณฺญัตตคฺกุณิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปันธ

อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา ถามว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปาฬิกคัตติสัชนาว่า

นิรุชฌติ ซึ่งเป็นคำวิชันาตรงกันข้ามกับบทตาม เพราะว่าอสังยุตต์ตถุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นอย่างเดียว ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนากันธิไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปชั้นกำลังดับ.

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากันธิมุละ

๑. เวทนากันธิมุละ สัณญากันธิมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ สลุลากุขนุโ น นิรุชฌติตี?

วิชันา อามนตา.

ปฎิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สลุลากุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติตี?

วิชันา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากันธิมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ รูปักุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติตี? รูปักันธิไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนากันธิก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชันา อรูปา จวนุตานิ เตสํ ตตถ รูปักุขนุโ น นิรุชฌติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติ, สพุเพสํ อุปปชฺชนุตานิ เตสํ ตตถ รูปักุขนุโ จ น นิรุชฌติ

เวทนาภวนุโร จ น นิรุชฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรุปภูมิ ในภูมินั้นรูปชั้นไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้นกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้นรูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภวนุโร น นิรุชฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปภวนุโร น นิรุชฌติ? หรือว่าเวทนาชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสญฺญสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนาภวนุโร น นิรุชฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภวนุโร น นิรุชฌติ, สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนาภวนุโร จ น นิรุชฌติ รูปภวนุโร จ น นิรุชฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอัสญุตตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปชั้นกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ รูปภวนุโร น นิรุชฌติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภวนุโร น นิรุชฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของอรุปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปฺปาทักขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภวนุโร น นิรุชฌติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปภวนุโร น นิรุชฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสญุตตตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสญุตตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปา-
ทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาป
ที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมุขียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห
น นินฺรุณฺตีติ?

วิธัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห น นินฺรุณฺติ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺตีติ?

วิธัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา และ ปฏิโลมปุจฺฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกคิอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺกตตณฺทิมุขีที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
อสังฺกตตณฺทิมุขี ๑

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาทักขณะ
สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะ
แรก กับ ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อติตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺตาติ?
รูปักขันธเคยดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
นิรุชฺฌิตฺตาติ? หรือว่าเวทนากขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฎิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุญคณ ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส สณฺณากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สณฺณากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
นิรุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ? รูปักขันธเคยดับในภูมิใด, เวทนากขันธก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสณฺสตุเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ. ในอสังฺกตตมฺมินฺ รูปักขันธเคยดับ แต่เวทนากขันธไม่เคยดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น รูปักขันธก็เคยดับ เวทนากขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธเคยดับในภูมิใด, รูปักขันธก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ. ในอรูปภูมินั้น เวทนากขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่เคยดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น เวทนากขันธก็เคยดับ รูปักขันธก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อสัณฺณสัทตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปจันท์
อย่างเดียว และปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕
เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขนุโธ นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามจันท์ ๔

และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งจันท์ ๕

เท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปจันฐมูละ

๐๐๐๐

เวทนากจันฐมูละ

๑. เวทนากจันฐมูละ สัณฺญากจันฐมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ นิรุชฺฌิตถ, ตตถ สลฺลวากุขนุโธ
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโธ
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถาติ? รูปักขันธก็เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสยสฺส ตานํ เถสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ โน จ เถสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ปญฺจวโการานํ เถสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้น รูปักขันธก็เคยดับ แต่เวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจวโการภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธก็เคยดับ เวทนาขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปานํ เถสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ โน จ เถสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ, ปญฺจวโการานํ เถสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ รูปกฺขนุโห จ นิรุหฺมิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจวโการภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็เคยดับ รูปักขันธก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกคิอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภุมิกับอสังขยัตตภุมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจวโการภุมิกับปัญจวโการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจวโการภุมิ กับปัญจวโการภุมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕ อปายภุมิ ๔)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ
กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) พระอรหันตบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูถิยมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโห
นิรุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจุตฺตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจุตฺตโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕)

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป
มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบบุคคลโลกาสวาระ
และจบอดีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อดีตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตฺตาติ? รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺต, ตสฺส รูปกฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตฺตาติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โฆฆปัญหา ถามว่า รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด,
เวทนาขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด,
รูปักขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิกเขปวิสัชนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิธานห้ามองค์ธรรมของสันนิษฐานบท เพราะว่าบุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยดับหรือ
เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยดับหรือเวทนาขันธ์เคย
ดับมาแล้วทั้งสิ้น

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส สลฺลภาภฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ
น นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนาภฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ? รูปขันธ์ไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิตถ เคยดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ รูปภฺขนุโ น
นิรุชฺฌิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภุมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฌิตถุ เคยดัก.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, ตตถ สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลและมูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ? รูปกัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจักรกัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌิตถุ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถุ, สุตฺตาวาสานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ จ น นิรุชฌิตถุ เวทนากุขนุโ จ น นิรุชฌิตถุ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นรูปกัณฑ์ไม่

เคยดับ แต่เวทนาขั้นที่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
สุทธาวาสภพ ในภพนั้นรูปขั้นก็ไม่เคยดับ เวทนาขั้นก็ไม่เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
รูปภฺขนุโห น นิรุหิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขั้นไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภพใด, รูปขั้น
ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภพนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ โน จ ตตฺถ
ตตฺถ รูปภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ, สุทธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห จ น นิรุหิตฺถ
รูปภฺขนุโห จ น นิรุหิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภพ ในภพนั้น
เวทนาขั้นไม่เคยดับ แต่รูปขั้นเคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
เกิดอยู่ในสุทธาวาสภพ ในภพนั้นเวทนาขั้นก็ไม่เคยดับ รูปขั้นก็ไม่เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุพภพ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุพภพ
กับอรุพภพ ๔

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภพ ๕ และกำลังตายใน
สุทธาวาสภพ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภพ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
สุทธาวาสภพ กับสุทธาวาสภพ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโห น นิรุหิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขยัตตภพ กับอสังขยัตตภพ ๑

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภพ ๕ และกำลังตาย
ในสุทธาวาสภพ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภพ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานใน
สุทธาวาสภพ กับสุทธาวาสภพ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป
มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นිරุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลภากฺขณฺโห
น นිරุหฺมิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภากฺขณฺโห น นिरุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขณฺโห น นिरุหฺมิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันต์บุคคล ๑
ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิกับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบปุคคโลกาสวาระ
และจบอตีตวาระปัจจนิก.

๐๐๐๐

อนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์จกัณฑ์แก่บุคคลใด, เวทนากัณฑ์จกัณฑ์แก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์จกัณฑ์แก่บุคคลใด, รูปกัณฑ์จกัณฑ์แก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺจิมภิกฺกานํ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุหฺมิสฺสติ รูปกฺขณฺโห จ นิรุหฺมิสฺสติ. เมื่อปัจจิมภิกฺกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุปภูมิก็ดี และบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในอรุปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนากัณฑ์จกัณฑ์ แต่รูปกัณฑ์จกัณฑ์แก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เหลือนอกนั้นเวทนากัณฑ์จกัณฑ์ รูปกัณฑ์จกัณฑ์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส.

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด และกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะดับในปัญจโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญัตตภูมิและอรุปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจตุตถกามภูมิ) และจะเกิดในอรุณภูมิแล้วจะปรินิพพานที่เรียกว่า ภังคักขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจิต ๘ (เว้นปัญจกามวิบาก) เจตสิก ๓๕ กับมรรคที่ดับครั้งสุดท้าย ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ และจะเกิดในอรุณภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในปัญจโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสณฺณัตตภูมิ และอรุณภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นินฺรุณิสฺสตี, ตสฺส สลฺลวภฺขนุโ นินฺรุณิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวภฺขนุโ นินฺรุณิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นินฺรุณิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา และ ปฏิโลมปุจฺฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของ

ติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคฺคล ๓ (เวณปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เวณอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธจักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? หรือว่าสัญญาขันธจักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิธานว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิธานรับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคฺคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรมภูมิ ปัญจวาทกรรมที่เรียกว่า อุปาทกขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคฺคล ๓ (เวณปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เวณอกนิฏฐาภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัญญาขันธจักดับ เวทนาขันธจักดับ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคฺคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฺฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสตีติ? รูปักขันธจักดับในภูมิใด, เวทนาขันธจักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธานา อสณฺณสฺส เต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสติ, ปญฺจวาทเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิสฺสติ. ในอสังขยัตตภูมินั้น รูปักขันธจักดับ แต่เวทนาขันธจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัญจวาทกรรมภูมินั้น รูปักขันธจักดับ เวทนาขันธจักดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับในภูมิใด, รูปักขันธจักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธานา อรูปे ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุหฺมิสฺสติ, ปญฺจวาทเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุหฺมิสฺสติ.

ในอรุณภูมินั้น เวทนาจันรจักดับ แต่รูปจันรจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น เวทนาจันรจักดับ รูปจันรจักดับ.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปจันรมุขะ

เวทนากจันรมุขะ

๑. เวทนากจันรมุขะ สัตถุญากจันรมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ นิริขณิสสตี, ตตถ สลลภากุขนุโ นิริขณิสสตีติ?

วิสัณหา อามนุตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลภากุขนุโ นิริขณิสสตี, ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขณิสสตีติ?

วิสัณหา อามนุตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมุขะที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอคาสวาระ

บุคคลโลกาสวาระ

รูปจันรมุขะ

๑. รูปจันรมุขะ เวทนากจันรมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นิริขณิสสตี, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขณิสสตีติ? รูปจันรจักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจันรจักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณหา อสลลสตุตตานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ นิริขณิสสตี โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขณิสสตี, ปญจโวการานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ จ นิริขณิสสตี

เวทนาภขุโน จ นิรุณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภพนั้น
รูปขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิด
อยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภพนั้นรูปขันธ์จักดับ เวทนาขันธ์จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปภขุโน นิรุณิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภพใด, รูปขันธ์จักดับ
แก่บุคคลนั้นในภพนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ
รูปภขุโน นิรุณิสฺสติ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโน จ นิรุณิสฺสติ
รูปภขุโน จ นิรุณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภพนั้นเวทนาขันธ์
จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
ปัญจโวการภูมิ ในภพนั้นเวทนาขันธ์จักดับ รูปขันธ์จักดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะดับในอสังขยัตตภูมิอีก กับสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภพ
ที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๓

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปภขุโน นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ตีเหตุปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภพที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ และจะดับในภูมิ
ที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัจจุโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัตถุญญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
สญฺญากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุตฺตโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ กับจุตฺ ๔ ปัจจุ ๒๖,

ปุ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ และจะดับ
ในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจุตฺ ๔ ปัจจุ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

(ยกองค์ธรรมตามรูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะมีจำเป็นที่จะต้องแยก
ปัจฉิมภวีกะออกมาไว้โดยเฉพาะ)

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใดใน
ภูมิใด, สัตถุญญากขันธจักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? หรือว่าสัตถุญญากขันธจักดับแก่
บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลนั้น
ในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิภาวนวิสัชนาว่า อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนา

รับรององค์ธรรมของสันนิฐานบท เพราะว่าปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖, ปุณฺณ ๔ ผลเสกข- บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวฬุสัทธาวาสภูมิ ๕) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของ สันนิฐานบทเหล่านั้น สัญญาขันธก็จักดับ เวทนาขันธก็จักดับ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลโลกาสวาระและอนาคตวาระอนุโลม

หมายเหตุ ต่อไปนี้ในอนุโลมปุจฉา และในปฏิโลมปุจฉา ถ้ามีคำวิสัยว่า อามนุตา แล้ว การแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสนั้นแสดงรวมกันได้.

๐๐๐๐

อนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺนิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺนิสฺสตีตี? รูปักขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนากันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา ปจฺฉิมภวิกานํ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสณฺตี เตสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺนิสฺสตี โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺนิสฺสตี, ปรินิพฺพณฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ น นินฺรุณฺนิสฺสตี เวทนากฺขณฺโห จ น นินฺรุณฺนิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิที่ดี และบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ แล้วจะเกิดในอรุณภูมิและจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี รูปักขันธจักไม่ดับ แต่เวทนากันธก็จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคล เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปักขันธก็จักไม่ดับ เวทนากันธ ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณฺนิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณฺนิสฺสตีตี? หรือว่าเวทนากันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม?

วิชา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิที่เรียกว่า อุปาทกขณะสมังคีของอรุณปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตตถมานภูมิ) แล้วจะเกิดในอรุณภูมิ และจะปรินิพพานที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุตติจิต ๘ (เว้นปัญจถมานวิบาก) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิและจะเกิดในอรุณภูมิภูมิใดภูมิหนึ่งอีก(เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของติเหตุกจุตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขณฺโห เวทนากฺขณฺโห น นินฺรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคีของติเหตุกจุตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตี, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของติเหตุกัจฉิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอภาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตีติ? รูปันธจกฺกัไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธจกฺกัไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺหิสฺสตี จกฺกั.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตี, ตตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺหิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจกฺกัไม่ดับในภูมิใด, รูปันธจกฺกัไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฌิสฺสตี จักคัปป.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ ฐัญญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตถ สลฺลาภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตีติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตีติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมฺมละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ ยตถ รูปภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาภกัณฑ์จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิสัยนา อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฌิสฺสตี, ปรินิพฺพทนํ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ จ น นิรุชฌิสฺสตี เวทนาภขนุโ จ น นิรุชฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์

จักไม่ดับ แต่เวทนาชั้นจกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในจุวัการภพ ปัญจวัการภพ ในภพนั้นรูปชั้นจกไม่ดับ เวทนาชั้นจก
ไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภขุโธ น นิริขณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปภขุโธ น นิริขณิสฺสติ? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภพใด, รูปชั้น
จกไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภพนั้นใช่ไหม?

วิธึชา อสฺสยสฺส ตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโธ น นิริขณิสฺสติ โน จ เตสํ
ตตฺถ รูปภขุโธ น นิริขณิสฺสติ, ปรีนิพฺพตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภขุโธ จ น
นิริขณิสฺสติ รูปภขุโธ จ น นิริขณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญัตตภพ
ในภพนั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ แต่รูปชั้นจกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคล
เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุวัการภพ ปัญจวัการภพ ในภพนั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ
รูปชั้นจกไม่ดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภขุโธ น นิริขณิสฺสติ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภขุโธ น นิริขณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ
ซึ่งกำลังเกิดในรูปภพที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐
กับรูปภพ ๔, ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภพ
และจะดับในภพที่ตนเกิดอยู่อีก กับรูปภพ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุวัการภพ ปัญจวัการภพ
ที่เรียกว่า ภัคักขณะสมังคีของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับจุวัการภพ ๔ ปัญจวัการภพ ๒๒ (เว้นอบายภพ ๔) (โดยตรง), ปุณฺณ ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภพ (เว้นอกนิฏฐาภพ) และจะไม่ดับในภพที่ตนเกิด
อยู่อีก ที่เรียกว่า ภัคักขณะสมังคีของจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกลาป
ที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภพ (เว้นอกนิฏฐาภพ) (โดยอ้อม)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นีรุชฺณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นีรุชฺณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตตฺถมม และจะดับในอสังฺกตตตฺถมมอีก กับอสังฺกตตตฺถมม ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวการมม ปญฺจวการมม ที่เรียกว่า กังกักขณะสมังคีของตฺตเหตุจตฺตจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับจุตฺตวการมม ๔ ปญฺจวการมม ๒๒ (เว้นอบายมม ๔) (โดยตรง), ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ มม (เว้นอกนินฺนฐาามม) และจะไม่ดับในมมที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า กังกักขณะสมังคีของจตฺตจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปชีวิตนวกกาลาที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ มม (เว้นอกนินฺนฐาามม) (โดยอ้อม)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จําแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิตีที่เหลือนก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตฺตญฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นีรุชฺณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
สญฺญากฺขณฺโห น นีรุชฺณิสฺสตีตี?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขณฺโห น นีรุชฺณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขณฺโห น นีรุชฺณิสฺสตีตี?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจําแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวการมม ปญฺจวการมมที่เรียกว่า กังกักขณะสมังคีของตฺตเหตุจตฺตจิต ๑๓

เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุตโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
อบายภูมิ ๔) (โดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และ
จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ภังคกขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗
มูลิและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน
จบปุคคโลกาสวาระ
และจบอนาคตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺถาติ?
รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิลอมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
นิรุชฺฌติตี? หรือว่าเวทนากขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตฺถ
โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสฺสยฺสสฺสตา จวนฺตานํ เตสํ
เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรุณภูมิ เวทนากขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับ
แก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ อสฺสยฺสสฺสตาจภูมิ
เวทนากขันธก็เคยดับ รูปักขันธ ก็กำลังดับ.

ปฎิโณปจณา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโธ นิรุชฺฌมิตฺต, ตสฺส เวทนากุขนุโธ
นิรุชฌมิตฺติ?

วิธนา สพเพส อุปปชฺชนุตานํ อสณฺณสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ สณฺณากฺขนฺโธ
 นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ
 สณฺณากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลัง
 เกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ สัญญาขั้นนี้เคยดับ แต่เวทนาขั้น
 ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการ-
 ภูมิ สัญญาขั้นนี้ก็เคยดับ เวทนาขั้นนี้ก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส สณฺณากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สณฺณากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
 ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก, สุกตือเหตุกบุคค ๑ ซึ่งกำลังตายใน
 อสังขยัตตภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคิของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปกคควาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถาติ?
รูปักขันธกําลังคฺบในภุมิไค, เวทนาขันธกํเคยคฺบในภุมินันฺไซฺหม?

วิสัชนา อสฺสณฺสสฺสเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตถ, ปญฺจโวการเ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตถ.
ในอัสฺสณฺสคฺคภุมินันฺ รูปักขันธกําลังคฺบ แต่เวทนาขันธกํเคยคฺบในภุมินันฺ, ในปญฺจโวการ-
ภุมินันฺ รูปักขันธกําลังคฺบ เวทนาขันธกํเคยคฺบ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตติ? หรือว่าเวทนาขันธกํเคยคฺบในภุมิไค, รูปักขันธกําลังคฺบในภุมินันฺไซฺหม?

วิสัชนา อรุเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ,
ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ. ในอรุปภุมินันฺ
เวทนาขันธกํเคยคฺบ แต่รูปักขันธกํเคยคฺบในภุมินันฺ, ในปญฺจโวการภุมินันฺ เวทนาขันธ
กํเคยคฺบ รูปักขันธกําลังคฺบ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มูลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัลยญาณกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สลฺยญาณกฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺยญาณกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
นิรุชฺฌิตติ?

วิชา อามนตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโ นิริขณฺติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริขณฺติตฺถาติ? รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา สุตฺทาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสฺสยสฺส ตตฺถา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ นิริขณฺติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริขณฺติตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจวอการาว จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ จ นิริขณฺติ เวทนากุขนุโ จ นิริขณฺติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยสัตตภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจวอการภุมิที่นอกจากสุทธาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปักขันธก็กำลังดับ เวทนาขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโ นิริขณฺติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโ นิริขณฺติตี? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริขณฺติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโ นิริขณฺติ, ปญฺจวอการาว จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโ จ นิริขณฺติตฺถ รูปกุขนุโ จ นิริขณฺติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจวอการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธเคยดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจวอการภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธก็เคยดับ รูปักขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง) พระอนาคามีบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมณานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕, สุกตือเหตุกบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญญัตตตภูมิ ที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของชีวิตนวกกตลาปที่ดับครั้งสุดท้ายกับอัสสญญัตตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคละ ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌติตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคละ ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปาทักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกตลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕), ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคละ ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิกับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคละ ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า กังคักขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติตฺถาติ? เวทนาขันธํกำลังัดับแกํบุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญากขันธํก็เคยัดับแกํบุคคลนั้นในภุมินั้นไฉ้ไหม?

วิสัชนา สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติตฺถ, อิตเรสํ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธํกำลังัดับ แต่สัตถุญากขันธํไม่เคยัดับแกํบุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ที่นอกจากสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธํก็กำลังัดับ สัตถุญากขันธํก็เคยัดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติตฺติ? หรือว่าสัตถุญากขันธํเคยัดับแกํบุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธํก็กำลังัดับแกํบุคคลนั้นในภุมินั้นไฉ้ไหม?

วิสัชนา จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ในภุมินั้นสัตถุญากขันธํเคยัดับ แต่เวทนาขันธํไม่ไฉ้กำลังัดับแกํบุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ในภุมินั้นสัตถุญากขันธํก็เคยัดับ เวทนาขันธํก็กำลังัดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภุมิ ๕ (โดยตรง) พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทฺธาวาสภุมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่าภังคกษณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมนานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทฺธาวาสภุมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวการณฺมิ ปญฺจวการณฺมิ
ที่เรียกว่า กังคักขณฺณสมังคีของจุตฺตจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
จุตฺตวการณฺมิ ๔ ปญฺจวการณฺมิ ๒๑ (เวณฺสฺสททวาทสฺส ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวาทสฺส นีรฺุณฺณตฺถ เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุณฺโณ นีรฺุณฺณตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุตฺตวการณฺมิ ปญฺจวการณฺมิที่เรียกว่า อุปฺปาตักขณฺณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก
๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจุตฺตวการณฺมิ ๔ ปญฺจวการณฺมิ ๒๑ (เวณฺสฺสททวาทสฺส ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวการณฺมิ ปญฺจวการณฺมิ
ที่เรียกว่า กังคักขณฺณสมังคีของจุตฺตจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
จุตฺตวการณฺมิ ๔ ปญฺจวการณฺมิ ๒๑ (เวณฺสฺสททวาทสฺส ๕)

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกุณฺโณ น นีรฺุณฺณตฺถ, ตสฺส เวทนากุณฺโณ น
นีรฺุณฺณตฺถาติ? รุปขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา นีรฺุณฺณตฺถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตฺถ. ตสฺส รูปกฺขณฺโห น
 นිරุชฺฌิตฺติ? หรือว่าเวทนาขั้นนี้ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขั้นนี้ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้น
 ใช่ไหม?

วิสัณฺหา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตฺติ เป็นสัณนิฐานบพ

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิกของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขกลาป
 ๓-๓-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก, ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 อรูปภูมิที่เรียกว่า ภัคคักขณะสมังคิกของอรุปจิตติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบพ = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺถ เป็นสัณนิฐานบพ

ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺติ เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสัณนิฐานบพ = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสัณนิฐานบพไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบพ = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

•••••

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺติ, ตสฺส สลฺลวากฺขณฺโห น
 นिरุชฺฌิตฺตาติ?

วิสัณฺหา นिरุชฺฌิตฺถ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
 น นिरุชฺฌิตฺติ?

วิสัยนา นตฺติ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโร น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺฌติตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป
๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก, สุกตฺตือเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺกยัตตตฺตภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺฌติตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโร น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมุตตะที่เหลือนั้นเหมือนกัน

จบปุคคฺลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโร น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโร น
นิรุชฺฌติตฺถาติ? รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฺฌติตถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากุขนุโร น นิรุชฺฌติตถ, ตตฺถ รูปกุขนุโร น
นิรุชฺฌติตฺติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่เคยดับในภูมิใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุชฌติ กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฐมุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฐมุละ

๑. เวทนากัณฐมุละ สัณญากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ สณฺญากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ?

วิสัยนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สณฺญากุขนุโ น นิรุชฌิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถิ?

วิสัยนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลภาสวาระ

รูปกัณฐมุละ

๑. รูปกัณฐมุละ เวทนากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌติ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ? รูปกัณฐมิใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิได, เวทนากัณฐมิใช่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไหม?

วิสัยนา ปณฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ น นิรุชฌติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฌิตถ, สุตฺถาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺส ตตถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ รูปกุขนุโ จ น นิรุชฌติ เวทนากุขนุโ จ น นิรุชฌิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรุณภูมิ ในภูมินั้น รูปชั้นที่มิใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้นที่เคียดแค้นแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และอสังขญัตตภูมิ ในภูมินั้นรูปชั้นที่มิใช่กำลังดับ เวทนาชั้นที่มิใช่เคียด.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺติ? หรือว่าเวทนาชั้นที่มิใช่เคียดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นที่มิใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา สุทฺธาวาเส ปรีณิพฺพนฺตานิ อสฺสยสฺส ตฺตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺติ, สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ อสฺสยสฺส ตฺติ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ รูปภฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่มิใช่เคียด แต่รูปชั้นที่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิและอสังขญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่มิใช่เคียด รูปชั้นที่มิใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕), ติเหตุกปุณฺชน, ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุณภูมิ กับอรุณภูมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจกมฺมานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกคิโเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขญัตตภูมิที่เรียกว่า อุปปาตักขณะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรกกับอสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นีรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในสุทธาวาสกมฺม ๕ (โดยตรง), พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสกมฺม ๔
(โดยอ้อม) ที่เรียกว่าภังคกษณะสมังคิของรูปาวจรปัญจมณานจิตฺต ๑ เจตสิก ๓๐
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสกมฺม ๕, สุกตือเหตุกบุคค ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อัสสณฺณัตตกมฺมที่เรียกว่า ภังคกษณะสมังคิของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
อัสสณฺณัตตกมฺม ๑

และ พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสกมฺม ๕ ที่เรียกว่า
อุปาทกษณะสมังคิของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกฺลาป ๔
กับสุทธาวาสกมฺม ๕ สุกตือเหตุกบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสณฺณัตตกมฺมที่เรียกว่า
อุปาทกษณะสมังคิของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก กับอัสสณฺณัตตกมฺม ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกษณฺธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากษณฺธมฺมละ

๑. เวทนากษณฺธมฺมละ สัณฺณากษณฺธมฺมฺมฺมละ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ
น นีรุชฺฌิตถาติ? เวทนากษณฺธมฺมไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคใดในกมฺมใด, สัณฺณากษณฺธมฺมก็ไม่เคยดับ
แก่บุคคใดในกมฺมใดนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น
นีรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิตถ, สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ
อสลฺลวาสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นีรุชฺฌติ สลฺลวากฺขนฺโธ จ น นีรุชฺฌิตถ.
เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการกมฺม ปญฺจโวการกมฺม ในกมฺมนั้นเวทนากษณฺธมฺมไม่
กำลังดับ แต่สัณฺณากษณฺธมฺมเคยดับแก่บุคคเหล่านั้นในกมฺมนั้น, เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลังเกิด
ในสุทธาวาสกมฺม และบุคคที่เกิดอยู่ในอัสสณฺณัตตกมฺม ในกมฺมนั้นเวทนากษณฺธมฺมก็ไม่กำลัง
ดับ สัณฺณากษณฺธมฺมก็ไม่เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺติ? หรือว่าสัญญาขั้นนี้ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขั้นนี้ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุตฺถวาเส ปรีนิพฺพตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺติ, สุตฺถวาสํ อุปฺปชฺชนฺตํ อสลฺลวสฺตตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ น นีรุหฺมิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นีรุหฺมิตฺติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ในภุมินั้นสัญญาขั้นนี้ไม่เคยดับ แต่เวทนาขั้นนี้กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภุมินั้นสัญญาขั้นนี้ไม่เคยดับ เวทนาขั้นนี้ก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺติ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมํกฺขิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจุตฺตวการภูมิ ๔ ปญฺจวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมํกฺขิของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุหฺมิตฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง), พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากักกณะสมํกฺขิของรูปาวจรปัญจมณานจุตฺติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปา-
ทกขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมาณวปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกฺลาป ๕
กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ
กับอสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปุคคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?
รูปักขันธกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการเ ตสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ โน จ เตสฺ
เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสฺส ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสณฺณสฺสตา จวนฺตานํ
เตสฺส รูปกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ รูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น,
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล และบุคคลที่
กำลังตายในอสังขญัตตภูมิ รูปักขันธก็กำลังดับ เวทนากขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขณฺโห
นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าเวทนากขันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สทฺเพสฺส อุปฺปทฺขนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสฺส เวทนากฺขณฺโห
นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสฺส รูปกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสณฺณสฺสตา
จวนฺตานํ เตสฺส เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น

ทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรูปภูมิ เวทนาวรรณจักรดับ แต่รูปขั้น
ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และ
อสังขยัตตภูมิ เวทนาวรรณจักรดับ รูปขั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นิริชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของปัญจโวการดิเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า
ภังคกขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย,
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของ
ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโ นิริชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๓-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
ตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า
ภังคกขณะสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย,
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคีของ
ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมของหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มุละ

๐๐๐๐

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๓๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌตีติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป
๓-๓-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก, สุกตือเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺกตัตตภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺถกัณฺธะสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่เรียกว่ากัณฺถกัณฺธะสมังคีของจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ
มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุชฺฌตีติ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ?
รูปักขันธกำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัณฺหา อสฺสยสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุชฺฌตีติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขนุโห จ นิรุชฺฌตีติ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตีติ.
ในอสังฺกตัตตภูมินั้น รูปักขันธกำลังดับ แต่เวทนาขันธจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น
รูปักขันธก็กำลังดับ เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ, ตตฺถ รูปกฺขนุโห
นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับในภูมิใด, รูปักขันธก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัณฺหา อรุเป ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนุโห
นิรุชฺฌตีติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตีติ รูปกฺขนุโห จ นิรุชฺฌตีติ.
ในอรุปภูมินั้น เวทนาขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่ว่ากำลังดับในภูมินั้น, ในปัจจุโวการภูมินั้น
เวทนาขันธก็จักดับ รูปักขันธก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนาภุขนุโ นีรุขฺมตฺติ, ตตฺถ สลฺลภาภุขนุโ นีรุขฺมตฺตํตีติ?
 วิสัชนา อามนฺตา.

ปฎิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน สลฺลภาภุขนุโ นีรุขฺมตฺตํตีติ, ตตฺถ เวทนาภุขนุโ
 นีรุขฺมตฺตํตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกฺคโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภุขนุโ นีรุขฺมตฺติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุขนุโ
 นีรุขฺมตฺตํตีติ? รูปกัณฑ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาภุขณกัณฑ์กำลังดับแก่บุคคลนั้นใน
 ภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตํ อสฺสยสฺส ตตา จวนฺตํ เตสํ ตตฺถ
 รูปภุขนุโ นีรุขฺมตฺติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภุขนุโ นีรุขฺมตฺตํตีติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการา
 จวนฺตํ เตสํ ตตฺถ รูปภุขนุโ จ นีรุขฺมตฺติ เวทนาภุขนุโ จ นีรุขฺมตฺตํตีติ. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสยสถตภูมิ
 ในภุมินั้นรูปกัณฑ์กำลังดับ แต่เวทนาภุขณกัณฑ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคล

เหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล ในภูมินั้นรูปชั้นนี้ก็กำลังดับ เวทนาชั้นนี้ก็จกดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนาภฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปภฺขนุโห นิรุชฺฌตีตี? หรือว่าเวทนาชั้นจกดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นนี้ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปภฺขนุโห นิรุชฺฌตี, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี รูปภฺขนุโห จ นิรุชฺฌตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นจกดับ แต่รูปชั้นไม่ใช่ว่ากำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็จกดับ รูปชั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปภฺขนุโห นิรุชฺฌตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของปัญจโวการจิตติจิต ๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของปัญจโวการจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม), สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญฺญัตตตตฺถภูมิ ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสสญฺญัตตตตฺถภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคกขณสมังคีของปัญจโวการจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโห นิรุชฺฌตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชกลาป ๓-๓-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับ
ในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากังกขณะสมังคีของปัญจโวการจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสททาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากัณฑ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัณฺญากัณฑ์จักดับแก่บุคคลนั้น
ในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัณฺหา ปรีนินฺพุพฺพตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌตี โน จ เตสํ ตตฺถ
สลฺลวากุขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากุขนุโห จ นิรุชฺฌตี สลฺลวากุขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากัณฑ์กำลังดับ แต่สัณฺญากัณฑ์จัก
ไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจุโวการภูมิ ปัญจ-
โวการภูมิ ที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล ในภูมินั้นเวทนากัณฑ์ก็กำลังดับ สัณฺญากัณฑ์ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโห นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโห นิรุชฺฌตีติ? หรือว่าสัณฺญากัณฑ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนากัณฑ์
ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา จตุโวการํ ปญจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ
 นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌตี, จตุโวการา ปญจโวการา
 จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี เวทนาภฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌตี.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกดับ
 แต่เวทนาชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตาย
 ในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกดับ เวทนาชั้นก็กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)
 (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ และ
 จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)
 (โดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นิรุชฺฌตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกภาวะสมังคิของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกลาป ๓-๓-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๖

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคภาวะสมังคิของจิตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์กรของสังสยบพ ได้แก่ = องค์กรหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตีติ? รูปักขันธโมไซกํลัดดับแกบुकคตใด, เวทนาขันธก็จักไมัดับแกบुकคตนั้นไซไหม?

วิสัณฺหา สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี, อรูปे ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ น นิรุณฺณติ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุณฺณิสฺสตี. เมื่อบุกคตเหล่านั้นกํลัดเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุกคตที่กํลัดตายในอรูปภูมิ รูปักขันธโมไซกํลัดดับ แต่วทนาขันธก็จักไมัดับแกบुकคตเหล่านั้น, เมื่อบุกคตเหล่านั้นกํลัดปรีนิพพานในอรูปภูมิ รูปักขันธก็ไมไซกํลัดดับ เวทนาขันธก็จักไมัดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณตีติ? หรือว่วเวทนาขันธจักไมัดับแกบुकคตใด, รูปักขันธก็ไมไซกํลัดดับแกบुकคตนั้นไซไหม?

วิสัณฺหา ปญฺจโวการเ ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนุโ น นิรุณฺณติ, อรูปे ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุณฺณิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ น นิรุณฺณติ. เมื่อบุกคตเหล่านั้นกํลัดปรีนิพพานในปญฺจโวการภูมิ เวทนาขันธจักไมัดับ แต่วรูปักขันธกํลัดดับแกบुकคตเหล่านั้น, เมื่อบุกคตเหล่านั้นกํลัดปรีนิพพานในอรูปภูมิ เวทนาขันธก็จักไมัดับ รูปักขันธก็ไมไซกํลัดดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห น นิริชฺฌติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกขณะสมํกฺขของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป
๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก, ติเหตุกฺปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
ตายในอรุณภูมิ ที่เรียกว่ากํกฺกขณะสมํกฺขของอรุณจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุณภูมิ ที่เรียกว่ากํกฺกขณะ-
สมํกฺขของอรุณจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส รูปกฺขณฺโห น นิริชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัจจุโวการภูมิ ที่เรียกว่ากํกฺกขณะสมํกฺขของปัจจุโวการจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุณภูมิ ที่เรียกว่ากํกฺกขณะ
สมํกฺขของอรุณจิต ๔ เจตสิก ๓๐

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลืือถึเหมือนกัน

จบรูปักวันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติ, ตสฺส สลฺลวากฺขณฺโห น
นิริชฺฌติสฺสติ?

วิสัณฺหา นิริชฺฌติสฺสติ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌตีตี?

วิสัชนา นิรุชฺฌติ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป
๓-๗-๔ ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นขณะแรก, สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายใน
อสังฺยุตฺตตตภูมิ ที่เรียกว่ากัฏกขณะสมังคีของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺตวการภูมิ ปัญฺจวการภูมิ ที่เรียกว่ากัฏกขณะสมังคีของติเหตุกจุตฺตจิต ๑๓
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคฺคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีตี? รูปักขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิสฺสตี จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตฺถ รูปกุขนุโธ น
นิรุชฌิสฺสตี? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับในภุมิใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับในภุมินั้นใช่ไหม?
วิสัณหา นิรุชฌิตี กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ น นิรุชฌิตี, ตตฺถ สลฺลากุขนุโธ น
นิรุชฌิสฺสตี?

วิสัณหา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลากุขนุโธ น นิรุชฌิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
น นิรุชฌิตี?

วิสัณหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ ยตถ รูปกุขนุโธ น นิรุชฌิตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ น
นิรุชฌิสฺสตี? รูปชั้นไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคล
นั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญจโวการ อุปปชชนทาน อรูปาน เตส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ โน จ เตส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ, อรูปे ปรีนิพฺพนทานํ อสฺสณฺณสฺสํ ตตฺต อุปปชชนทานํ เตส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาชั้นจกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาชั้นก็จกไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญจโวการ ปรีนิพฺพนทานํ อสฺสณฺณสฺสํ จวนฺทานํ เตส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ โน จ เตส ตตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ, อรูปे ปรีนิพฺพนทานํ อสฺสณฺณสฺสํ ตตฺต อุปปชชนทานํ เตส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุณฺณติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ แต่รูปชั้นกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็จกไม่ดับ รูปชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺต รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺต เวทนากฺขนฺโธ น นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมังคิของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖, ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีกกับอรูปภูมิ ๔

และพระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิที่เรียกว่า๔๔ (โดยตรง) ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺคกฺกณะสมังคิของอรูปภูติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔, สุกตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกฺกณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิรุณฺณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นิรุณฺณตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของปัญจโวการดิเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม), สุกคิอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
ตายในอสังญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย
กับอสังญสัตตภูมิ ๑

และพระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิที่เรียกว่า ฯลฯ (โดยตรง),
ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิและจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิด
อยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของอรุปจุติ ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภูมิ ๔ (โดยอ้อม)
สุคคิอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิของ
ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังญสัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลิตีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกษัณฐมูละ

๐๐๐๐

เวทนากษัณฐมูละ

๑. เวทนากษัณฐมูละ สัตถุญากษัณฐมูลียมกะ

อนฺโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิรุณฺณตี, ตสฺส ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห
น นิรุณฺณิสฺสตีติ? เวทนากษัณฐโมใช้กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัตถุญากษัณฐก็จักไม่ดับ
แก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา จตุโวการํ ปญจโวการํ อุปปชฺชนุตฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี, อสลฺลวสตุตฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร จ น นิรุชฺชติ สลฺลวากุขนุโร จ น นิรุชฺชติสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่สัญญาชั้นที่จกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ สัญญาชั้นที่จกไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติตี? หรือว่าสัญญาชั้นที่จกไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปรินิพฺพนุตฺตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ, อสลฺลวสตุตฺตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร จ น นิรุชฺชติสฺสตี เวทนากุขนุโร จ น นิรุชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นที่จกไม่ดับ แต่เวทนาชั้นที่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นที่จกไม่ดับ เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๖

และ สุคตคือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุชฺชติสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุติวารภูมิ ปัญจวารภูมิ ที่เรียกว่ากัณท์กัณณะสมังคีของดิเหตุจตุตติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุติวารภูมิ ๔ ปัญจวารภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)
(โดยตรง), ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุติวารภูมิ ปัญจวารภูมิ และ
จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณท์กัณณะสมังคีของจตุตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจุติวารภูมิ ๔ ปัญจวารภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)
(โดยอ้อม)

และ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ กับ
อสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาคตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อดีตานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นฺริชฺชุตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นฺริชฺชุตฺตตีติ?
รูปักขันธเคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธึชา ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโ นฺริชฺชุตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ
นฺริชฺชุตฺตตี, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ นฺริชฺชุตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นฺริชฺชุตฺตตี.
เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุติวารภูมิ ปัญจวารภูมิ รูปักขันธเคยดับ
แต่เวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตบุคคลเหล่านั้น
รูปักขันธก็เคยดับ เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นิริชฺฌิตฺตฺวาติ? หรือว่าเวทนากันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปกันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณหา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นิริชฺฌิตฺตฺวาติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจุตฺตวการกฺขม ปญฺจวการกฺขม ที่เรียกว่าภังคกฺขณสมังคีของติเหตุกฺขณจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฎฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโ นิริชฺฌิตฺตฺวาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฎฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัตถุญญากันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌิตฺตฺวาติ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากันธเคยดับแก่บุคคลใด, สัตถุญญากันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิชา ปรีณิพพทานํ เตสํ เวทนาภขนุโ นริชฺฌิตถ โน จ เตสํ
 สลฺลาภขนุโ นริชฺฌิตถ, อิตเรสํ เตสํ เวทนาภขนุโ จ นริชฺฌิตถ สลฺลาภขนุโ
 จ นริชฺฌิตถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีณิพพานในจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 เวทนาขันธเคยดับ แต่สัญญาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจาก
 ปรีณิพพันบุคคลเหล่านั้น เวทนาขันธก็เคยดับ สัญญาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลาภขนุโ นริชฺฌิตถ, ตสฺส เวทนาภขนุโ
 นริชฺฌิตถาติ?

วิชา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภขนุโ นริชฺฌิตถ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส สลฺลาภขนุโ นริชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีณิพพาน
 ในจุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของติเหตุกัจจติจิต ๑๓
 เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน
 ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลาภขนุโ นริชฺฌิตถ เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส เวทนาภขนุโ นริชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑
 มุติและมุละที่เหลือนักเหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตถ, ตตถ เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตีติ?
รูปักขันธเคยดับในภุมิไ, เวทนากขันธกักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสณฺณสฺสเต ตตถ รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตถ โน จ ตตถ เวทนากฺขนุโ
นินฺรุณฺณิสฺสตี, ปญฺจโวการเ ตตถ รูปกฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิตถ เวทนากฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิสฺสตี.
ในอัสสนุสตัดภุมินั้น รูปักขันธเคยดับ แต่เวทนากขันธกักไม่ดับในภุมินั้น, ในปญฺจโวการภุมิ
นั้น รูปักขันธกักเคยดับ เวทนากขันธกักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตี, ตตถ
รูปกฺขนุโ นินฺรุณฺณิตถาติ? หรือว่าเวทนากขันธกักดับในภุมิไ, รูปักขันธกักเคยดับในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปเ ตตถ เวทนากฺขนุโ นินฺรุณฺณิสฺสตี โน จ ตตถ รูปกฺขนุโ
นินฺรุณฺณิตถ, ปญฺจโวการเ ตตถ เวทนากฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ นินฺรุณฺณิตถ.
ในอรูปภุมินั้น เวทนากขันธกักดับ แต่รูปักขันธไม่เคยดับในภุมินั้น, ในปญฺจโวการภุมินั้น
เวทนากขันธกักดับ รูปักขันธกักเคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตถ, ตตถ สลฺลวากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ, ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตาติ?

วิสัณฺหา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจํานนโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปกขนุโ นิริขุณฺณิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ? รูปจันฺธเคยดํบํแกํบุคคฺลใดในภุมิไ, เวทนาจันฺธกํจํกดํบํแกํบุคคฺลนํในภุมินํนํไผ้หม?

วิสัณฺหา ปญฺจโวการํ ปรินิพฺพนฺตํ อสฺสยสฺสจฺจํ เตสํ ตตถ รุปกขนุโ นิริขุณฺณิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนากุขนุโ นิริขุณฺณิตฺตํ, อิตเรสํ ปญฺจโวการํ เตสํ ตตถ รุปกขนุโ จ นิริขุณฺณิตถ เวทนากุขนุโ จ นิริขุณฺณิตฺตํ. เมื่อบุคคฺลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปญฺจโวการภุมิ และบุคคฺลที่เกิดอยู่ในอัสสยสฺสจฺจํ ในภุมินํนํรูปจันฺธเคยดํบํ แต่เวทนาจันฺธกํจํกดํบํแกํบุคคฺลเหล่านั้นในภุมินํนํ, เมื่อบุคคฺลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปญฺจโวการภุมิที่นอกจากปรินิพฺพนฺตบุคคฺล ในภุมินํนํรูปจันฺธกํจํกดํบํ เวทนาจันฺธกํจํกดํบํ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นิรุชฺฌิตฺวาติ? หรือว่าเวทนาขั้นรัชจักดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขั้นรัชก็เคยดับ
แก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุตฺถาวาสํ อูปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห
นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ
เวทนากฺขนุโห จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิด
ในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้นรัชจักดับ แต่รูปขั้นรัช
ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภุมิ
ที่นอกจากสุทธาวาสภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขั้นรัชก็จักดับ รูปขั้นรัชก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภุมิ ที่เรียกว่ากัฏกขณสมังคีของปัญจโวการดิเหตุกจุติจิต ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภุมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕ อบายภุมิ ๔)
(โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภุมิ และจะไม่ดับใน
ภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัฏกขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕) (โดยอ้อม),
สุคตดิเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญญัตตภุมิ กับอสังญญัตตภุมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภุมิ
และจะดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภุมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณสมังคีของรูปาวจรปัญจจณฺณปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภุมิ ๕, ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรูปภุมิ และจะดับในภุมิที่ตนกำลังเกิดอยู่อีก กับอรูปภุมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๗ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัจจุโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัจจุโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบริปกรณ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมฺมละ

๑. เวทนากขันธมฺมละ สัณฺญากขันธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถสฺสตีติ? เวทนากขันธกฺเคยดํบํกฺกคฺคฺลใดในภูมิใด, สัณฺญากขันธกฺก็จกฺกดํบํกฺกคฺคฺลนํในภูมินํนไช้ไหม?

วิสัณฺหา ปรินิพฺพนฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี, อิตเรสํ จตฺถโวการํ ปญฺจโวการํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโร จ นิรุชฺฌิตฺถ สลฺลวากฺขนุโร จ นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิ ในภูมินํนเวทนากขันธกฺเคยดํบํ แต่สัณฺญากขันธกฺก็จกฺกดํบํกฺกคฺคฺลเหล่านั้นในภูมินํน, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิที่นอกจากปรินิพพันตบุคคล ในภูมินํนเวทนากขันธกฺก็เคยดํบํ สัณฺญากขันธกฺก็จกฺกดํบํ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถาตี? หรือว่าสัณฺญากขันธกฺก็จกฺกดํบํกฺกคฺคฺลใดในภูมิใด, เวทนากขันธกฺก็เคยดํบํกฺกคฺคฺลนํในภูมินํนไช้ไหม?

วิสัณฺหา สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโร นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ จตฺถโวการํ ปญฺจโวการํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโร จ นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี เวทนากฺขนุโร จ นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินํนสัณฺญากขันธกฺก็จกฺกดํบํ แต่เวทนากขันธกฺก็ไม่เคยดํบํกฺกคฺคฺลเหล่านั้นในภูมินํน, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัจจุโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินํนสัณฺญากขันธกฺก็จกฺกดํบํ เวทนากขันธกฺก็เคยดํบํ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลยากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิของติเหตุกัจฉิต ๑๓
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิ
ของจัจฉิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ
๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) (โดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลยากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ นิริหฺมิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิของรูปาวจรปัญจจณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลโลกาสวาระ

และจบอดีตานาคตวาระอนุโลม

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหิตฺตอ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหิตฺตสตีติ? รูปักขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุหิตฺตสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหิตฺตอติ? หรือว่าเวทนากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุหิตฺตอ เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหิตฺตอ	เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหิตฺตสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุหิตฺตสตี	เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนุโ น นิรุหิตฺตอ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุติโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓
เจตสิก ๓๕ กัมมขรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตีติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถาติ?

วิสัชนา นิรุหฺมิตฺถ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺถ. เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺวาการุณิ ปญฺจวาการุณิ ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของดิเหตฺตฺวจฺจิต ๑๓ เจตสิก
๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตถ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นිරุชฺฌิตฺตตีติ? รูปันธํไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นිරุชฺฌิตฺตตีติ จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับในภุมิใด, รูปันธก็ไม่ได้ดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นිරุชฺฌิตถ เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัลยญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตถ, ตตฺถ สลยญากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลยญากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นिरุชฺฌิตฺตตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปจฺจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตีติ? รูปกัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทฺธาวาสํ อูปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อรูปปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่เคยดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทฺธาวาสภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ก็ไม่ได้ดับ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ.

ปฏฺิโลมปจฺจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ได้ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปญฺจโวการปรีนิพฺพนฺตานํ อสฺสยสฺสตาณํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อรูปปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี รูปกฺขนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในปญฺจโวการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสยสฺสตาณภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ แต่รูปกัณฑ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทฺธาวาสภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปกัณฑ์ก็ไม่ได้ดับ

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจฺจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺฌิตฺถสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของรูปาวจรปัญญาจนานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกฺลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕, ดิเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรุปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญญาจนานจิตฺติ ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับ
สุทธาวาสภูมิ ๕ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ (โดยตรง),
ดิเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิด
อยู่อีก (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของอรุปจิตฺติ ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรุปภูมิ ๔.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุณฺณิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของปัญจโวการดิเหตุกจิตฺติ ๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔)
(โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับใน
ภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของปัญจโวการจิตฺติ ๑๕ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) (โดยอ้อม)
สุคตดิเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังญัตตภูมิ กับอสังญัตตภูมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญญาจนานจิตฺติ ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
สุทธาวาสภูมิ ๕, พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ (โดยตรง)
ดิเหตุกปฺปุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุปภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนกำลัง
เกิดอยู่อีก (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณฺถกขณะสมังคีของอรุปจิตฺติ ๔ เจตสิก ๓๐ กับ
อรุปภูมิ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุณฺณิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุณฺณิสฺสตีติ? เวทนาจันท์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัณฺญาจันท์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา สุทฺธาวาสํ อูปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุณฺณิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุณฺณิสฺสตี, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสลฺลวสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร จ น นิรุณฺณิตฺถ สลฺลวากุขนุโร จ น นิรุณฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาจันท์ไม่เคยดับ แต่สัณฺญาจันท์ก็จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสัณฺญาสตฺตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาจันท์ก็ไม่เคยดับ สัณฺญาจันท์ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุณฺณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุณฺณิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญาจันท์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาจันท์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุณฺณิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุณฺณิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสลฺลวสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร จ น นิรุณฺณิสฺสตี เวทนากุขนุโร จ น นิรุณฺณิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุวัฏการภูมิ ปญฺจวัฏการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญาจันท์ก็จักไม่ดับ แต่เวทนาจันท์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสัณฺญาสตฺตภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญาจันท์ก็จักไม่ดับ เวทนาจันท์ก็ไม่เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโร น นิรุณฺณิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากุขนุโร น นิรุณฺณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก
๓๐ กัมมชกฺลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณท์กขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญจมณานจิติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
สุทธาวาสภูมิ ๕. สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ กับ
อสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๔

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาทฺทฺส น นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณท์กขณะสมังคีของติเหตุกจิติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๓ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕
อบายภูมิ ๔) (โดยตรง), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่ากัณท์กขณะสมังคีของจิติจิต ๑๕
เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕) (โดยอ้อม)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (โดยตรง)
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (โดยอ้อม) ที่เรียกว่ากัณท์กขณะ-
สมังคีของรูปาวจรปัญจมณานจิติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ
สุทธาวาสภูมิ ๕. สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญัตตภูมิ กับ
อสังขญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๔

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอติตนาตตวารปัจจนิก

นิโรธวาร นิรุจิต.

๓. อุปปาตานิโรธวาระในปวัตติวาระ

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺธตฺติ? รูปักขันธกํถํเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกํถํดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม้ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺธตฺติ, ตสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาขันธกํถํดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธกํถํเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม้ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺธตฺติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า รูปักขันธกํถํเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธกํถํดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิเสธวิสัชนาว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปักขันธกํถํเกิด, แต่เวทนาขันธไม้ใช่กำลังดับ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาทฺทนิโร นิรุทฺธตฺติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปุทฺทนิโร อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนากันกำลังดับแก่
บุคคลใด, รูปันธก์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย ปฏิเสธวิสัย
ว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัย ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔
ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ธรรมสันนิฏฐานบท
เหล่านั้น แม้ว่าเวทนากันกำลังดับ แต่รูปันธก์ไม่ใช่กำลังเกิด

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันขันธมูละ

๑. เวทนากันขันธมูละ สัญญาขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปปชฺชติ, ตสฺส สยฺยวากุขนุโ นิรุชฺชติตี?
เวทนากันกำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธก์กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สยฺยวากุขนุโ นิรุชฺชติ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
อูปปชฺชติตี? หรือว่าสัญญาขันธก์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนากันกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สยฺยวากุขนุโ นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลนากฺขนุโ นิริชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบบุคคลวาระ
๐๐๐๐

โอกาสวาระ รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติตี?
รูปักขันธกำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสสลฺลสฺส เต ตตฺถ รูปกฺขนุโ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ
นิริชฺฌติ, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกฺขนุโ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโ จ นิริชฺฌติ.
ในอสังขยัตตภูมินั้น รูปักขันธกำลังเกิด แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น, ใน
ปัญจโวการภูมินั้น รูปักขันธก็กำลังเกิด เวทนาขันธก็กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนุโ
อุปฺปชฺชติตี? หรือว่าเวทนาขันธกำลังดับในภูมิใด, รูปักขันธก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรูปํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นิริชฺฌติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนุโ อุปฺปชฺชติ,
ปญฺจโวการเร ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นิริชฺฌติ รูปกฺขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. ในอรูปภูมินั้น
เวทนาขันธกำลังดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น, ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ
ก็กำลังดับ รูปักขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน
จบรูปักขันธมูละ
๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชติ, ตตถ สลลวากุขนุโธ นิรุทธตติ? เวทนากขันธกํถักเกดในภุมมิด, สัตถุญญากขันธกํถักดักในภุมมิดนั้ไห้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไห้.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลวากุขนุโธ นิรุทธตติ, ตตถ เวทนากุขนุโธ อุปปชชติตติ? หรือว่าสัตถุญญากขันธกํถักดักในภุมมิด, เวทนากขันธกํถักเกดในภุมมิดนั้ไห้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไห้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสส ยตถ รูปักุขนุโธ อุปปชชติ, ตสส ตตถ เวทนากุขนุโธ นิรุทธตติ? รูปักขันธกํถักเกดแก่บุคคลดในภุมมิด, เวทนากขันธกํถักดักแก่บุคคลดนั้ในภุมมิดนั้ไห้ไหม?

วิสัชนา โน ไห้ไห้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโธ นิรุทธตติ, ตสส ตตถ รูปักุขนุโธ อุปปชชติตติ? หรือว่าเวทนากขันธกํถักดักแก่บุคคลดในภุมมิด, รูปักขันธกํถักเกดแก่บุคคลดนั้ในภุมมิดนั้ไห้ไหม?

วิสัชนา โน ไห้ไห้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสส ยตถ รูปักุขนุโธ อุปปชชติ

เป็นสันนิฏฐานบท

ตสส ตตถ เวทนากุขนุโธ นิรุทธตติ

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖, สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดในอสังฺฆยัตตภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับอสังฺฆยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด
ในภูมิใด, เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย
ปฏิเสธวิสัยว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺชน ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖,
สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺฆยัตตภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับอสังฺฆยัตตภูมิ ๑
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่
กำลังดับ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนามุขมฺโห นิรุทฺติ เป็นสันนิฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปมฺโห อุปฺปชฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด
ในภูมิใด รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดย
ปฏิเสธวิสัยว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าปุณฺชน ๔
ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า ๗๗ กับจตุโวการภูมิ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาขันธ์กำลังดับ
แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติตี? เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัตถุญากขันธกําลังดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา โน ไม่ใช่.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติตี? หรือว่าสัตถุญากขันธกําลังดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากขันธกําลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภุมิ ปัจจโวการภุมิ ที่เรียกว่า ๗๑ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปัจจโวการภุมิ ๒๖
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนุโ นิรุชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภุมิ ปัจจโวการภุมิ ที่เรียกว่า ๗๑ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปัจจโวการภุมิ ๒๖.
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺฌติตี? รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺฌติ, อรูปํ อุปปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโห จ นุปปฺพชฺชติ เวทนากฺขนุโห จ น นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธมุละกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิ และกำลังตายในอัสสณฺสตุตตภูมิ รูปักขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติตี? หรือว่าเวทนาขันธมุละไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตุตํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ, อรูปํ อุปปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตุตา จวนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ น นิรุชฺฌติ รูปกฺขนุโห จ นุปปฺพชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และอัสสณฺสตุตตภูมิ เวทนาขันธมุละไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปักขันธมุละกำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรุณภูมิ และกำลังตายในอัสสณฺสตุตตภูมิ เวทนาขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปักขันธมุละก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโห นุปปฺพชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโห น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

และ ติเหตุกปฏุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ฯลฯ
 สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส รูปกุขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ฯลฯ

และ ติเหตุกปฏุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ฯลฯ
 สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมุลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ น
 นิรุชฺฌตฺติ?

วิสัณฺหา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ เตสํ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ โน
 จ เตสํ สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฌติ, อสฺสยสฺสจฺจตานิ เตสํ เวทนากุขนุโ จ นุปฺปชฺชติ
 สลฺลวากุขนุโ จ น นิรุชฺฌติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 เวทนากขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธกำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 เกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ เวทนากขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
 นุปฺปชฺชตฺติ?

วิสัณฺหา จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺลวากุขนุโ น นิรุชฺฌติ
 โน จ เตสํ เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชติ, อสฺสยสฺสจฺจตานิ เตสํ สลฺลวากุขนุโ จ น นิรุชฺฌติ

เวทนาภขุโน จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ
สัณฺญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
เกิดอยู่ในอสัณฺญาสัตตภูมิ สัณฺญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฺจา ยสฺส เวทนาภขุโน นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺยาภขุโน น นินฺรุณฺติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ ฯลฯ

และ สุกฺตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัณฺญาสัตตภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺจา ยสฺส วา ปน สลฺยาภขุโน น นินฺรุณฺติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภขุโน นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุวัการภูมิ ปญฺจวัการภูมิ ฯลฯ

และ สุกฺตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัณฺญาสัตตภูมิ.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลลิมุละและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนาภขันธ์มุลลิมุละ

อนุโลมปุจฺจา ยตฺถ รูปภขุโน นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนาภขุโน น นินฺรุณฺติติ?
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นินฺรุณฺติ กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ รูปกุขนุโ น
นุปปชชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับในภุมิได, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสันนา อูปุปฺพชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฐมุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฐมุละ

๑. เวทนากัณฐมุละ สัณญากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจจา ยตถ เวทนากุขนุโ นุปปชชติ, ตตถ สลุลากุขนุโ น
นิรุชฌตีติ?

วิสันนา อามนุตา

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน สลุลากุขนุโ น นิรุชฌติ, ตตถ เวทนากุขนุโ
นุปปชชตีติ?

วิสันนา อามนุตา

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปกัณฐมุละ

๑. รูปกัณฐมุละ เวทนากัณฐมุขียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ นุปปชชติ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ น
นิรุชฌตีติ? รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิได, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่
บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา จตุโวการา ปญจโวการา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ, อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสตา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริขฺหมติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และกำลังตายในอัสสญจัตตภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา ปญจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสตา อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสตา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริขฺหมติ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญจโวการภูมิ และอัสสญจัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และกำลังตายในอัสสญจัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๖

และ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ฯลฯ กับอรูปภูมิ ๔, สุกฺคิอเหตุกบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญจัตตภูมิ ฯลฯ กับอัสสญจัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริขฺหมติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห น นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

และ สุกตือเหตุบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตตฺตภูมิ กับ
อสังฺกตตตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห น นิรุชฺฌติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคฺล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

และ สุกตือเหตุบุคคฺล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตตฺตภูมิ กับ
อสังฺกตตตฺตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อติตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อฺนุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌติฯ
รูปักขันธเคยเกิดแก่บุคคฺลใด, เวทนากขันธก็เคยดับแก่บุคคฺลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ นิริชฺฌิตถ, ตสฺส รูปกุขนุโ
อุปปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกุขนุโ อุปปชฺชิตถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ นิริชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ นิริชฺฌิตถ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกุขนุโ อุปปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อุปปชฺชิตถ, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นิริชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิริชฺฌิตถ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
อุปปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถ, ตตถ เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถาติ? รูปักขันธกฺเคยเกิดในภูมิใด, เวทนากขันธกฺเคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อสฺสยฺสสฺสเถ ตตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถ โน จ ตตถ เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, ปญฺจวอกาเร ตตถ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตถ เวทนากขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ. ในอัสสยฺสสฺสตถภูมินั้น รูปักขันธกฺเคยเกิด แต่เวทนากขันธกฺเคยดับในภูมินั้น, ในปญฺจวอกาเรภูมินั้น รูปักขันธกฺเคยเกิด เวทนากขันธกฺเคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, ตตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนากขันธกฺเคยดับในภูมิใด, รูปักขันธกฺเคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อรุเป ตตถ เวทนากขณฺโห นิรุชฺฌิตถ โน จ ตตถ รูปกขณฺโห อุปฺปชฺชิตถ, ปญฺจวอกาเร ตตถ เวทนากขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ รูปกขณฺโห จ อุปฺปชฺชิตถ. ในอรุเปภูมินั้น เวทนากขันธกฺเคยดับ แต่รูปักขันธกฺเคยเกิดในภูมินั้น, ในปญฺจวอกาเรภูมินั้น เวทนากขันธกฺเคยดับ รูปักขันธกฺเคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

อนฺโถมปฺจนา ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สลฺลวากฺขນฺโธ
 นිරุชฺฌิตฺถาติ?

๑. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๒. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๓. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๔. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๕. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๖. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๗. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๘. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๙. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่
 ๑๐. ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์หรือไม่

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาต่อไป ฯลฯ

จบโอกาสวาระ

บุคคลโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนากฺขนฺโธ
 นิรุณฺณิตถาติ? รูปจันฺธเคยเกิดแก่บุคคฺลใดในภุมิใด, เวทนาจันฺธก็เคยดับแก่บุคคฺลนั้นใน
 ภุมนั้นไฉน?

วิชา อสณฺณสตุตถํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ
 เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจวาทานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ
 เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอัสสณฺณสตุตถกมฺม ในภุมินั้น
 รูปจันท์เคยเกิด แต่เวทนาจันท์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 เกิดอยู่ในปญฺจวาทกมฺม ในภุมินั้นรูปจันท์ก็เคยเกิด เวทนาจันท์ก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากุขนุโธ นิรุขณิตถ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาชั้นหยาบเกิดกับบุคคลใดในภุมิใด, รูปชั้นหยาบก็เกิด
เกิดกับบุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชานา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขนฺโธ อรูปชฺชิตฺถ, ปญฺจวาทานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ
 รูปกฺขนฺโธ จ อรูปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้น
 เคยดับ แต่รูปชั้นไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ใน
 ปญฺจวาทารภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นก็เคยดับ รูปชั้นก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อรูปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
 กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวาทารภูมิ กับ
 ปญฺจวาทารภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสทราวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อรูปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลัง
 เกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวาทารภูมิ กับ
 ปญฺจวาทารภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสทราวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิตีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมุตตมกัณฐะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
สฬฺลาภุขนุโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สฬฺลาภุขนุโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ในปฏฺิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุณฺณ ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอตีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อตีตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกุขนุโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากุขนุโธ น
นิรุชฺฌิตฺถาติ? รุปขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนากันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ น นิรุหิตฺต, ตสฺส รูปกุขนุโ
 นุปฺปชฺชิตฺตาติ? หรือว่าเวทนาชั้นนี้ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปชั้นนี้ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคล
 นั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ในปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺต, ตสฺส สลฺลวากุขนุโ น
 นิรุหิตฺตาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ น นิรุหิตฺต, ตสฺส เวทนากุขนุโ
 นุปฺปชฺชิตฺตาติ?

วิสัชนา นตฺถิ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ เวทนากฺขณฺโห น
นิรุชฺฌิตถาติ? รูปจันธํไม่เคยเกิดในภุมิได, เวทนากจันธํก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิตถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากฺขณฺโห น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ รูปกฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนากจันธํไม่เคยดับในภุมิได, รูปจันธํก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อุปปชฺชิตถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สลฺยญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ สลฺยญากฺขณฺโห น
นิรุชฺฌิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺยญากฺขณฺโห น นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนากฺขณฺโห
นุปฺปชฺชิตถาติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุลิตีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถาติ? รูปกัณฑ์ไม่เคยมกเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยมกดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธึชา อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ, สุตฺถาวาसानํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่เคยมกเกิด แต่เวทนากัณฑ์เคยมกดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุตฺถาวาสภุมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ก็ไม่เคยมกเกิด เวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยมกดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์ไม่เคยมกดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่เคยมกเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธึชา อสณฺณสตุตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, สุตฺถาวาसानํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌิตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสนฺณสตุตฺตภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ไม่เคยมกดับ แต่รูปกัณฑ์เคยมกเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุตฺถาวาสภุมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยมกดับ รูปกัณฑ์ก็ไม่เคยมกเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภุมิ กับอรูปภุมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคค ๑ พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุตฺถาวาสภุมิ กับสุตฺถาวาสภุมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตํ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ
กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน
สุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มูละ

๑. เวทนากัณฑ์มูละ สัมมูฏกัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ
สยฺยวากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺตาติ?

วิธัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สยฺยวากฺขนุโ น นิรุหฺมิตฺตํ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิตฺตาติ?

วิธัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ในปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑ พระอนาคามีบุคคล ๑
พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มูลและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

องค์ธรรมของสันนิฐานานนท์ ได้แก่ = ติเหตุกปฏุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต้นแล้วจะเกิดในอรุปภูมิ และจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปัญจโวการ- ติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมณานิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้น จุตตถมานภูมิ) และจะเกิดในอรุปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด และกำลังตายในอรุปภูมิ และจะเกิดในอรุปภูมิภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะ ปรินิพพาน

และ ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปฏุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและ กำลังตายในอสังญญัตตภูมิ และอรุปภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มูละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มูละ

๑. เวทนากัณฑ์มูละ สัตถุญากัณฑ์มูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภุขุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สลฺลภาภุขุโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภาภุขุโธ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภุขุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ สลฺลภาภุขุโธ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ เวทนาภุขุโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ สลฺลภาภุขุโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี เวทนาภุขุโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัตถุญากัณฑ์จกดับ แต่เวทนากัณฑ์จกไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคล ที่เหลือนอกนั้น สัตถุญากัณฑ์จกดับ เวทนากัณฑ์จกเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นิรุหิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ)
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิรุหิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโ
นิรุหิสฺสตีติ? รูปขันธจักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยสฺส เต ตตฺถ รูปกุขนุโ อูปฺปชิสฺสตี โน จ ตตฺถ
เวทนากุขนุโ นิรุหิสฺสตี, ปญฺจโวการเร ตตฺถ รูปกุขนุโ จ อูปฺปชิสฺสตี
เวทนากุขนุโ จ นิรุหิสฺสตี. ในอัสสยภูมิตนั้น รูปขันธจักเกิด แต่เวทนาขันธจัก
ไม่ดับในภูมินั้น, ในปญฺจโวการภูมินั้น รูปขันธก็จักเกิด เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโธ นิรุชฺหิสฺสตี, ตตฺถ รูปกุขนุโธ
อุปฺปชฺหิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนากันธจกัฏฐในภุมิโด, รูปกันธจกัฏฐเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรุเป ตตฺถ เวทนากุขนุโธ นิรุชฺหิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกุขนุโธ
อุปฺปชฺหิสฺสตี, ปรยจโวการเร ตตฺถ เวทนากุขนุโธ จ นิรุชฺหิสฺสตี รูปกุขนุโธ จ
อุปฺปชฺหิสฺสตี. ในอรูปภุมินั้น เวทนากันธจกัฏฐ แต่รูปกันธจกัฏฐไม่เกิดในภุมินั้น,
ในปญฺจโวการภุมินั้น เวทนากันธจกัฏฐ รูปกันธจกัฏฐเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัมมญฺญากันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโธ อุปฺปชฺหิสฺสตี, ตตฺถ สลฺลวากุขนุโธ
นิรุชฺหิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวากุขนุโธ นิรุชฺหิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
อุปฺปชฺหิสฺสตีติ?

วิสัชนา อามนฺตา.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุขีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคฺคโลกาสวาระ

รูปกันธมูละ

๑. รูปกันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโธ อุปฺปชฺหิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโธ
นิรุชฺหิสฺสตีติ? รูปกันธจกัฏฐเกิดแก่บุคคลใดในภุมิโด, เวทนากันธจกัฏฐแก่บุคคลนั้นใน
ภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อสณฺณสตุตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปฺปทฺธิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง นิรุทฺธิสฺสตี, ปญฺจวโการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโง จ อุปฺปทฺธิสฺสตี เวทนากฺขณฺโง จ นิรุทฺธิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสังขยัตตภูมิ ในภุมินั้น รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจวโการภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง นิรุทฺธิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปฺปทฺธิสฺสตี? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปจฺฉิมภวิกานํ ปญฺจวโการํ อุปฺปทฺทฺธานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง นิรุทฺธิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปฺปทฺธิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจวโการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง จ นิรุทฺธิสฺสตี รูปกฺขณฺโง จ อุปฺปทฺธิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจวโการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจวโการภูมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปฺปทฺธิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง นิรุทฺธิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และจะเกิดในอสังขยัตตภูมิอีก กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจวโการภูมิ และจักเกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจวโการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง นิรุทฺธิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโง อุปฺปทฺธิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ดิเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจวโการภูมิ ๗๗ กับปัญจวโการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (ปัจฉิมภวีกะโดยตรง) ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน

ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เวณิกนิฏฐาภูมิ) (ปัจฉิมภวีกะโดยอ้อม) ตีเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ ตีเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิและจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เวณิสฺสทรวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์มุละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์มุละ

๑. เวทนากัณฑ์มุละ สัณฺญากัณฑ์มุลียมกะ

อนฺุโลมปจฺจนา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺุโร อูปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺยวากฺขนฺุโร นิสฺรุณฺิสฺสตีติ? เวทนากัณฑ์จกเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัณฺญากัณฑ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปจฺจนา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยวากฺขนฺุโร นิสฺรุณฺิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺุโร อูปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัณฺญากัณฑ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนากัณฑ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ อูปฺปชฺชนฺุตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยวากฺขนฺุโร นิสฺรุณฺิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺุโร อูปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ จตฺตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยวากฺขนฺุโร จ นิสฺรุณฺิสฺสติ เวทนากฺขนฺุโร จ อูปฺปชฺชิสฺสติ. เมื่อปัจฉิมภวีกะบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญากัณฑ์จักดับ แต่เวทนากัณฑ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัณฺญากัณฑ์ก็จักดับ เวทนากัณฑ์ก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

(และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก มิต้องแก้หนังสือเก่าก็ใช้อย่างนี้)

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อูปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔
ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลัง
เกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับ
จตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ
ปญฺจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑
(เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน.

จบปุคคลโลกาสวาระ

และจบอนาคตวาระอนุโลม

อนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสตีติ? รูปักขันธจกฺกไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธจกฺกไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัณหา ปจฺฉิมภิกฺขกานํ อุปฺปชฺชนุตฺตารํ เย จ อรูปิ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตํ เตสํ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนุโ จ น นิริชฺฌิสฺสติ. เมื่อปัจฉิมภิกขบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิก็ดี บุคคลเหล่าใดที่จักเกิดในอรุปรภูมิ แล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี รูปักขันธจกฺกไม่เกิด แต่เวทนาขันธจกฺกดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อปรินิพพันตบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานใน จุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิ รูปักขันธจกฺกไม่เกิด เวทนาขันธจกฺกไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจกฺกไม่ดับแก่บุคคลใด รูปักขันธจกฺกไม่เกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัณหา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสติ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิริชฺฌิสฺสติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขะ ซึ่งกำลังเกิดในจุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิ ฯลฯ

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้นจุตตถมานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต้นและจะเกิดในอรุปรภูมิ แล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปัญจโฏการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมณณวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๖-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๕ (เว้น จตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรุปปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน.

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปปภูมิ และจะเกิดในอรุปปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน.

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ น นิรุณิสฺสตีติ? เวทนากขันธจกัไม่เกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธจกัไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม?

วิธัสนา ปจฺฉิมภวีกานั อูปฺปชฺชนฺตานั เตสั เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสั สลฺลวากฺขนุโ น นิรุณิสฺสตี, ปรีนินฺพพฺนฺตานั เตสั เวทนากฺขนุโ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี สลฺลวากฺขนุโ จ น นิรุณิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนากขันธจกัไม่เกิด แต่สัตถุญากขันธจกัดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนากขันธจกัไม่เกิด สัตถุญากขันธจกัไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาชั้นจกไม่เกิดแก่
บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฐานบท

ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺณ ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในจิตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจิตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุชฺฌิสฺสตี เป็นสัณนิฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจิตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น
นีรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปชั้นจกไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาชั้นจกไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา นิรุณิสฺสตี จักคฺฉ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺโง น นิรุณิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขณฺโง
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาจันทรจกไม่ดับในภุมิใด, รูปจันทรก็จะไม่เกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อูปฺปชฺชิสฺสตี จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกจันทรมูละ

๐๐๐๐

เวทนากจันทรมูละ

๑. เวทนากจันทรมูละ สัจญญากจันทรมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนากฺขณฺโง นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ สญฺญากฺขณฺโง น
นิรุณิสฺสตีติ? เวทนาจันทรจกไม่เกิดในภุมิใด, สัจญญากจันทรจกไม่ดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขณฺโง น นิรุณิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง
นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าสัจญญากจันทรจกไม่ดับในภุมิใด, เวทนาจันทรจกไม่เกิดในภุมินั้น
ใช่ไหม?

วิสัยนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปกจันทรมูละ

๑. รูปกจันทรมูละ เวทนากจันทรมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ ยตฺถ รูปกฺขณฺโง นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตฺถ เวทนากฺขณฺโง
น นิรุณิสฺสตีติ? รูปจันทรจกไม่เกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาจันทรจกไม่ดับแก่บุคคล
นั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา ปัจฉิมภิกขุทานิ ปญจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี, ปรีนิพฺพนฺตานํ
 เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌิสฺสตี. เมื่อ
 ปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ
 ในภูมินั้นรูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็จักไม่เกิด
 เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์
 ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัสนา อสฺสยสฺสตาณํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ
 ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี, ปรีนิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น
 นิริชฺฌิสฺสตี รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอัสสยusstตภูมิ
 ในภูมินั้นเวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูป
 ขันธ์ก็จักไม่เกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาต

ในอนุโลมปุจฺฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท "ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓
 ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้น
 อบายภูมิ ๔)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิ
 ที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปาทกขณฺดสมมฺภิกขุของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕
 กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ติเหตุกปุณฺชน ๑
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔, ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกข-
 บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
 ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตภูมิ และจะเกิดในอสังฺกตภูมิอีก กับอสังฺกตภูมิ ๑

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอบายภูมิ ๔), ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี? เวทนากขันธจักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัมมัญญากขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปจฺฉิมภวีกานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ นุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี, ปรีนิพฺพณฺตานํ อสลฺลวสฺตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ นุปฺปชฺชิสฺสตี สลฺลวากฺขนุโ จ น นิรุชฺชิสฺสตี. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธจักไม่เกิด แต่สัมมัญญากขันธจักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังฺกตภูมิ ในภูมินั้นเวทนากขันธก็จักไม่เกิด สัมมัญญากขันธก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสตี, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีตี? หรือว่าสัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาชั้นจกไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม) สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสณฺณสัจตภูมิ กับอัสสณฺณสัจตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (โดยตรง)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (โดยอ้อม) สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสณฺณสัจตภูมิ กับอัสสณฺณสัจตภูมิ ๑

องค์กรธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑
 มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
 จบปุกคโลกาสวาระ
 และจบอนาคตวาระปัจจนิก

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุกคตวาระ
 รุปักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนาขนฺโห นิรุชฺฌิตถาติ?
 รูปขันธกําลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาขนฺโห นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส รุปกขนฺโห
 อุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนาขันธเคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
 ใช่ไหม?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตํ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ เวทนาขนฺโห นิรุชฺฌิตถ
 โน จ เตสํ รุปกขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตํ อสยฺยสฺส ตตฺถ
 อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ เวทนาขนฺโห จ นิรุชฺฌิตถ รุปกขนฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ เวทนาขันธเคยดับ
 แต่รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัจจุโวการภูมิ
 และอสังขยัตตภูมิ เวทนาขันธก็เคยดับ รูปขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์กรธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รุปกขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ยสฺส เวทนาขนฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์กรธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในปัจจุโวการภูมิ ๗๑ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยัตตภูมิ ๗๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากุขนุโ นิริขุณฺติตฺตํ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกุขนุโ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลสํกคฺค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ฯลฯ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลสํกคฺค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุณภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลสํกคฺค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัจจุวัฏการภูมิ ฯลฯ
สุคติเหตุกสํกคฺค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญสัจตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากันธมูละ

๑. เวทนากันธมูละ สัณฺญา­ก­กัน­ธ­มู­ล­ย­ม­กะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตา­ติ? เวทนา­กัน­ธ­กํ­ลັง­เก­ด­แ­ก່­บุ­ค­ค­ล­ใด, สัณ­ญา­กัน­ธ­กึ­เ­ย­ดັ­บ­แ­ก່­บุ­ค­ค­ล­นั้น ไช้­ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตํ, ตสฺส เวทนากุขนุโ
อุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัณญากันธเ­ย­ดັ­บ­แ­ก່­บุ­ค­ค­ล­ใด, เวทนา­กัน­ธ­กึ­กํ­ลັง­เก­ด­แ­ก່­บุ­ค­ค­ล­นั้น ไช้­ไหม?

วิสัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสยสฺสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตํ โน จ เตสํ เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, จตุ­วั­การํ ปญ­จ­วั­การํ อุปฺปชฺชนฺตานิ
เตสํ สลฺยา­ก­กุ­ข­นุ­โ จ นิริ­ขุ­ณฺ­ติ­ตฺตํ เวทนากุขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อ­บุ­ค­ค­ล­เหล่านั้น
ทั้ง­หม­ด­กํ­ลັง­เก­ด­ใน ๓๑ ภูมิ และ­บุ­ค­ค­ล­ที่­กํ­ลັง­เก­ด­ใน­อ­สัณ­ญา­สัจ­ต­ภู­มิ สัณ­ญา­กัน­ธ­
เ­ย­ดັ­บ แต่­เวทนา­กัน­ธ­ไม่­ไ­ช้­กํ­ลັง­เก­ด­แ­ก່­บุ­ค­ค­ล­เหล่านั้น, เมื่อ­บุ­ค­ค­ล­เหล่านั้น­กํ­ลັง­เก­ด­ใน
จตุ­วั­การ­ภูมิ ปญ­จ­วั­การ­ภูมิ สัณ­ญา­กัน­ธ­กึ­เ­ย­ดັ­บ เวทนา­กัน­ธ­กึ­กํ­ลັง­เก­ด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สลฺลวากุขนุโ นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากุขนุโ นิรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ฯลฯ สุกตฺตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญุตตตภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม
ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ รูปกุขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนากุขนุโ นิรุชฺฌิตถาติ?
รูปักขันธกำลังเกิดในภูมิใด, เวทนากขันธก็เคยดับในภูมินั้นไหม?

วิธัชนา อสสฺสยสฺส ตตถ รูปกุขนุโ อูปฺปชฺชติ โน จ ตตถ เวทนากุขนุโ
นิรุชฺฌิตถ, ปญฺจวาทเร ตตถ รูปกุขนุโ จ อูปฺปชฺชติ เวทนากุขนุโ จ นิรุชฺฌิตถ.
ในอสังญุตตตภูมินั้น รูปักขันธกำลังเกิด แต่เวทนากขันธไม่เคยดับในภูมินั้น, ในปญฺจวาท-
ภูมินั้น รูปักขันธก็กำลังเกิด เวทนากขันธก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน เวทนากุขนุโ นินฺรุณฺณิตถ, ตตถ รูปกุขนุโ
อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธ์เคยดับในภุมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปเป ตตถ เวทนากุขนุโ นินฺรุณฺณิตถ โน จ ตตถ รูปกุขนุโ อุปฺปชฺชติ.
ปญฺจโวการเ ตตถ เวทนากุขนุโ จ นินฺรุณฺณิตถ รูปกุขนุโ จ อุปฺปชฺชติ. ในรูปภุมินั้น
เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปัญจโวการภุมินั้น เวทนาขันธ์
ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยตถ เวทนากุขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตตถ สณฺณากุขนุโ
นินฺรุณฺณิตถาติ? เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภุมิใด, สัณฺญาขันธ์ก็เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สณฺณากุขนุโ นินฺรุณฺณิตถ, ตตถ เวทนากุขนุโ
อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณฺญาขันธ์เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุขีและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุกคโลกาสวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกุขนุโ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนากุขนุโ
นินฺรุณฺณิตถาติ? รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใน
ภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุตทรวาสถ์ อุปปชฺชนุตานํ อสณฺณสตตฺตํ อุปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการํ
 อุปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสกฺขมฺม และอัสสนุญสํตตกฺขมฺม ในกฺขมฺมนั้นรูปจันท์
 กำลังเกิด แต่เวทนาจันท์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในกฺขมฺมนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
 เกิดในปัญจโวการกฺขมฺมที่นอกจากสุทธาวาสกฺขมฺม ในกฺขมฺมนั้นรูปจันท์ก็กำลังเกิด เวทนาจันท์
 ก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ, ตสฺส ตตฺถ
 รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ? หรือว่าเวทนาจันท์เคยดับแก่บุคคลใดในกฺขมฺมใด, รูปจันท์ก็กำลัง
 เกิดแก่บุคคลนั้นในกฺขมฺมนั้นไหม?

วิธัชนา ปญฺจโวการา จวนุตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ
 โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ. ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ
 เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺฌิตถ รูปกฺขณฺโห จ อุปปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายใน
 ปัญจโวการกฺขมฺม และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปกฺขมฺม ในกฺขมฺมนั้นเวทนาจันท์เคยดับ แต่รูปจันท์ไม่
 กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในกฺขมฺมนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการกฺขมฺม
 ในกฺขมฺมนั้นเวทนาจันท์ก็เคยดับ รูปจันท์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 สุทธาวาสกฺขมฺม ๑๗๑ กับสุทธาวาสกฺขมฺม ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสนุญสํตตกฺขมฺม
 ๑๗๑ กับอัสสนุญสํตตกฺขมฺม ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการกฺขมฺม ๑๗๑ กับ
 ปัญจโวการกฺขมฺม ๒๑ (เว้นสุทธาวาสกฺขมฺม ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น
 จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ตีเหตุกปุณฺณ ๑
ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปภูมิ, พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลัง
ปรินิพพานในอรุปภูมิ กับอรุปภูมิ ๔

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺละ สัณฺญาณกัณฑ์ธมฺลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภูษนุโ อูปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺยาภูษนุโ
นिरุชฺชติตฺถาติ? เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคใดในภูมิใด, สัณฺญาณขันธ์ก็เคยดับแก่บุคค
นั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา สุทฺธาวาส อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ อูปฺปชฺชติ โน
จ เตสํ ตตฺถ สลฺยาภูษนุโ นินฺรุชฺชติตฺถ, อิตเรสํ จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ อูปฺปชฺชนฺตานํ
เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ จ อูปฺปชฺชติ สลฺยาภูษนุโ จ นินฺรุชฺชติตฺถ. เมื่อบุคคเหล่านั้น
กำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัณฺญาณขันธ์ไม่เคยดับแก่
บุคคเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ
ที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัณฺญาณขันธ์ก็เคยดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺยาภูษนุโ นินฺรุชฺชติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
เวทนาภูษนุโ อูปฺปชฺชติติ? หรือว่าสัณฺญาณขันธ์เคยดับแก่บุคคใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์
ก็กำลังเกิดแก่บุคคเหล่านั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺยาภูษนุโ นินฺรุชฺชติตฺถ
โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ อูปฺปชฺชติ, จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ อูปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ
ตตฺถ สลฺยาภูษนุโ จ นินฺรุชฺชติตฺถ เวทนาภูษนุโ จ อูปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคเหล่านั้นกำลัง

ตายในจุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ ในภุมินันสัจญชาขันธเคยดับ แต่เวทนาขันธไมใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินัน, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจุวัการภูมิ
ปญจวัการภูมิ ในภุมินันสัจญชาขันธก็เคยดับ เวทนาขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลยาภฺขนุโ นิรุชฺชติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ
 ฯลฯ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลยาภฺขนุโ นิรุชฺชติตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ อูปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
จุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ ฯลฯ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญจวัการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุวัการภูมิ ปญจวัการภูมิ
 ฯลฯ กับจุวัการภูมิ ๔ ปญจวัการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลลิสฺสและมุละทีเหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนาตีตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถาติ? รูปักขันธโมไชกํล้งเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไมเคยดับแก่บุคคลนั้น ไชไหม?

วิสัชนา นิริชฺฌติ ตถ เกยดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติติ? หรือวาเวทนาขันธไมเคยดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไมไชกํล้งเกิดแก่บุคคล นั้นไชไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไมมี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุคค ๔ ซึ่งกํล้งตายใน ๓๑ ภูมิ ฯลฯ ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกํล้งเกิดในอรุภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไมมี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขนุโ น นิริชฺฌติ ตถ เป็นสันนิฎฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท = ไมมี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไมมีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไมมีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ, ตสฺส สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถาติ? เวทนาขันธํไม่ใช้กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัตถุญากขันธํก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นิริชฺฌติตฺถ เกยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ? หรือว่าสัตถุญากขันธํไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็ไม่ใช้กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลบุกคฺค ๔ ซึ่งกำลังตายใน
๓๑ ภูมิ ฯลฯ สุกตฺติอเหตุกบุกคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสัณฺณตฺตตฺถภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลภฺขนุโ น นิริชฺฌติตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปรุพฺพชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน ฯลฯ

จบปุคคฉวาระ

โอภาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนา กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถาติ? รูปกัณฑ์ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมิใด, เวทนา กัณฑ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นินฺรุชฺฌิตฺถ เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนา กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนา กัณฑ์ไม่เคยดับในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สลฺยวาท กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถาติ? เวทนา กัณฑ์ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมิใด, สัณญากัณฑ์ก็ไม่เคยดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน สลฺยวาท กฺขณฺโห น นินฺรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัณญากัณฑ์ไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนา กัณฑ์ก็ไม่ใช่ว่ากำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป

มุขีและมฺมละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺโลมปฺจมา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถาติ? รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสฺขนา ปญฺจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานิ อสฺสณฺสตฺตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌติตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในรูปภูมิ ในภุมินั้น รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขญสัตตภูมิ ในภุมินั้นรูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยดับ.

ปฏฺิโลมปฺจมา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสฺขนา สุตฺถาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานิ อสฺสณฺสตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานิ อสฺสณฺสตฺตา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ น นิริชฺฌติตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และอสังขญสัตตภูมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ไม่เคยดับ แต่รูปกัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสังขญสัตตภูมิ ในภุมินั้นเวทนากัณฑ์ก็ไม่เคยดับ รูปกัณฑ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺโลมปฺจมา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห น นิริชฺฌติตฺถ เป็นสังสยบท

วิธัชนา จตุโวการา ปญจโวการา จวนุตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ
 อนุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนุตานํ
 อสฺสยสฺส ตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ จ อนุปฺปชฺชติ สลฺลาภูษนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.
 เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้นที่ไม่ใช่
 กำลังเกิด แต่สัญญาชั้นที่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
 ปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ ในภูมินั้นเวทนาชั้น
 ที่ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาชั้นก็ไม่เคยดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
 เวทนาภูษนุโ อนุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัญญาชั้นไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด,
 เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุตฺถาวาสํ อฺอนุปฺปชฺชนุตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ โน
 จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภูษนุโ อนุปฺปชฺชติ, สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพนุตานํ อสฺสยสฺส ตานํ
 เตสํ ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ จ น นิรุชฺฌิตฺถ เวทนาภูษนุโ จ อนุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นไม่เคยดับ แต่เวทนาชั้นกำลังเกิด
 แก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ และ
 บุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นก็ไม่เคยดับ เวทนาชั้นก็ไม่ใช่
 กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภูษนุโ อนุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน
 จตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
 บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑
 ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสัญญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลาภูษนุโ น นิรุชฺฌิตฺถ เป็นสันนิฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภูษนุโ อนุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ๗๗ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ ๗๗ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ สุกตือเหตุบุคคล ๑
ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบบุคคลโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนาตติวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ นิรุชฺชิสฺสตีติ?
รูปักขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ นิรุชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโ
อูปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา สพุเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโ
นิรุชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนุโ อูปฺปชฺชติ, ปณฺจโวการํ อูปฺปชฺชนฺตานิ อสยฺยสฺสตุตฺ
อูปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโ จ นิรุชฺชิสฺสตี รูปกฺขนุโ จ อูปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคล
เหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรุณภูมิ
เวทนาขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
เกิดในปัญจโวการภูมิ และอสังขยัตตภูมิ เวทนาขันธก็จักดับ รูปักขันธก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสติ เป็นสัณนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ฯลฯ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน
อรุปปภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ
สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญัตตภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณญากขันธมุลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สลฺลวากฺขณฺโห
นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัณญากขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขณฺโห นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห
อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัณญากขันธจักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิธัสนา สพุเพส จวนตาน์ อสณฺณสตุตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ สณฺณากุขนุโร
 นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากุขนุโร อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ
 เตสํ สณฺณากุขนุโร จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากุขนุโร จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 ทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ
 สันฺนยาขันธ์จักคัฏฐ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้น
 กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ สันฺนยาขันธ์ก็จักคัฏฐ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺโถมปฺปจฺญา ยสฺส เวทนากุขนุโร อุปฺปชฺชติ	เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส สณฺณากุขนุโร นิรุชฺฌิสฺสติ	เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบพ = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏฺโถมปฺปจฺญา ยสฺส วา ปน สณฺณากุขนุโร นิรุชฺฌิสฺสติ	เป็นสันนิฏฐานบพ
ตสฺส เวทนากุขนุโร อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
 ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ฯลฯ สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตภูมิ
 ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ
 ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลลิสฺสและมุละที่เหลือนั้นก็เหมือนกัน

จบบุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รูปกัณฑ์ธมฺมละ

๑. รูปกัณฑ์ธมฺมละ เวทนากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา ยตฺถ รูปกฺขณฺุโห อฺุปปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปกัณฑ์กำลังเกิดในภุมิไค, เวทนากัณฑ์ก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อสฺสยฺลสฺสเต ตตฺถ รูปกฺขณฺุโห อฺุปปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโห นิรุชฺฌิสฺสติ, ปฺลยจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขณฺุโห จ อฺุปปชฺชติ เวทนากฺขณฺุโห จ นิรุชฺฌิสฺสติ. ในอัสสยฺลสฺสตภุมินั้น รูปกัณฑ์กำลังเกิด แต่เวทนากัณฑ์ก็ไม่ได้ดับในภุมินั้น, ในปฺลยจโวกาเร-ภุมินั้น รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด เวทนากัณฑ์ก็จักดับ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขณฺุโห นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ สลฺลยฺกฺขณฺุโห อฺุปปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนากัณฑ์จักดับในภุมิไค, รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อรูปํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโห นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขณฺุโห อฺุปปชฺชติ, ปฺลยจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโห จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขณฺุโห จ อฺุปปชฺชติ. ในอรูปภุมินั้น เวทนากัณฑ์จักดับ แต่รูปกัณฑ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภุมินั้น, ในปฺลยจโวกาเรภุมินั้น เวทนากัณฑ์ก็จักดับ รูปกัณฑ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มฺูลีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัณฺญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนฺุโลมปฺจฉา ยตฺถ เวทนากฺขณฺุโห อฺุปปชฺชติ, ตตฺถ สลฺลยฺกฺขณฺุโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากัณฑ์กำลังเกิดในภุมิไค, สัณฺญากัณฑ์ก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏฺิโลมปฺจฉา ยตฺถ วา ปน สลฺลยฺกฺขณฺุโห นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขณฺุโห อฺุปปชฺชตีติ? หรือว่าสัณฺญากัณฑ์จักดับในภุมิไค, เวทนากัณฑ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิชา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

บุคคลโลกาสุวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺชิสฺสตีติ? รูปันธํกํล้งเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธํก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิชา อสฺสยสฺส ตํ อุปฺปชฺชณฺทานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺชิสฺสติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชณฺทานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺชิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอัสสยสฺสตตฺถภุมิ ในภุมินั้นรูปันธํกํล้งเกิด แต่เวทนาขันธํก็จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจวอการภุมิ ในภุมินั้นรูปันธํก็กำลังเกิด เวทนาขันธํก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธํจักดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปันธํก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิชา ปญฺจวอการํ จวนฺทานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชณฺทานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห จ นิรุชฺชิสฺสติ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปญฺจวอการภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธํจักดับ แต่รูปันธํไม่ไซ้กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปญฺจวอการภุมิ ในภุมินั้นเวทนาขันธํก็จักดับ รูปันธํก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุกตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังขยัตตภูมิ ฯลฯ กับอสังขยัตตภูมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห นิรุหฺณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕) ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ
และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุณภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับ
ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺมละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺมละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺมละ สัจญญากัณฑ์ธมฺมลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห
นิรุหฺณิสฺสติตี? เวทนากัณฑ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัจญญากัณฑ์ก็จักดับแก่บุคคล
นั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ? หรือว่าสัญญาชั้นจกัถดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาชั้นจกัถดับก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธนา จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สลฺลภาภุขฺโง จ นิรุขฺมิสฺสติ เวทนาภุขฺโง จ อุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ในภุมินั้นสัญญาชั้นจกัถดับแต่เวทนาชั้นจกัถดับไม่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ในภุมินั้นสัญญาชั้นจกัถดับ เวทนาชั้นจกัถดับก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ฯลฯ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปญฺจโวการภุมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลภาภุขฺโง นิรุขฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ และจะดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปญฺจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ ฯลฯ กับจตุโวการภุมิ ๔ ปญฺจโวการภุมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตีติ? รูปักขันธมุละไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตีติ, ปรินิพฺพตานิ เตสํ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุหฺมิสฺสตีติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธจักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิ รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตีติ, ตสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัณฺหา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนุโ น นิรุหฺมิสฺสตีติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ฯลฯ ตีเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุฏโฏการภูมิ ปัญจโฏการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺตวการภฺมิ ปญฺจวการภฺมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนาภฺขันธธมฺละ

๑. เวทนาภฺขันธธมฺละ สัณฺญาภฺขันธมฺลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี, ตสฺส สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตีตี? เวทนาภฺขันธฺไมํไชํกำลังเกิดแก่บุคคละใด, สัณฺญาภฺขันธฺก็จักไมํดับแก่บุคคละนั้น ไช้ไหม?

วิธัชนา สพฺเพสํ จวนฺตานิ อสฺสณฺสสตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี โน จ เตสํ สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี, ปรีนิพฺพนฺตานิ เตสํ เวทนาภฺขนุโ จ นุปฺปชฺชตี สลฺยภฺขนุโ จ น นิรุหฺณิสฺสตี. เมื่อบุคคละเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภฺมิ (เว้นอกนิฏฐาภฺมิ) และบุคคละที่กำลังเกิดในอัสสณฺสสตฺตภฺมิ เวทนาภฺขันธฺไมํไชํกำลังเกิด แต่สัณฺญาภฺขันธฺก็จักดับแก่บุคคละเหล่านั้น, เมื่อบุคคละเหล่านั้นกำลังปรินิพพาน ในจุตฺตวการภฺมิ ปญฺจวการภฺมิ เวทนาภฺขันธฺก็ไมํไชํกำลังเกิด สัณฺญาภฺขันธฺก็จักไมํดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี, ตสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตีตี? หรือว่าสัณฺญาภฺขันธฺก็จักไมํดับแก่บุคคละใด เวทนาภฺขันธฺก็ไมํไชํกำลังเกิดแก่บุคคละนั้น ไช้ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนฺุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนาภฺขนุโ นุปฺปชฺชตี เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺยภฺขนุโ น นิรุหฺณิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฐานภูมิ) ฯลฯ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขญัตตภูมิ
 ฯลฯ

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุโรการภูมิ ปญฺจโการภูมิ
 ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฐฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฺฉา ยสฺส วา ปน สญฺญาภุญฺโห น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็นสันนิฐานบท
 ตสฺส เวทนาภุญฺโห นุปฺปชฺชตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในจุโรการภูมิ ปญฺจโการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฐฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฺฉา ยตฺถ รูปฺภุญฺโห นุปฺปชฺชตี, ตตฺถ เวทนาภุญฺโห น
 นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปักขันธไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา นิรุชฺฌิสฺสตี จักดับ.

ปฏิโลมปุจฺฉา ยตฺถ วา ปน เวทนาภุญฺโห น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ รูปฺภุญฺโห
 นุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าเวทนาขันธจักไม่ดับในภูมิใด, รูปักขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชตี กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฐฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ น ฐปฺปชฺชติ, ตตถ สลฺลวภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธมโชไคํลํเกดฺในภฺมมิด, สัตถุญากขันธกัจกมดบในภฺมินัน ไชม?

วิสัชนา อามนฺตา ไช.

ปฏิลอมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลวภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตถ เวทนาภขนุโ น ฐปฺปชฺชติ? หรือวาสัตถุญากขันธกัจกมดบในภฺมมิด, เวทนาขันธกัจกมดบในภฺมินัน ไชม?

วิสัชนา อามนฺตา ไช.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รูปภขนุโ น ฐปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปักขันธมโชไคํลํเกดฺแก่บุคคลใดในภฺมมิด, เวทนาขันธกัจกมดบแก่บุคคลนันในภฺมินัน ไชม?

วิสัชนา ปญจโวการา จวนฺตานิ อรูปานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ น ฐปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขนุโ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรีนิตุพฺพตานิ อสลฺลวสฺสตา จวนฺตานิ เตสํ ตตถ รูปภขนุโ จ ฐปฺปชฺชติ เวทนาภขนุโ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ. เมื่อบุคคลเหล่านันกำลังตายในปัญจโวการภฺมมิด และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภฺมมิด ในภฺมินันรูปักขันธมโชไคํลํเกด แต่เวทนาขันธกัจกมดบแก่บุคคลเหล่านันในภฺมินัน, เมื่อบุคคลเหล่านันกำลังปรีนิตุพพานในจตุโวการภฺมมิด ปัญจโวการภฺมมิด และบุคคลที่กำลังตายในอัสสญญัตตภฺมมิด ในภฺมินันรูปักขันธกัจกมดบ เวทนาขันธกัจกมดบ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ? หรือว่าเวทนาจันธจักไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปจันธก็ไม่ใช่
กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อสยฺยสฺส ตตฺถ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ
โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ, ปรินิพฺพนฺตานํ อสยฺยสฺส ตตฺถ จวนฺตานํ เตสํ
ตตฺถ เวทนากฺขนุโ จ น นิรุณิสฺสติ รูปกฺขนุโ จ นุปฺปชฺชติ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาจันธจักไม่ดับ แต่รูปจันธกำลังเกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภุมิ ปญฺจวาการภุมิ
และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาจันธจักไม่ดับ รูปจันธก็ไม่ใช่
กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในปญฺจวาการภุมิ และจักดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับปญฺจวาการภุมิ ๒๑ (เว้น สุทฺธาวาส
ภุมิ ๕) ติเหตุกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุပ္ภุมิ และจะ
ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรุပ္ภุมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภุมิ ปญฺจวาการภุมิ
 ฯลฯ กับจุตฺวาการภุมิ ๔ ปญฺจวาการภุมิ ๒๒ (เว้นอบายภุมิ ๔) (โดยตรง) ปุณฺชน ๔ ผล
เสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการภุมิ ปญฺจวาการภุมิ และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่
อีก ฯลฯ (โดยอ้อม) กับจุตฺวาการภุมิ ๔ ปญฺจวาการภุมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ)
สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภุมิ ฯลฯ กับอสังขยัตตภุมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโ น นิรุณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
อสังขยัตตภุมิ ฯลฯ กับอสังขยัตตภุมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔), ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคละ ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) สุกตือเหตุกบุคคละ ๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัจตภูมิ ฯลฯ กับอสัญญสัจตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัจญญากขันธมุขียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโธ น นิร์ขมฺมิสฺสตีติ? เวทนากันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคละใดในภูมิใด, สัจญญากันธก็จักไม่ดับแก่บุคคละนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา จตุโวการา ปญจโวการา จวนฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโธ น นิร์ขมฺมิสฺสตีติ, ปรีนิพฺพณฺตานิ อสฺสยสฺสตฺตานิ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สลฺลวากฺขณฺโธ จ น นิร์ขมฺมิสฺสตีติ. เมื่อบุคคละเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนากันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัจญญากันธจักดับแก่บุคคละเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคละเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคละที่เกิดอยู่ในอสัญญสัจตภูมิ ในภูมินั้นเวทนากันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัจญญากันธก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโธ น นิร์ขมฺมิสฺสตีติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโธ นุปฺปชฺชตีติ? หรือว่าสัจญญากันธจักไม่ดับแก่บุคคละใดในภูมิใด, เวทนากันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคละนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากุขนุโ น นุปฺปชฺชติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สญฺญากุขนุโ น นิรุทฺธิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตาย
ในจุตฺวาการุณี ปญฺจวาการุณี และจะดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจุตฺวาการุณี ๔
ปญฺจวาการุณี ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภุมิ ๕)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการุณี ปญฺจวาการุณี
ฯลฯ กับจุตฺวาการุณี ๔ ปญฺจวาการุณี ๒๒ (เว้นอบายภุมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓
ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการุณี ปญฺจวาการุณี และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ
กับจุตฺวาการุณี ๔ ปญฺจวาการุณี ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ) สุกตฺตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลัง
เกิดและกำลังตายในอสังฺกฺญสฺตตฺตุมิ กับอสังฺกฺญสฺตตฺตุมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากุขนุโ น นิรุทฺธิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโ น นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺวาการุณี ปญฺจวาการุณี ฯลฯ กับจุตฺวาการุณี ๔ ปญฺจวาการุณี ๒๒ (เว้น
อบายภุมิ ๔) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการุณี ปญฺจวาการุณี
และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจุตฺวาการุณี ๔ ปญฺจวาการุณี ๒๕ (เว้น
อกนิฏฐาภุมิ) สุกตฺตือเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกฺญสฺตตฺตุมิ กับ
อสังฺกฺญสฺตตฺตุมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบปัจจุปปันนนานาคตวาระปัจจนิก

อดีตานาคตวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิสฺสตีติ? รูปักขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนุโห จ อูปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนุโห จ นิรุหฺมิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุติวารกัมมิ ปัจจวารกัมมิ รูปักขันธเคยเกิด แต่เวทนาขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพานตะเหล่านั้น รูปักขันธก็เคยเกิด เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุติวารกัมมิ ปัจจวารกัมมิ ฯลฯ

และ ปุถฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ กัมมิ และกำลังตายใน ๓๐ กัมมิ (เว้นอกนิฏฐากัมมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นิรุหฺมิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
ใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ
นิริชฺฌิสฺสตีติ? เวทนากขันธเคยเกิดแก่บุคคลใด, สัณฺญากขันธก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิธัชนา ปรีนิพฺพนฺตานิ เตสํ เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ
สลฺลวากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขนุโ จ อูปฺปชฺชิตฺถ สลฺลวากฺขนุโ
จ นิริชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภูมิ ปัจจวาการภูมิ
เวทนากขันธเคยเกิด แต่สัณฺญากขันธจักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจาก
ปรินิพพานตะเหล่านั้น เวทนากขันธก็เคยเกิด สัณฺญากขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนุโ
อูปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญากขันธจักดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น
ใช่ไหม?

วิธัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา ยสฺส เวทนากฺขนุโ อูปฺปชฺชิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สลฺลวากฺขนุโ นิริชฺฌิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺวาการภูมิ ปัจจวาการภูมิ ฯลฯ

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน
๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท
 องค์กรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
 ใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)
 องค์กรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
 มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน
 จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?
 รูปักขันธเคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อสฺสยสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ
 นิรุชฺฌิสฺสตี, ปญฺจวอกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี.
 ในอสังยุตตคัมภีร์นั้น รูปักขันธเคยเกิด แต่เวทนาขันธจักไม่ดับในภูมินั้น, ในปัญจวอกาการภูมินั้น
 นั้น รูปักขันธก็เคยเกิด เวทนาขันธก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
 อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธจักดับในภูมิใด, รูปักขันธก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิธินา อรูปํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตี โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ
 อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจวอกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสตี รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.
 ในอรุณภูมินั้น เวทนาขันธจักดับ แต่รูปักขันธไม่เคยเกิดในภูมินั้น, ในปัญจวอกาการภูมินั้น
 เวทนาขันธก็จักดับ รูปักขันธก็เคยเกิด.

แสดงองค์กรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมัญญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถ, ตตถ สลฺลาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตีติ? เวทนาขันธ์เคยเกิดในภุมิใด, สัมมัญญาขันธ์ก็จักดับในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลฺลาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตถ เวทนาภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าสัมมัญญาขันธ์จักดับในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลียะและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอกาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคลโลกาสวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตีติ? รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิสัชนา ปญฺจวโภาเร ปรีนิพฺพนฺตานิ อสฺสยสฺสตฺตานํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตี, อิตเรสํ ปญฺจวโภารานํ เตสํ ตตถ รุปภขณฺโง จ อูปฺปชฺชิตถ เวทนาภขณฺโง จ นิรุชฺฌิสฺสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปรินิพพานแต่เหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้นรูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ.

ปฏฺิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ เวทนาภขณฺโง นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส ตตถ รุปภขณฺโง อูปฺปชฺชิตถาติ? หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธัชนา สุทธาวาสัมม อูปปชฺชนุตถัม อรูปานัม เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร
 นิรุหฺมิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกุขนุโร อูปปชฺชิตถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานัม เตสํ ตตฺถ
 เวทนากุขนุโร จ นิรุหฺมิสฺสติ รูปกุขนุโร จ อูปปชฺชิตถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดใน
 สุทธาวาสภูมิและบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นรัชจักดับ แต่รูปขั้นรัชไม่เคย
 เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปญฺจโวการภูมิที่นอกจาก
 สุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขั้นรัชจักดับ รูปขั้นรัชก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจฺจนา ยสฺส ยตฺถ รูปกุขนุโร อูปปชฺชิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ เวทนากุขนุโร นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
 ในปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ กับปญฺจโวการภูมิ ๑๓ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อปายภูมิ ๔) ปุณฺชน ๔
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปญฺจโวการภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ
 กับปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังฺกตตตฺถภูมิ กับ
 อสังฺกตตตฺถภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปจฺจนา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ เวทนากุขนุโร นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
 ตสฺส ตตฺถ รูปกุขนุโร อูปปชฺชิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
 สุทธาวาสภูมิ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕.

ดิเหตฺกปุณฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และ
 จะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจโวการภูมิ
 และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปญฺจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปกัณฑ์ธมฺละ

๐๐๐๐

เวทนากัณฑ์ธมฺละ

๑. เวทนากัณฑ์ธมฺละ สัณฺญา กัณฑ์ธมฺลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
สฺส
นิรฺรหฺมณิสฺส
ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภฺมินั้นใช่ไหม?

วิธฺนา ปรินิพฺพนฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ
ตตฺถ สฺส
นิรฺรหฺมณิสฺส
อิตเรสํ จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ เตสํ
ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร จ อุปฺปชฺชิตฺถ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตฺตวอการภฺมิ ปญฺจวอการภฺมิ ในภฺมินั้นเวทนาภฺขณฺ์เคยเกิด
แต่สัณฺญาภฺขณฺ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภฺมินั้น, เมื่อบุคคลที่นอกจากปรินิพพานจะ
เหล่านั้นเกิดอยู่ในจตฺตวอการภฺมิ ปญฺจวอการภฺมิ ในภฺมินั้นเวทนาภฺขณฺ์ก็เคยเกิด สัณฺญาภฺขณฺ์
ก็จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัณฺญาภฺขณฺ์จักดับแก่บุคคลใดในภฺมิใด, เวทนาภฺขณฺ์
ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภฺมินั้นใช่ไหม?

วิธฺนา สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตํ เตสํ ตตฺถ สฺสฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺสฺสฺส
จ เตสํ ตตฺถ เวทนาภฺขนุโร อุปฺปชฺชิตฺถ, อิตเรสํ จตฺตวอการํ ปญฺจวอการํ เตสํ
ตตฺถ สฺสฺสฺสฺส
นิรฺรหฺมณิสฺสฺส
เวทนาภฺขนุโร จ อุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้น
กำลังเกิดในสุทฺธาวาสภฺมิ ในภฺมินั้นสัณฺญาภฺขณฺ์จักดับ แต่เวทนาภฺขณฺ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคล
เหล่านั้นในภฺมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตฺตวอการภฺมิ ปญฺจวอการภฺมิ ที่นอกจาก
สุทฺธาวาสภฺมิ ในภฺมินั้นสัณฺญาภฺขณฺ์ก็จักดับ เวทนาภฺขณฺ์ก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขณฺโห อูปฺปชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุตฺวาการณฺมิ ปญฺจวาการณฺมิ ๗๗ กับจุตฺวาการณฺมิ ๔ ปญฺจวาการณฺมิ ๑๗ (เวณ
สุทฺธาวาสณฺมิ ๕ อบายณฺมิ ๕) ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการณฺมิ
ปญฺจวาการณฺมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอีก ๗๗ กับจุตฺวาการณฺมิ ๔ ปญฺจวาการณฺมิ ๒๑
(เวณสุทฺธาวาสณฺมิ ๕)

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุตฺวาการณฺมิ
ปญฺจวาการณฺมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจุตฺวาการณฺมิ ๔ ปญฺจวาการณฺมิ ๒๑
(เวณสุทฺธาวาสณฺมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปณฺ ยตฺถ สลฺลวากฺขณฺโห นิรุณฺณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขณฺโห อูปฺปชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทฺธาวาสณฺมิ ๗๗ กับสุทฺธาวาสณฺมิ ๕

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคค ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุตฺวาการณฺมิ
ปญฺจวาการณฺมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจุตฺวาการณฺมิ ๔ ปญฺจวาการณฺมิ ๒๑
(เวณสุทฺธาวาสณฺมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอดีตานาคตวาระอนุโลม

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส รูปกขนุโ นุปปชชิตฺถ, ตสฺส เวทนากขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตีติ? รูปักขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธํก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปกขนุโ นุปปชชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาขันธํจักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปักขันธํก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา อูปฺปชชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท = ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท = ก็ไม่มีเหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน เวทนากขนุโ น นิรุชฺชิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกขนุโ นุปปชชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ฯลฯ

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมูกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุหฺณิสฺสตีติ? เวทนากขันธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด สัมมูกขันธํก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน สลฺลวากฺขนฺโธ น นีรุหฺณิสฺสตี, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัมมูกขันธํจักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนากขันธํก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นไซ้ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

๐๐๐๐

โอภาสวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตฺถ รุปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นีรุหฺณิสฺสตีติ? รุปกขันธํไม่เคยเกิดในภุมิใด, เวทนากขันธํก็จักไม่ดับในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิสัชนา นีรุหฺณิสฺสตี จักดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นีรุหฺณิสฺสตี, ตตฺถ รุปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนากขันธํจักไม่ดับในภุมิใด, รุปกขันธํก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิสัชนา อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบรूपีกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยตถ เวทนาภขนุโ น นุปปชชิตถ, ตตถ สลลภาภขนุโ น นีรุขณิสสตีติ? เวทนาขันธัไม่เคยเกิดในภุมิไค, สัตถุญากขันธัก็จักไม่ดับในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไช้.

ปฎิโลมปุจฉา ยตถ วา ปน สลลภาภขนุโ น นีรุขณิสสตี, ตตถ เวทนาภขนุโ น นุปปชชิตถาติ? หรือว่าสัตถุญากขันธัก็จักไม่ดับในภุมิไค, เวทนาขันธัก็ไม่เคยเกิดในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบโอภาสวาระ

๐๐๐๐

ปุคคโลกาสวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา ยสส ยตถ รูปภขนุโ น นุปปชชิตถ, ตสส ตตถ เวทนาภขนุโ น นีรุขณิสสตีติ? รูปักขันธัไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิไค, เวทนาขันธัก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินันไช้ไหม?

วิสัชนา สุตถาวาสั อูปปชชนุตานั อรูปานั เตสั ตตถ รูปภขนุโ น นุปปชชิตถ โน จ เตสั ตตถ เวทนาภขนุโ น นีรุขณิสสตี, สุตถาวาเส ปรีนิพพนุตานั อรูปปรีนิพพนุตานั เตสั ตตถ รูปภขนุโ จ นุปปชชิตถ เวทนาภขนุโ จ น นีรุขณิสสตี. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทถาวาสภุมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินัน รูปักขันธัไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธัก็จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมินัน, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรีนิพพานในสุทถาวาสภุมิ และอรูปภุมิ ในภุมินันรูปักขันธัก็จักไม่เกิด เวทนาขันธัก็จักไม่ดับ.

ปฏิโลมปจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห น นิรุหฺมิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ
รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าเวทนาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภุมิใด, รูปชั้น
ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นใช่ไหม?

วิธึชา ปณฺจโวการเ ปรีนิพฺพทนํ อสฺสยสฺสตาณํ เถลํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห
น นิรุหฺมิสฺสติ โน จ เถลํ ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ, สฺสทฺธาเว ปรีนิพฺพทนํ
อรูเป ปรีนิพฺพทนํ เถลํ ตตฺถ เวทนากฺขนุโห จ น นิรุหฺมิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ
นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัจจุโวการภุมิและบุคคลที่เกิดอยู่ใน
อสังขยัตตภุมิ ในภุมินั้นเวทนาชั้นจกไม่ดับ แต่รูปชั้นที่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภุมิ
นั้น เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสฺสทฺธาเวสภุมิ และอรูภุมิ ในภุมินั้นเวทนาชั้น
จกไม่ดับ รูปชั้นก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปจจา ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโห น นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สฺสทฺธาเวสภุมิ ฯลฯ กับสฺสทฺธาเวสภุมิ ๕, ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิด
และกำลังตายในอรูภุมิ และจะดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูภุมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสฺสทฺธาเวสภุมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสฺสทฺธาเวสภุมิ ๔ ฯลฯ กับสฺสทฺธาเวสภุมิ ๕

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูภุมิ, ติเหตุกปฺปุชฺชน ๑ ผลเสกข-
บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรูภุมิ และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับอรูภุมิ ๔.

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปจจา ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนุโห น นิรุหฺมิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนุโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในปัจจุโวการภุมิ ฯลฯ กับปัจจุโวการภุมิ ๑๗ (เว้นสฺสทฺธาเวสภุมิ ๕ อายภุมิ ๔) ปฺปุชฺชน ๔
ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในปัจจุโวการภุมิ และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ
กับปัจจุโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสฺสทฺธาเวสภุมิ ๕)

สุคตติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภุมิ กับ
อสังขยัตตภุมิ ๑

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกฺขม ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสกฺขม ๔ ฯลฯ กับสุทธาวาสกฺขม ๕

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุณภูมิ ตีเหตุกปฏิชน ๑ ผลเสกข-
บุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในอรุณภูมิ และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับอรุณภูมิ ๔

องค์กรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์กรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๗

มูลนิธิเหลือกก็เหมือนกัน

จรรยาบรรณวิชาชีพ

• • • •

เวทนาถขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมฺละ สัณฺญากขันธมฺลียมกะ

อนุโลมปจนา ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ
 สลฺลวากฺขนฺโธ น นินฺรุณิสฺสตีติ? เวทนากฺขนฺธํไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สลฺลวากฺขนฺธํ
 ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภุมินั้นไซ้ไหม?

วิชา สุตรวาส อปฺปชฺชนฺตํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ
 เตสํ ตตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ น นิริขณิสฺสติ, สุตรวาเส ปรีนิพฺพนฺตํ อสฺสณฺสตุตฺตํ
 เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ สลฺลวากฺขนฺโธ จ น นิริขณิสฺสติ. เมื่อบุคคล
 เหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภพนั้นเวทนาชั้นที่ไม่เคยเกิด แต่สัญญาชั้นจกดับแก่
 บุคคลเหล่านั้นในภพนั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่
 เกิดอยู่ในอัสสณฺสตุตฺตภูมิ ในภพนั้นเวทนาชั้นที่ไม่เคยเกิด สัญญาชั้นจกดับ.

ปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตถ สลฺลวากฺขนุโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนุโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ? หรือว่าสัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาชั้นจกไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิชา นา ปริณิพพุตานิ เตสํ ตตฺถ สลฺยา กุขนุโ น นิรุหิสฺสติ โน จ เตสํ
ตตฺถ เวทนา กุขนุโ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธา วาเส ปริณิพพุตานิ อสลฺยสฺสตฺตานิ เตสํ ตตฺถ
สลฺยา กุขนุโ จ น นิรุหิสฺสติ เวทนา กุขนุโ จ นุปฺปชฺชิตฺถ. เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง
ปรินิพพานในจุโรการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกัไม่ดับ แต่เวทนาขั้น
เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ
และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตคัมภี ในภูมินั้นสัญญาชั้นจกัก็จักไม่ดับ เวทนาขั้นจกัก็ไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา ยสฺส ยตฺถ เวทนาภนฺนุ โห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สลฺลวณฺณภนฺนุ โห น นีรुณฺณิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดใน
สุทธาวาสภูมิ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา ยสฺส วา ปน ยตฺถ สลฺลวณฺณภนฺนุ โห น นีรุณฺณิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ เวทนาภนฺนุ โห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพาน
ในจุวัฏการภูมิ ปญฺจวัฏการภูมิ ฯลฯ กับจุวัฏการภูมิ ๕ ปญฺจวัฏการภูมิ ๑๗ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๕)

ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุวัฏการภูมิ ปญฺจวัฏการภูมิ และ
จะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับจุวัฏการภูมิ ๕ ปญฺจวัฏการภูมิ ๒๑ (เว้น
สุทธาวาสภูมิ ๕)

และ พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ พระอนาคามี-
บุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ ฯลฯ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับ
อสังขยัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบปุคคโลกาสวาระ

และจบอดีตานาคตวาระปัจจนิก

อุปฺปาตนิโรธวาร์ นิฏฺฐิตํ

ปวตฺติวาร์ นิฏฺฐิตํ.

ค. ปริณญาวาระ อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปวัตติวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงปริณญาวาระต่อไป

ปริณญาวาระนี้แบ่งออกเป็น ๖ อย่าง คือ

๑. ปัจจุบันนวาระ ๒. อดีตวาระ ๓. อนาคตวาระ ๔. ปัจจุบันนาตติวาระ
๕. ปัจจุบันนนานาคตวาระ ๖. อดีตานาคตวาระ

ในวาระหนึ่งๆ แบ่งออกเป็นสองคือ ๑. อนุโลม ๒. ปัจจนิค

ในปริณญาวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียว การที่พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียวนั้น ก็เพราะว่าคำวิสัยนาในปุคคลวาระเป็นอย่างไร คำวิสัยนาในโอกาสวาระและปุคคลโลกาสวาระก็คงเป็นเช่นเดียวกัน ไม่มีพิเศษออกไปแต่อย่างใด การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ธรรมดาการรู้แจ้งในรูปนามขั้นที่ ๕ นี้ มิได้เกี่ยวกับภูมิคงเกี่ยวกับบุคคลเท่านั้นที่จะมีการรู้แจ้งในรูปนามขั้นที่ ๕ ได้ ด้วยเหตุนี้ในปริณญาวาระนี้ จึงทรงแสดงแต่ปุคคลวาระ

บุคคล ๑๐ จำพวกที่แสดงในปริณญาวาระ

เอตถ จ ปุณฺณชโน อฏฺฐ จ อริยาติ นว ปุคฺคลา, เตสุ ปุณฺณชโน ภพฺพาภพฺพวเสน ทฺวิโร ฯ

ในปริณญาวาระมีบุคคล ๘ จำพวกคือ ปุณฺณ ๑ อริยบุคคล ๘ ในบรรดาบุคคล ๘ จำพวกนั้น ปุณฺณมี ๒ พวกคือ ภัพฺพปุณฺณ ๑ อภัพฺพปุณฺณ ๑ ฉะนั้นรวมเป็นบุคคล ๑๐ จำพวก

การจำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓

๑. อรหัตตมกคบุคคล = กำลังรู้รอบรูปนามขั้นที่ ๕ เท่านั้น (ปริหานาติ)
ไม่ใช่เคยรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริหานิตฺถ, น ปริหานิสฺสตี)
๒. อรหัตตผลบุคคล = เคยรู้รอบรูปนามขั้นที่ ๕ เท่านั้น (ปริหานิตฺถ)
ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริหานาติ, น ปริหานิสฺสตี)

๓. ภัทพปุณฺชน ๑ มัคคบุคคล = } จะรู้รอบรูปนามขันธ ๕ เท่านั้น
 เบื้องต่ำ ๓ และผลบุคคล } (ปริหานิสฺสติ) ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และ
 เบื้องต่ำ ๓ } ไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริหานาติ,
 น ปริหานิตฺถ)
- ๔ อภัทพปุณฺชน ๑ = ไม่ใช่กำลังรู้รอบ, ไม่ใช่เคยรู้รอบ, ไม่ใช่
 จะรู้รอบ รูปนามขันธ ๕. (น ปริหานาติ,
 น ปริหานิตฺถ, น ปริหานิสฺสติ)

จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐

๑. ผู้ที่กำลังรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (ปริหานาติ) นั้นได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล
 จำพวกเดียว
๒. ผู้ที่เคยรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (ปริหานิตฺถ) นั้นได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล
 จำพวกเดียว
๓. ผู้ที่จะรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (ปริหานิสฺสติ) นั้นได้แก่ = ภัทพปุณฺชน ๑,
 มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓, ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓.
๔. ผู้ที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (น ปริหานาติ) นั้นได้แก่ = บุคคล ๘
 จำพวก (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล)
๕. ผู้ที่ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (น ปริหานิตฺถ) นั้นได้แก่ = บุคคล ๘
 จำพวก (เว้นอรหัตตผลบุคคล)
๖. ผู้ที่ไม่ใช่จะรู้รอบรูปนามขันธ ๕ (น ปริหานิสฺสติ) นั้นได้แก่ = อภัทพปุณฺชน ๑,
 อรหัตตมัคคบุคคล ๑, อรหัตตผลบุคคล ๑,

อธิบายอภัทพปุณฺชน

ในที่นี้ อภัทพปุณฺชน ๑ นั้น หมายความว่า ปุณฺชนใดจะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ บุคคลนั้นเรียกว่า อภัทพปุณฺชน นับตั้งแต่ภพที่ ๒ เป็นต้นไปนั้น จะได้มรรคผลหรือจะไม่ได้มรรคผลนั้น ก็ไม่มีการเรียกว่า อภัทพปุณฺชนแต่อย่างใด คงกำหนดหมายเอาเฉพาะแต่ในปัจจุบันภพภพนี้ภพเดียวเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ในคำว่า เย ปุณฺชนนา มคฺคํ น ปฏฺฐิติสฺสณฺติ ปุณฺชนเหล่าใด จะไม่ได้มรรคนั้นก็ได้แก่ อภัทพปุณฺชน คือปุณฺชนที่ไม่มีโอกาสจะได้มรรคผลในภพปัจจุบันนั่นเอง โดยทำนองเดียวกันนี้ คำว่า เย ปุณฺชนนา มคฺคํ ปฏฺฐิติสฺสณฺติ ปุณฺชนเหล่าใดจะได้มรรคนั้น ก็คงจะได้แก่ ภัทพปุณฺชน คือปุณฺชนที่จะได้มรรคผลในปัจจุบันนั่นเอง มิได้กำหนดหมายเอาว่าจะได้มรรคผลต่อไปในภพหน้า.

ปัจจุปปันนวาระอนุโลม

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ ปริหานาติ, โส เวทนากขันธ ปริหานาติติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขันธ ปริหานาติ, โส รูปักขันธ ปริหานาติติ?
หรือว่าบุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากขันธ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญญาปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปักขันธ บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันนาว่า อามนุตตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอรหัตตมคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธด้วย.

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขันธ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส รูปักขันธ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลิที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตตญาณกขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากขันธ ปริหานาติ, โส สตตญาณกขันธ ปริหานาติตี? บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สตตญาณกขันธ ปริหานาติ, โส เวทนากขันธ ปริหานาติตี? หรือว่าบุคคลใดกำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนุตตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธใช่ไหม? หรือว่าบุคคลใดกำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันนาว่า อามนุตตา ซึ่งเป็นคำวิสันนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอรหัตตมัคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นกำลังรู้รอบสัตตญาณกขันธด้วย กำลังรู้รอบเวทนากขันธด้วย.

มูลีและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติ, โส เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติตี? บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไซ.

ปฎิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติ, โส รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติตี? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสันนิฎฐานบท
โส เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺชน ๑ อภัทพปุณฺชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

ในปฎิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสันนิฎฐานบท
โส รูปุกขนฺธํ น ปริขานาติ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺชน ๑ อภัทพปุณฺชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

มูลีที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจฉา โย เวทนาภุขนุหํ น ปริหานาติ, โส สลลภาภุขนุหํ น ปริหานาติติ? บุคคลใดไม่ใช่ว่ากำลังรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบสัตถุญากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปจฉา โย วา ปน สลลภาภุขนุหํ น ปริหานาติ, โส เวทนาภุขนุหํ น ปริหานาติติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่ว่ากำลังรู้รอบสัตถุญากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาตต่อไป ฯลฯ

มุลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปจฉา โย รุปภุขนุหํ ปริหานิตถ, โส เวทนาภุขนุหํ ปริหานิตถาติ? บุคคลใดเคยรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

ปฏิโลมปจฉา โย วา ปน เวทนาภุขนุหํ ปริหานิตถ, โส รุปภุขนุหํ ปริหานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบรูปขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสัณฺนิฏฐานบถ

โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสังสยบถ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบถ ได้แก่ = พระอรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบถ = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสัณฺนิฏฐานบถ

โส รูปกฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ เป็นสังสยบถ

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบถ ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบถ = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณฺญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ, โส สลฺลวากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตาติ?
บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบสัณฺญากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตํ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺตาติ?
หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบสัณฺญากขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบถ ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบถ = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติและมุละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอดีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

อติตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รूपักขันธมูละ

๑. รุปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา โย รุปกฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถาติ?
บุคคลใดไม่เคยรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่มีใครรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

ปฎิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถ, โส รุปกฺขนฺธํ น
ปริหานิตฺถาติ? หรือว่าบุคคลใดไม่เคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่มีใครรู้รอบรูปขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา โย รุปกฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท

โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัทพฺพดูชน ๑ อภัทพฺพดูชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

ในปฎิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถ เป็นสันนิฎฐานบท

โส รุปกฺขนฺธํ น ปริหานิตฺถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัทพฺพดูชน ๑ อภัทพฺพดูชน ๑
อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

มูลิตีเหลือกก็เหมือนกัน

จบรूपักขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัมมุตถากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุํ น ปริหานิตถ, โส สญฺญาภุขนุํ น ปริหานิตถาติ? บุคคลใดไม่เคยรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ได้เคยรู้รอบสัมมุตถากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิบัติโลมปุจฉา โย วา ปน สญฺญาภุขนุํ น ปริหานิตถ, โส เวทนาภุขนุํ น ปริหานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดไม่เคยรู้รอบสัมมุตถากขันธ บุคคลนั้นก็ไม่ได้เคยรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปฺปฺนุชน ๑ อภัพฺพปฺปฺนุชน ๑ อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๓๔

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลาวาระ

และจบอติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

อนาคตวาระอนุโลม

ปุคคลาวาระ

รूपีกขันธมูละ

๑. รุปีกขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รุปภุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส เวทนาภุขนุํ ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดจากรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็จากรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส รูปกุขนุํ
 ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจกักรูรอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็จกักรูรอบรูปขันธใช่ไหม?
 วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฎฐานบท

โส เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปฺปุชฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฎฐานบท

โส รูปกุขนุํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปฺปุชฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส สลฺลวากุขนุํ ปริหานิสฺสตีติ?
 บุคคลใดจกักรูรอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็จกักรูรอบสัณฺญาขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อามนฺตา ไซ้.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวากุขนุํ ปริหานิสฺสตี, โส เวทนากุขนุํ
 ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจกักรูรอบสัณฺญาขันธ, บุคคลนั้นก็จกักรูรอบเวทนาขันธ
 ใช่ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอนาคตวาระอนุโลม

อนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี, โส เวทนากขนฺธํ น
ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดจักไม่รู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบเวทนากขันธไซ้ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี, โส รูปุกขนฺธํ น
ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจักไม่รู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบรูปักขันธ
ไซ้ไหม?

วิธัชนา อามนุตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากขนฺธํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อภัพพบุณ ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑
อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาภุขนุ น ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฐานบท
โส ฐปภุขนุ น ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อภัพพบุณ ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑
อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๗๑

มุติที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมุละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมุละ

๑. เวทนากขันธมุละ สัณญากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุ น ปริหานิสฺสตี, โส สลฺลาภุขนุ น
ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดจักไม่รู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบสัณญากขันธใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลาภุขนุ น ปริหานิสฺสตี, โส เวทนาภุขนุ น
ปริหานิสฺสตีติ? หรือว่าบุคคลใดจักไม่รู้รอบสัณญากขันธ บุคคลนั้นก็จักไม่รู้รอบเวทนากขันธ
ใช่ไหม?

วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา และ ปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ = อภัพพบุณ ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑
อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ
มูลีและมูละที่หลีกก็เหมือนกัน
จบปุคคลวาระ
และจบอนาคตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาตีตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา โย รูปกฺขนฺธํ ปริขานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺถาติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนากันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺถ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริขานาติตี?
หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบเวทนากันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา โย รูปกฺขนฺธํ ปริขานาติ	เป็นสันนิฎฐานบท
โส เวทนากฺขนฺธํ ปริขานิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนากันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัชนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าอรหัตตมัคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทเหล่านั้น แม้กำลังรู้รอบรูปขันธ แต่ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากันธ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ ปริขานิตุํ เป็นสันนิฏฐานบท
 โส รูปกุขนุํ ปริขานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า หรือว่า บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยว่า โน ซึ่งเป็นคำวิสัยนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่าอรหัตตผลบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเคยรู้รอบเวทนาขันธแต่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ

มุติที่เหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุํ ปริขานาติ, โส สลฺลวากุขนุํ ปริขานิตฺตาติ?
 บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบสลฺลวากขันธใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลวากุขนุํ ปริขานิตุํ, โส เวทนากุขนุํ
 ปริขานาติติ? หรือว่าบุคคลใดเคยรู้รอบสลฺลวากขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ
 ใช่ไหม?

วิสัยนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปินนาตีตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปันนาตีตวาระปัจจนิก

บุคคลวาระ

รูปักขันธมุละ

๑. รูปักขันธมุละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ น ปริขานาติ, โส เวทนากขันธ น ปริขานิตถาติ? บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อรหา รูปักขันธ น ปริขานาติ โน จ เวทนากขันธ น ปริขานิตถ, อคฺคมคฺคสมํกฺคิณฺจ อรหฺนตฺถจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา รูปักขันธมุลจ น ปริขานนฺติ เวทนากขันธมุลจ น ปริขานิตถ. อรหัตตผลบุคคลไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ แต่เคยรู้รอบเวทนากขันธ ยกเว้นอรหัตตมกฺคบุคคลและอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้นไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากขันธ น ปริขานิตถ, โส รูปักขันธ น ปริขานาตีติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อคฺคมคฺคสมํกฺคิ เวทนากขันธ น ปริขานิตถ โน จ รูปักขันธ น ปริขานาติ, อคฺคมคฺคสมํกฺคิณฺจ อรหฺนตฺถจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา เวทนากขันธมุลจ น ปริขานิตถ รูปักขันธมุลจ น ปริขานนฺติ. อรหัตตมกฺคบุคคลไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ แต่กำลังรู้รอบรูปักขันธ, ยกเว้นอรหัตตมกฺคบุคคลและอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้นไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนากขันธ และไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ น ปริขานาติ

เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากขันธ น ปริขานิตถ

เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

และ ภัทฺทพฺปยุชน ๑ อภฺทพฺปยุชน ๑ มกฺคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุํ น ปริหานิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
 โส รูปกนุํ น ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของต้นนิฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑
และ ภัทพปุณฺชน ๑ อภิปุณฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จรรยาบรรณวิชาชีพ

• • • •

เวทนาคันธมูละ

๑. เวทนากัจจันธมฺมละ ๕ ญญากัจจันธมฺมลิยมกะ

อนุโลมปจจา โย เวทนากุขนุชฺช น ปริชานาติ, โส สลฺลยฺยากุขนุชฺช น ปริชานิตฺถาติ? บุคคลใดไม่ใส่ใจกำลังรู้รอบเวทนาขั้นนี้, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบสัณญักษ์ขั้นนี้ใช่ไหม?

วิชาหา อรหา เวทนากุขนุ น ปริหานาติ โน จ สลฺลวากุขนุ น ปริหานิตฺถ. อคฺคฺมคฺคสมํกฺกิลฺลจ อรหฺนฺตลฺลจ จเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคฺลา เวทนากุขนฺธลฺลจ น ปริหานนฺติ สลฺลวากุขนฺธลฺลจ น ปริหานิตฺถ. อรหํตฺตผลบุคฺคฺลไมํไชํกำลังรรูบ เวทนาจันฺธํ แต่เคยรรูบสํญญจันฺธํ, ยกเวณอรหํตฺตมํคฺคบุคฺคฺล และอรหํตฺตผลบุคฺคฺล เสยแล้ว บุคฺคฺลที่เหลือนอกนั้นไมํไชํกำลังรรูบเวทนาจันฺธํ และไมํไชํเคยรรูบสํญญจันฺธํ.

ปฏิโลมปจฉา โย วา ปน สลฺลวากุณฺหํ น ปริหานิตฺถ, โส เวทนากุณฺหํ น ปริหานาตีติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ไข่เคยรู้รอบสัณฺญาจันท์, บุคคลนั้นก็ไม่ไข่กำลังรู้รอบเวทนาจันท์ใช่ไหม?

[illegible]

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนากุขนุหํ น ปริขานาติ เป็นสันนิฏฐานบท
โส สลฺยาคุขนุหํ น ปริขานิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑
และ กัปปปุณฺณ ๑ อภักขปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยาคุขนุหํ น ปริขานิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนากุขนุหํ น ปริขานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑
และ กัปปปุณฺณ ๑ อภักขปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๔๑

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนาติตวาระปัจจนิก

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนนานาคตวาระอนุโลม

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลิยมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกุขนุหํ ปริขานาติ, โส เวทนากุขนุหํ ปริขานิสฺสตีติ?
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิธัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขนุหํ ปริขานิสฺสตีติ, โส รูปุกุขนุหํ
ปริขานาตีติ? หรือว่าบุคคลใดจักรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธใช่ไหม?

วิสัยทัศน์ โน ไมใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท

โส รูปกฺขณํ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓

ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุขีที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปกษัตริย์มุละ

๐๐๐๐

เวทนากษัตริย์มุละ

๑. เวทนากษัตริย์มุละ สัตตญญากษัตริย์มุละ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขณํ ปริหานาติ, โส สญฺญากฺขณํ ปริหานิสฺสตีติ?

บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบสัตตญญากษัตริย์ไหม?

วิสัยทัศน์ โน ไมใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สญฺญากฺขณํ ปริหานิสฺสตี, โส เวทนากฺขณํ

ปริหานาตีติ? บุคคลใดจักรู้รอบสัตตญญากษัตริย์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธไหม?

วิสัยทัศน์ โน ไมใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนากฺขณํ ปริหานาติ เป็นสันนิฏฐานบท

โส สญฺญากฺขณํ ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมัคคบุคคล ๑
 องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลภาภุขฺหํ ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
 โส เวทนากุขฺหํ ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทฺพปฺปฺดูชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุติและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบปัจจุปปันนาคตวาระอนุโลม

๐๐๐๐

ปัจจุปปันนาคตวาระปัจจนิก

ปุคคลวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปกุขฺหํ น ปริหานาติ, โส เวทนากุขฺหํ น ปริหานิสฺสตีติ?
 บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาขันธใช่ไหม?

วิธัชนา เย มคฺคํ ปฏฺฐลภิสฺสนฺติ เต รูปกุขฺหํ น ปริหานนฺติ โน จ เวทนากุขฺหํ
 น ปริหานิสฺสนฺติ, อรหา เย จ ปฺปฺดูชนา มคฺคํ น ปฏฺฐลภิสฺสนฺติ เต รูปกุขฺหนฺนฺจ น
 ปริหานนฺติ เวทนากุขฺหนฺนฺจ น ปริหานิสฺสนฺติ. บุคคลเหล่านี้จะได้มรรค บุคคลเหล่านั้น
 ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ แต่จากรู้รอบเวทนาขันธ, อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุ่ดูชนเหล่านี้
 จะไม่ได้มรรค ปุ่ดูชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ และไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากุขฺหํ น ปริหานิสฺสตี, โส รูปกุขฺหํ น
 ปริหานาติติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบ
 รูปขันธใช่ไหม?

วิชา อคฺคมกฺคสมงฺคิ เวทนากฺขณํ น ปริหานิสฺสตี โน จ รูปกฺขณํ น ปริหานาติ, อรหา เย จ ปุณฺณนา มกฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต เวทนากฺขณญฺจ น ปริหานิสฺสนฺติ รูปกฺขณญฺจ น ปริหานนฺติ. อรหัตตมกฺคบุคคลมฺไมชํจักรูรอบเวทนาจันท์ แต่กำลังรูรอบรูปจันท์, อรหัตตผลบุคคลกิตฺติ ปุณฺณเหล่าใดจักมฺไมได้มกฺคปุณฺณเหล่านั้นกิตฺติ มฺไมชํจักรูรอบเวทนาจันท์และมฺไมชํกำลังรูรอบรูปจันท์.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจจา โย รูปกฺขณํ น ปริหานาติ เป็นสัณนิฏฐานบท

โส เวทนากฺขณํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพพปุณฺณ ๑ มกฺคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจจา โย วา ปน เวทนากฺขณํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสัณนิฏฐานบท

โส รูปกฺขณํ น ปริหานาติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสัณนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตมกฺคบุคคล ๑

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มุลิตีเหลือก็เหมือนกัน

จบรูปิกขันธมูละ

๐๐๐๐

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัณญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจจา โย เวทนากฺขณํ น ปริหานาติ, โส สลฺยถากฺขณํ น ปริหานิสฺสตีติ? บุคคลใดมฺไมชํกำลังรูรอบเวทนาจันท์, บุคคลนั้นกิตฺติ มฺไมชํจักรูรอบ สัณญาจันท์ใช่ไหม?

อติทานาคตวาระอนุโลม

ปุคคตวาระ

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ ปริหานิตฺถ, โส เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตีติ?
 บุคคลใดเคยรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี, โส รูปกฺขณํ
 ปริหานิตฺถาติ? หรือว่าบุคคลใดจักรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบรูปักขันธ
 ใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปกฺขณํ ปริหานิตฺถ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนากฺขณํ ปริหานิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
โส รูปกฺขณํ ปริหานิตฺถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต่ำ ๓
 ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีที่เหลือนี้เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนากขันธมูละ

๑. เวทนากขันธมูละ สัตถุญากขันธมูลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุหิ ปริชานิตถ, โส สลฺลาภุขนุหิ ปริชานิสฺสตีติ?
บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนากขันธ, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบสัตถุญากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลาภุขนุหิ ปริชานิสฺสตี, โส เวทนาภุขนุหิ
ปริชานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดจักรู้รอบสัตถุญากขันธ, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนากขันธ
ใช่ไหม?

วิสัชนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนาภุขนุหิ ปริชานิตถ	เป็นสันนิฏฐานบท
โส สลฺลาภุขนุหิ ปริชานิสฺสตี	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑
องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺลาภุขนุหิ ปริชานิสฺสตี	เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนาภุขนุหิ ปริชานิตถ	เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัทพบุรุษ ๑ มักคนุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

องค์ธรรมของสังสยบท = ไม่มี.

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ๑๑๑

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอดีตานาคตวาระอนุโลม

อติตานาคตวาระปัจจนิก

ปุกคตวาระ
รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมุลียมกะ

อนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนุ น ปริหานิตถ, โส เวทนาุกขนุ น ปริหานิสุตติ?
บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธใช่ไหม?

วิสัชนา เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปุกขนุ น ปริหานิตถ โน จ เวทนาุกขนุ น ปริหานิสฺสนฺติ, อคฺคมกฺกสมฺภึติ เย จ ปุณฺธุชฺชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปุกขนุณฺณจ น ปริหานิตถ เวทนาุกขนุณฺณจ น ปริหานิสฺสนฺติ. บุคคลเหล่าใดจักได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธ แต่จรรู้รอบเวทนากขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺธุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรค ปุณฺธุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธและไม่จรรู้รอบเวทนากขันธ.

ปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาุกขนุ น ปริหานิสฺสติ, โส รูปุกขนุ น ปริหานิตถาติ? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธ บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อรหา เวทนาุกขนุ น ปริหานิสฺสติ โน จ รูปุกขนุ น ปริหานิตถ, อคฺคมกฺกสมฺภึติ เย จ ปุณฺธุชฺชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต เวทนาุกขนุณฺณจ น ปริหานิสฺสนฺติ รูปุกขนุณฺณจ น ปริหานิตถ. อรหัตตผลบุคคลไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธ แต่เคยรู้รอบรูปักขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺธุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปุณฺธุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จรรู้รอบเวทนากขันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบรูปักขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย รูปุกขนุ น ปริหานิตถ เป็นสันนิฎฐานบท

โส เวทนาุกขนุ น ปริหานิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ = ภัพฺพปุณฺธุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต้น ๓
ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อรหัตตมคฺคบุคคล ๑ ภัพฺพปุณฺธุชน ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตี เป็นสันนิฏฐานบท
โส ฐภขณฺหํ น ปริหานิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

และ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺชน ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบรูปักขันธมูละ

เวทนาภขันธมูละ

๑. เวทนาภขันธมูละ สัณฺญากขันธมูลียมกะ

อนฺุโลมปุจฉา โย เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถ, โส สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตีตี? บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ ใช่ไหม?

วิสัชนา เย มคฺคํ ปฏฺฐิติสฺสณฺหิตี เต เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถ โน จ สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสณฺหิตี, อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุณฺธุชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิติสฺสณฺหิตี เต เวทนาภขณฺหณฺจ น ปริหานิตถ สลฺยาภขณฺหณฺจ น ปริหานิสฺสณฺหิตี. บุคคลเหล่าใด จักได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ แต่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปุณฺชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ และไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ.

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตี, โส เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถาตี? หรือว่าบุคคลใดไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธใช่ไหม?

วิสัชนา อรหา สลฺยาภขณฺหํ น ปริหานิสฺสตี โน จ เวทนาภขณฺหํ น ปริหานิตถ, อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุณฺธุชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิติสฺสณฺหิตี เต สลฺยาภขณฺหณฺจ น ปริหานิสฺสณฺหิตี เวทนาภขณฺหณฺจ น ปริหานิตถ. อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ แต่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุณฺชนเหล่าใด จักไม่ได้มรรค ปุณฺชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จกัรู้รอบสัณฺญากขันธ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาภขันธ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุโลมปุจฉา โย เวทนาภูษณํ น ปริหานิตถ เป็นสันนิฏฐานบท
โส สลฺยาภูษณํ น ปริหานิสฺสติ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = ภัพพปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓
ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

และ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

ในปฏิโลมปุจฉา โย วา ปน สลฺยาภูษณํ น ปริหานิสฺสติ เป็นสันนิฏฐานบท
โส เวทนาภูษณํ น ปริหานิตถ เป็นสังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ = อรหัตตผลบุคคล ๑

และ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ = องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น

จำแนกโกฏฐาสต่อไป ฯลฯ

มูลีและมูละที่เหลือกก็เหมือนกัน

จบปุคคลวาระ

และจบอดีตานาคตวาระปัจจนิก

ปริณฺญาวาริ นิฏฺฐิต

ขนฺธยมกํ นิฏฺฐิต

อธิบายท้ายเล่ม

ปณฺธที่ชื่อว่า “ขมก” เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องกำล้งวิสัยของพระยายมเสียได้นั้น :-

คำว่า “พระยายม” นั้น ได้แก่ ความตายนี้เอง ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ท่าน “โมฆราช” ว่า คุณโมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติระลึกอยู่ทุกเมื่อ โดยมีการพิจารณาเห็นอยู่ซึ่งโลกว่าเป็นของสูญ ฆ่าอัตตานุทิฏฐิความตามเห็นโดยเป็นตัวตนเสียได้แล้ว พึงเป็นผู้ข้ามความตายเสียได้ ด้วยการฆ่าอัตตานุทิฏฐิลงเสียนี้ มัจจุราชย่อมไม่เห็นซึ่งบุคคลอันพิจารณาเห็นลงซึ่งโลกอย่างนี้ เมื่อบุคคลมาพิจารณาเห็นลงซึ่งโลกโดยเป็นของสูญ ฆ่าอัตตานุทิฏฐิลงเสียได้อย่างนี้ มัจจุราชย่อมไม่แลเห็น คือผู้นั้นซึ่งข้ามพ้นวิสัยมัจจุราชเสียได้แล้ว

ตามพุทธดำรัสชี้ให้ทราบว่ คำว่า “โลกๆ” นั้น พระองค์ทรงมุ่งหมายเอาขันธโลก คืออุปาทานขันธ อันได้แก่ ร่างกายที่มีใจครอง มีเวทนา สัญญา ของเราท่านที่มีความยาวหนึ่งวา หนาหนึ่งคืบ กว้างหนึ่งศอกนี้แหละ เป็น “โลก” มิได้ทรงหมายถึงดิน ฟ้า อากาศ ภูเขา ต้นไม้ ทะเล มหาสมุทรที่เป็นโอกาสโลกแต่ประการใด

เหตุนี้ เมื่อเราท่านได้ทราบความหมายของคำว่า “โลก” ตามที่พระองค์ทรงสอนแก่ท่านโมฆราชนั้น ได้แก่ ขันธแล้ว ก็ควรจะมีความปลื้มใจในการที่ได้มาทำการศึกษาเรื่องขันธ आयตนะ ธาตุ ที่มีอยู่ในขมกปณฺธ อันมีมูลขมกเป็นต้นนี้เป็นที่ยังเพราะเท่ากับได้รับคำสอนจากพระองค์เช่นเดียวกันกับท่านโมฆราชเหมือนกัน ชื่อว่า ได้เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นกัลยาณปุณฺชน ปุณฺชนที่มีความรู้ความเข้าใจในขันธ आयตนะ ธาตุ ตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง มิได้นับถือตามประเพณีนิยมสืบๆ กันมาแต่อย่างใด ตรงข้ามกับ อันธปุณฺชน ปุณฺชนผู้มืด ไม่รู้เรื่องขันธ आयตนะ ธาตุ ที่เป็นปรมัตถธรรมคำสอนของพระองค์ เพียงแต่นับถือตามๆ กันไปตามประเพณีสืบๆ กันมา ฉะนั้นเป็นอันว่า เราท่านได้ประพฤติเจริญรอยตามท่านโมฆราชได้ส่วนหนึ่งตามหลักของปริยัติ

เหตุว่า ในขณะที่มีการศึกษาอยู่นั้น ได้ทราบซึ่งในพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิ์คุณ พระมหากรุณาคุณ ที่พระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมไว้ให้เราท่านทั้งหลายได้ทราบ ทำให้เกิดศรัทธาเชื่อมั่นในความตรัสรู้ของพระองค์ เป็นตถาคตโพธิศรัทธา เชื่อกรรม ผลของ

กรรม สัตว์มีกรรมเป็นของๆ ตน ก้าวล่วงวิจิติจกความสงสัยในคุณพระรัตนตรัย และ
 โมหะความไม่รู้ในเรื่องสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ในโลกได้ตามสมควรแก่การศึกษา
 การคิดนึกพิจารณาใคร่ครวญในข้อธรรมนั้นๆ เกิดความรู้ความเข้าใจในปรมัตถธรรม
 คือจิต เจตสิก รูป ของสัตว์ที่กำลังเกิด กำลังตาย, เคยเกิด เคยตาย, จักเกิด จักตาย,
 ใน ๓๑ ภูมิ ตามกาลทั้ง ๖ ที่ทรงแสดงไว้ใน “ยมก” ตามกำลังปัญญาของตนๆ เท่าที่จะ
 เข้าใจได้ สามารถที่จะช่วยตนให้พ้นจากอบายภูมิได้บ้าง คือในภพที่สอง ส่วนภพที่สามนั้น
 ไม่แน่ แต่ก็ยังเป็นอุปนิสัยปัจจัยให้พ้นจากทุกข์ได้ในอนาคตด้วยการศึกษา เพราะว่า
 การศึกษาพระอภิธรรมนั้น เป็นบุญประเภท “ญาณสัมภาระ สังสมไว้ซึ่งบุญ คือปัญญา”
 ที่จะทำได้มาซึ่งข้อวัตรปฏิบัติให้ถึงซึ่งพระนิพพาน ก้าวล่วงวิสัยของพยายมได้ในกาล
 ต่อไป

อนึ่ง ในเวลาที่กำลังศึกษาอยู่นั้น ท่านอาจารย์พระสัทธัมมโชติกะได้กล่าวว่า
 หากว่าได้มีการพิจารณาใคร่ครวญด้วยสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้อยู่ในข้อธรรมนั้นๆ ด้วย
 ดีแล้ว ก็เท่ากับได้เจริญวิปัสสนาขั้นนามรูปปริจเฉทญาณ ปัจจัยปริคคหญาณได้เหมือนกัน
 เพราะการศึกษาพระอภิธรรมนับตั้งแต่พระอภิธัมมมัตถสังคหะ เป็นต้น จนถึง
 ธัมมสังคณีปกรณ์ และยมกปกรณ์นี้ ก็ล้วนแล้วแต่แสดงเรื่องสภาวะธรรมทั้งสิ้น ที่จะทำ
 ให้ นักศึกษาสามารถประหามันอวิชชาอันเป็นตัวกิเลสลงได้บ้าง ด้วยอำนาจแห่งสุดมยปัญญา
 และจินตามยปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาวะตามความเป็นจริงตามปรมัตถสัจจะ
 ได้.

